

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2003

magazin istoric

Anul XXXVII – serie nouă – nr. 12 (441)
decembrie 2003

<http://www.itenet.ro/history/magazin.htm>

e-mail: mistoric@itenet.ro

1 Statuetă din bronz, creație a celui mai important sculptor clasic mongol, Zanabazar (1635-1723), reprezentând-o pe zeița budistă Syamata. Mongolia este țara cu peste 600 de zeiți, strict ierarhizate, pe care locuitorii le venerază de secole

2 Exarhul Bisericii Ortodoxe bulgare Iosif, care i-a păstorit pe credincioșii bulgari din mai 1877 până în 1915, a constituit un sprijin permanent al țarului Ferdinand I, din dinastia Saxa-Coburg-Gotha

3 La Yalova, pe malul Mării Marmara, lângă Istanbul, Mustafa Atatürk avea o cochetă vilă, devenită casă memorială. Iată o imagine a camerei sale de lucru

4 Cozia, una dintre cele mai frumoase mănăstiri ale României, așezată aproape de Olt, a fost întemeiată de Mircea cel Bătrân în 1387-1378. Sub îndrumarea profesorului Dan Horia Mazilu, tineri lingviști de la Facultatea de Filologie din București studiază aici texte vechi românești scrise în chirilică, în cadrul unei Școli de vară medievale

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,
Irina Salăvăstru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan

Secretar de redacție
și macheta artistică
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Documentare
Mădălina Geambașu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,
Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București;
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

decembrie

2003

4 O oază într-un butoi cu pulbere

Noi și Balcanii

C. POPIȘTEANU

5 Dar nu uita, când ești voios, creștine, să fii bun!

Colinde

PATRIARHUL
TEOCTIST

ATUNCI, SOARELE
A RĂSĂRIT
LA ALBA IULIA

7 Focul culturii în templul neamului

Amintiri despre
Liga Culturală

R.A. FLORESCU

11 Nu e pentru cine se pregătește...

Castelul Bran,
darul sașilor
pentru regina Maria

K.E. SCHNELL

15 Unirea țării,
dezunirea clasei politice

Serbările încoronării,
Alba Iulia 1922

ȘT. CIUBOTARU

19 Scrisoare
din Orhei

N.D. VECHIU

SEMNAL

20 Restituirea
lui Titulescu

Primul volum
al Operelor complete

HOOVER
INSTITUTION

22 Cu tricolorul
pe copertă

Raoul Bossy,
Însemnări și amintiri

D. MATEI

POLITICĂ
CONTRA
PRIETENIE

23 Vlad Țepeș
și Ștefan cel Mare

R. CÂRCIUMARU

27 Pace în lume,
pace în țară

Mustafa Kemal Atatürk,
părintele Turciei
moderne

J. THOBIE

VIITORUL
VĂZUT
DIN TRECUT

33 Frăția
care s-a dus
și poate va să vină

V. TRAIKOV

38 Un rege artist,
biolog și botanist
Ferdinand al Bulgariei
A. DAVIER

43 Domnița
îndrăgostită de Sofocle
și Aristofan
*Teatrul
de la „Cișmeaua Roșie“*
I. ZĂNESCU,
C. ENE

47 De când
ne globalizăm

50 Omul
a devenit pasăre
*100 ani de la zborul
fraților Wright*
V. AVRAM

55 Pe urmele
Juliei Roberts
În Mongolia
AL. BUDIȘTEANU

PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI

59 Sentimentul
național
și resentimentul
unor mari puteri
*Mănăstirile închinat –
problemă europeană*
G. FILITTI

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Pustietatea
puterii
*Mândra Gheorghiu
despre bunicul ei,
Gheorghe Gheorghiu-
Dej*
L. BETEA

ISTORIE TRĂITĂ

73 Exerciții
de supraviețuire
V. MOISIL

79 Un oraș
mult prea îndepărtat
*Campania principelui
Gheorghe Rákóczy II
în Polonia*
G.V. RUSU

RUBRICI

63, 72, 83
Eveniment

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

84 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

21; 88; 89
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

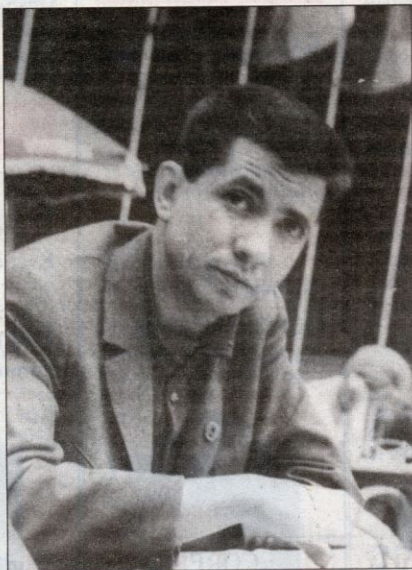
90 Munca unui an
Sumarul sumarelor

BALCANII

CRISTIAN POPIȘTEANU

S-a scris și s-a vorbit mult și în numeroase prilejuri despre Balcani. Mai ales în acest veac din urmă, în care individualitățile națiunilor balcanice s-au înfățișat cu sporită pregnanță sub reflectorul istoric al independenței.

Din domeniul înțelesului strict geografic, noțiunea Balcani a fost adesea transferată în limbajul politic, diplomatic, militar. S-a scris, de fapt, infinit mai puțin despre însăși natura regiunii balcanice decât despre interesele strategice, politice și economice localizate sau întretesându-se în această zonă, căreia i se subsumează Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, România, Turcia. S-a vorbit mai puțin despre ceea ce un istoric american denumea „un pod al culturilor”, gândind la îngemănarea civilizațiilor răsfărânte de-a lungul mileniilor de pe cele trei continente, Europa, Asia, Africa, a căror confluență surprinde Peninsula Balcanică, decât despre ceea ce același autor califică „un câmp de bătălii între imperii”. Deși mulți cercetători – și întâi de toate acel titan al descifrării tainelor destinului istoric care a fost Nicolae Iorga – s-au aplecat asupra bogăției de sinteze pe care o dă la iveală împletirea elementelor lingvistice, artistice, religioase din cuprinsul țărilor balcanice, totuși expresia „Balcanii,

butoiul cu pulbere al Europei” a fost cuvântul de ordine care în primele decenii ale veacului nostru măsoara rolul atribuit regiunii de către marile capitale.

Moștenitoare ale lumii grecești, ale Romei și ale Bizanțului, etapă importantă în civilizația valorilor culturale între Europa și Asia, civilizațiile balcanice au o vocație specială pentru a facilita înțelegerea mutuală între Est și Vest.

„...În timpurile mai noi – spunea tot N. Iorga –, fiecare din

aceste națiuni, când și-a căutat libertatea, s-a dus la vecinul care o avea și le-o putea împrumuta și lor. Toate națiunile acestea au trăit astfel la noi cum noi înșine, dacă ei ar fi păstrat viața de stat, ne-am fi dus și am fi trăit la dâștii.”

Permanența întrepătrunderii și interacțiunii legăturilor dintre popoarele acestei zone, altfel spus colaborarea balcanică, apare mai pregnantă, mai vizibilă și mai lesne de urmărit decât în multe alte regiuni ale lumii. În acest proces de continuitate locul și rolul țărilor române se definesc deseori a fi fost însuși epicentrul acțiunilor comune, factor de stimulare și consolidare a legăturilor și tradițiilor de prietenie și colaborare.

(*România și Antanta Balcanică*, ediția a doua, Editura Politică, 1971)

IATĂ, VIN COLINDĂTORII

Crăciunul, Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos, este ziua în care Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat de la Duhul Sfânt și Preacurata Fecioara Maria pentru izbăvirea neamului omenesc.

Sărbătoarea Sfântă, în care întruparea s-a făcut văzută, a fost prevestită cu veacuri înainte de Sfântul Prooroc Isaia, „că Prunc S-a născut, un Fiu S-a dat nouă”, al cărui Nume este „Dumnezeu tare, biruitor, Domn al Păcii, Părinte al veacului ce va să fie” (Isaia, 9,5).

Românii cinstesc Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos prin tradiția minunată a colindelor, cântece de slavă care deschid porțile marii bucurii a venirii, în trup, printre noi, a Fiului celui veșnic al lui Dumnezeu.

Cu binecuvântarea Părintelui Patriarh Teoctist, publicăm câteva cuvinte de învățătură despre colinde, cuprinse în volumele VII și XII ale lucrării Prea Fericirii Sale Pe treptele slujirii creștine, tipărite în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

Colindele acestea stră-străvechi, care au legănat copilăria noastră și a părinților noștri, a poporului nostru, ne-au făcut să reținem nostalgia noului pe care îl aduce Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Această reînnoire nu vine pe calea cărții, a bibliotecii, ea vine pe calea străveche a drumului bătătorit de tălpile strămoșilor noștri, timp de aproape două mii de ani, strămoși care umblau și colindau din casă în casă, din familie în familie, anunțând vestea cea mântuitoare a întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Nu cunoaștem însemnătatea teologică și soteriologică, a învățăturii despre mântuire, a întrupării Mântuitorului Iisus Hristos pentru folclorul altor popoare, dar, la noi, auzim și citim din colindele noastre bătrâne, vestite în graiul poporului de copii nevinovați, pe la casele credincioșilor, pe la vatra părintească, înțelepciunea și lucrarea Duhului Sfânt în Cuvântul întrupat, în Logosul întrupat. Așa vestesc ei, ca și îngerii, din poartă în poartă, de la fereastră la fereastră, aceste străvechi și neîntrecut de frumoase colinde, neîntrecut de armonioase și, în același

timp, exprimând feluritele nuanțe culturale ale poporului român de pretutindeni.

S-a scris și s-a vorbit foarte mult despre aceste colinde, despre felul în care le-au înțeles strămoșii noștri, le-au trăit, le-au simțit, despre modul în care le-au transmis peste veacuri. În ele descifrăm sufletul lor bogat, sufletul lor plin de credință în Dumnezeu, sufletul lor tare și puternic, rezemându-se în toate vâltoarele istoriei pe credința în Dumnezeu. De pe acest fond de colinde, din Muntenia, apoi din Moldova lui Ștefan cel Mare și Sfânt, din Transilvania

și Banat, desprindem mărturii fără putere de tăgadă despre statornicia noastră, despre dreapta noastră credință și continuitatea noastră creștinăască și românească.

Colindele, la noi la români, sunt expresia Scripturii, a adevărilor teologice, sunt teologhisirea (explicarea) patristică a îndumnezeirii omului purtată prin viu grai, din tată în fiu, drept și adevărat, neștirbită cu nimic, purtată de vestitorii întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Ce vas de cinstă ajunge omul, slujitorul altarului, credinciosul, în general, ca să fie sălașul unde Mântuitorul Hristos să Se nască neîncetat! Dacă S-a smerit pe Sine și a primit a Se naște din Sfânta Fecioară Maria în iesle, cu atât mai mult caută Mântuitorul Hristos sălaș în sufletele noastre, în sufletele oamenilor. Peștera din Betleem unde s-au oprit Maica Domnului și blândul Iosif, negăsind alt loc de popas, și în care S-a născut Mântuitorul Iisus Hristos, a fost doxologită (transpusă în cântări de slavă), nespuse de frumos de Părinții Bisericii, cum se cântă și în cântările de strană. Să păstrăm aceste cântări, aceste colinde, și să le facem cunoscute neîncetat, aceasta fiind prima noastră îndatorire, căci ele poartă adevărul neschimbat, adevărul care rămâne temei vieții, credinței și lucrării noastre, che-

mării noastre preotești, indiferent de valorile lumii, valori care, astăzi, au cuprins tot globul pământesc. În mijlocul acestor valori năprasnice, de care nu suntem nici noi scutiți, credința în Dumnezeu, Sfânta Evanghelie, gingășia Pruncului Iisus au rămas ca o rază de lumină, ca o rază de nădejde, ca o rază de curaj, ce vine din ieslea de la Betleem, de la Dumnezeu însuși.

Poporul român a păstrat un sens adânc al călătoriei spre Betleem a magilor de la Răsărit și al închinării păstorilor; transpunându-l într-unul dintre cele mai frumoase obiceiuri, acela al colindatului. Mergând din casă în casă pentru a-L vesti tuturor pe Hristos, colindătorii devin apostoli, martorii împlinirii făgăduinței trimiterii lui Mesia în lume, spre mântuirea întregii făpturi. Obiceiul de a merge la fiecare casă și de a vesti prin cântec Nașterea Pruncului Cereș se păstrează în viața românilor, în modul specific în care ei serbează apropierea Crăciunului. Colindatul, chiar și în mediul urban, a rămas o sărbătoare a comunității, a copiilor și tinerilor care colindă, ca și a celor care primesc colindătorii și răsplătesc cu daruri osteneala lor.

Acest obicei este însă și o reînnoire a chemării fiecărui creștin de a fi apostol al lui

Hristos în lume, de a-L primi, dar și de a-L vesti celorlalți oameni pe Mântuitorul. Colindătorii străbat și un itinerariu spiritual, la care este chemat și sufletul fiecărui creștin, acela de a călători permanent spre Dumnezeu și, mai ales, de a împlini călătoria vieții pământești purtându-L pe Domnul în suflet cu căldura cu care Maica Domnului L-a purtat pe Pruncul nou născut.

Într-un concert de colinde ascultăm texte înălțătoare, multe de origine folclorică, fermecătoare prin prospețimea cu care înfățișează un eveniment atât de coplesitor precum cel al venirii în lume a Fiului lui Dumnezeu. Deși propune un cadru diferit de cel în care au fost create colindele, prelucrarea cultă și interpretarea artistică într-un concert nu afectează puritatea lor și nici nu anulează sensul obișnuit al colindatului, afirmându-l preponderent pe cel spiritual. Cei care colindă și noi, cei colindați, intrăm în aura tainică a sărbătoririi Nașterii lui Iisus Hristos ca o ceată care, în drumul spre Betleem, se va însoți, cu smerenie, cu cetele îngerilor ce cântă, „*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie.*”

†**TEOCTIST**

**PATRIARHUL BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE**

LIGA CULTURALĂ ȘI OAMENII EI

RADU A. FLORESCU

La sfârșitul secolului XIX, puțini erau românii care credeau că visul de unitate națională avea să se împlinească curând. Elita politică și intelectuală din Regat a gândit și pus în aplicare formule și programe de sprijinire a românilor aflați sub ocupație străină, pentru a-i ajuta să-și păstreze identitatea națională agresată de politica de desnaționalizare. Este adevărat, efortul principal era îndreptat spre românii din Transilvania, dar nici cei din Basarabia și Bucovina n-au fost uitați.

Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor (sau Liga Culturală, cum era mai cunoscută) a fost un factor important în acest proces.

Constituită în octombrie 1890 ca o grupare a studenților bucureșteni de sprijinire a luptătorilor transilvăneni, Liga și-a formulat un amplu program de acțiune, adoptat la 15 decembrie același an, odată cu statutele. Scopul ei era „de a întreține continuu vie, pe baza culturii naționale, conștiința de solidaritate în întreg neamul românesc”. În acest sens se preconiza „înființarea de săli de lectură și bibliotecă; tipărirea de cărți populare; sprijinirea publicațiilor care vor lucra în scopul Ligii; conferințe și întruniri publice; sărbătorirea datelor mari din viața trecută a naționalității române; organizarea de congrese anuale ale membrilor Ligii; formarea unui fond de ajutorare prin cotizații, subscrieri de bună voie, donații ș.a.”.

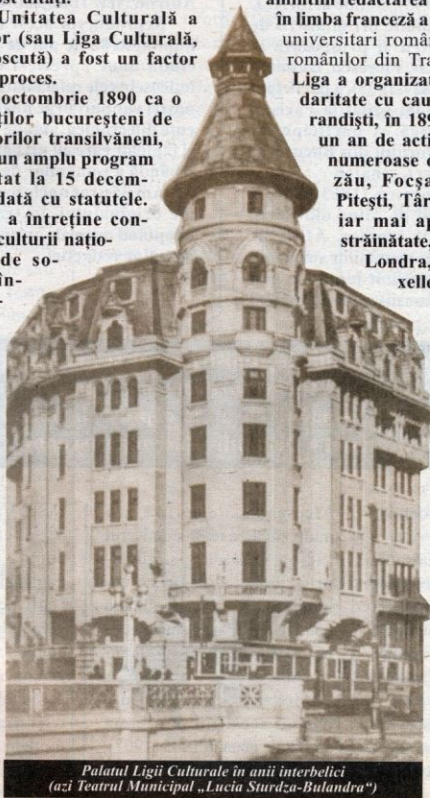
Printre inițiatorii Ligii s-au aflat S. Mehedinți, P.P. Negulescu, G. Murnu, P. Grădișteanu, Grigore Brătianu. Primul ei președinte a fost arhitectul Al. Orăscu (1891-1892). În scurt timp, alte personalități au aderat la programul Ligii, activând în cadrul ei nume precum V.A. Urechia, B. Ștefănescu-Delavrancea, A.D. Xenopol, Ion Slavici, C. Rădulescu-Motru, N. Iorga ș.a.

Printre acțiunile de început ale Ligii, amintim redactarea și publicarea, în 1891, în limba franceză a Memoriului studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria.

Liga a organizat manifestări de solidaritate cu cauza tribunilor memorandiști, în 1892-1894. După numai un an de activitate, avea filiale în numeroase orașe românești (Buzău, Focșani, Brăila, Galați, Pitești, Târgoviște, Slatina etc.), iar mai apoi și în centre din străinătate, precum Paris, Berlin, Londra, Oxford, Liège, Bruxelles.

Alți președinți au fost Gr. Brătianu (1892-1893), V.A. Urechia (1893-1897), P. Grădișteanu (1903-1908) ș.a. După înfăptuirea Marii Uniri, Liga l-a avut ca președinte, din 1919, pe Nicolae Iorga, continuându-și activitatea până la tragica dispariție a savantului, asasinat de legionari în noiembrie 1940.

Din 10 iunie 1907, Iorga fusese ales în Comitetul de conducere al Ligii, conducând nemijlocit acțiunile care vizau întărirea legăturilor culturale,

Palatul Ligii Culturale în anii interbelici
(azi Teatrul Municipal „Lucia Sturdza-Bulandra”)

spirituale, sufletești dintre românii de pretutindeni. A înființat în 1908 Universitatea Populară de la Vălenii de Munte, frecventată, an de an, de cursanți din toate provinciile locuite de români. A pus bazele Teatrului Ligii Culturale, iar după primul război a ridicat Palatul Ligii (clădirea de la Podul Izvor, în care acum funcționează Teatrul „Lucia Sturdza-Bulandra”).

Înainte de Iorga, timp de mai mulți ani, secretar al Ligii fusese A.D. Florescu, descendent al unei mari familii de boieri, care a dat înalți dregători ai Țării Românești încă din secolul XV. Un Radu Florescu a fost mare comis în vremea lui Mihai Viteazul. Generalul Ioan Emanuel Florescu (Magazin istoric, nr. 8/1978; 1/1993), sfetnic al lui A.I. Cuza, a fost de mai multe ori ministru de Război, prim-ministru și președinte al Senatului. Tatăl lui A.D. Florescu, Dumitru (Dimitrie) Florescu (1827-1875), a participat la Revoluția de la 1848; exilat la Paris, a făcut studii de muzică. A participat la înființarea Conservatorului din București; a fost magistrat, prefect, senator.

Alexandru D. Florescu (1863-1936) a urmat cursurile Școlii de Mine din Paris, obținând diploma de inginer. Atras de idealurile naționale ale românilor subjugați din Transilvania, a sprijinit lupta lor atât material (avea multe moșii), subvenționând

școli și biserici din Ardeal, cât și în plan ideologic, publicistic. A cultivat relații rodnice pentru cauza românească cu oameni politici, publiciști, istorici din străinătate, printre care marele filoromân R.W. Seton-Watson (Magazin istoric, nr. 11, 12/1989). În 1905 a participat, alături de Gheorghe Pop de Băsești și Vasile Lucaciu, la Congresul popoarelor de la Bruxelles, pledând strălucit cauza unității naționale, intervenția sa fiind apreciată de presa străină.

Fiul lui, Radu A. Florescu, a evocat câteva momente din viața tatălui său într-un text deus în 1965 la Biblioteca Academiei Române. Pe atunci Radu A. Florescu era profesor la Nathaniel Hawthorne College, Antrim New Hampshire, din S.U.A.

Reproducem acest text, acum, când se împlinesc 85 de ani de la Marea Unire. În ciuda unor aprecieri evident subiective, îndeosebi cele referitoare la N. Iorga, cititorii noștri vor parcurge pagini mai puțin cunoscute din cronică, atât de bogată, a oamenilor și faptelor care au pregătit această strălucită izbândă a românilor de pretutindeni.

Am păstrat unele particularități lexicale ale originalului, în transcrierea textului adoptând normele ortografice actuale. Titlul aparține redacției.

I. LĂCUSTĂ

• Președintele Consiliului de Miniștri ungar se plânge de ingerințele Ligii Culturale • Cheltuind din propriul buzunar, emisar peste munți al guvernului și regelui • Banii pentru români, cusuți în căptușeala hainei • Take Ionescu, mai generos decât Brătianu • Denumirea ascundea scopul

Din amintirile copilăriei, cea mai vie e a tatălui meu, care mă lua cu el în călătoriile sale dincolo de hotarele Vechiului Regat, în Transilvania și Bucovina. Ca secretar general al Ligii pentru Unitatea Culturală a Tutoilor Românilor de la 1893 până la 1905, Alexandru Florescu, fiul lui Dimitrie Florescu, refugiat la Paris în 1848 (compozitorul melodiei poeziei lui Vasile

Alecsandri *Steluța*), a fost mulți ani de-a rândul emisarul Ligii și pe ascuns al guvernelor țării, indiferent de culoarea lor politică, pe lângă conducerea Partidului Național al Românilor din Transilvania.

Alexandru Florescu și-a păstrat acest rol și această activitate până în 1905 [1907], când Adunarea Generală a Ligii, întrunită în saloanele

Casei Cazzavillan din Calea Victoriei – între strada atunci numită a Banului și strada Fântânei –, pusă la dispoziția Ligii de directorul ziarului *Universul*, a ales lista unui comitet rival, numind în locul tatălui meu ca secretar general pe Nicolae Iorga, mai de curând membru al Ligii. A fost o crudă decepție pentru Alexandru D. Florescu de a-și părăsi activitatea pe care o avu-

*N. Iorga în cronică foto a Ligii Culturale din 1929:
la congresul de la Cluj...*

*...și la punerea pietrei de temelie
a Palatului din București*

sese de la înființarea Ligii și căreia îi consacrase toată energia tinereții. Era strâns legat de profesorul Vasile [A.] Urechia.

De fapt, tatăl meu fusese pionierul și promotorul neobosit al Ligii, sub Grigore Brătianu. Ca secretar general al unei asemenea organizații, în parte de conspirație politică, era singurul care să-i cunoască metodele și resursele, întreținând relațiuni, în parte tănuite, cu conducătorii mișcării românești dincolo de hotare. Wekerle, președintele de Consiliu [de Miniștri] ungar în 1893, se plânga de ingerințele acestei organizațiuni. Legăturile lui Alexandru Florescu cu jurnaliști francezi, precum E. Flourens și Pellissier, sau cunoscutul istoric englez, profesor la Oxford, R.W. Seton-Watson, care veneau la București să-l vadă, îi dădeau ocazia să-i informeze de prigoana ungarilor contra românilor și mișcării românești din Ardeal. Seton-Watson la început se interesase de istoria ungarilor, pe urma faimei în Occident a lui Kossuth Lajos,

luptătorul pentru libertatea ungarilor și ale cărui memorii fuseseră publicate la Londra în 1880. Dar de cum făcură cunoștință, Seton-Watson a fost îndemnat de tatăl meu să cerceteze mai degrabă istoria românilor persecutați de unguri, ceea ce a avut ca rezultat scrisul renumitei istorii a românilor de către profesorul englez.

Tatăl meu nu-și punea în evidență activitatea și, cu resurse bănești personale, făcea dese călătorii în Transilvania, să dovedească

Alexandru Orăscu

celor de peste munți sprijinul publicului și autorităților Regatului pentru revendicările românilor de sub stăpânire ungară.

Pe acea vreme politica oficială a Regatului român era bazată pe alianța cu Imperiul Habsburgilor, alianță reînnoită în 1893, pe când acțiunea în favoarea românilor din Transilvania nu prea era pe placul guvernelor țării. Astfel, în călătoriile sale în Ungaria, Alexandru Florescu risca să fie arestat de poliția de stat maghiară și să fie prins cu sume importante de bani culese de la prieteni, pe care le purta cusute în căptușeala hainelor. Erau destinate la vremea lor celor care aveau de făcut față procesului Memorandului și, totodată, pentru susținerea candidaților români la alegerile pentru Camera ungară.

Era perioada activismului în politica Partidului Național din Transilvania. Astfel, tatăl meu lua parte la discuțiile comitetului partidului sub președinția lui Ion Rațiu și, mai apoi, a lui Gheorghe Pop

Printre susținătorii Ligii, P.P. Negulescu
(al patrulea din stânga)

Fruntași ai românilor din Transilvania; de la stânga la dreapta, rândul unu: dr. T. Mihail, Gh. Pop de Băsești, dr. V. Lucaciu; rândul doi: dr. V. Braniște, dr. I. Maniu, dr. Al. Vaida-Voevod, V. Goldiș, O. Goga, dr. Șt. C. Pop

de Băsești, vajnici luptători care conduceau mișcarea de revendicare a drepturilor românilor de peste munți.

Casa din București, pe Calea Victoriei, unde locuia Alexandru Florescu, era cunoscută de toți fruntașii români din Transilvania și eu fiind copil mă țineau în brațe Alexandru Vaida-Voevod, Theodor Mihaly și Vasile Lucaciu, ultimul fiind cel mai greu condamnat în procesul Memorandului. Iuliu Maniu nu-mi câștigase simpatia de copil, găsindu-l prea rece și puțin încrezut. Venea des pe la noi și Badea Cârțan, care îmi acorda deosebită atenție și pe care tatăl meu îl aprovizionă cu cărți și broșuri ce le ducea în desagi, de contrabandă, în Ungaria, umblând peste munți pe poteci cunoscute numai de el.

Dintre oamenii politici cu care tatăl meu era în legătură și care îi puneau la dispoziție bani din fonduri secrete erau I.I.C. Brătianu și cu mai multă generozitate, Take Ionescu. Era o activitate privită cu nedumerire de regele Carol I, căruia tatăl meu îi acorda tot

respectul, îi aprecia tăria de caracter, dar nu-l iubea, cu toate că era primit în audiență o dată pe an pentru a-i vorbi de interesele românești de dincolo de hotare.

In familie, regele, care în politică nu-și putea uita originea germană, era numit „neamțul”, recunoscându-i-se calități de integritate și prestigiu, cât și meritele în epoca de câștigare a independenței. De copil eram astfel familiarizat cu sentimente antidinastice pricinuite de faptul că noua dinastie nesocotea importanța trecutului istoric al neamului. Eram totodată crescut să admir Republica și îndeobște Franța.

Când îl întrebam pe tatăl meu pe care om politic îl admira mai mult în istoria modernă, îmi răspundea pe republicanul [francez] Leon Gambetta, fiindcă a continuat războiul după capitularea lui Napoleon III și servindu-și țara nu s-a simțit îndreptățit la nici o răsplătă. Același sentiment îl avea pentru luptătorul italian Garibaldi.

Abia învășasem să citesc, când tata mi-a pus în mâini

publicațiile Ligii Culturale, spunându-mi că m-a înscris membru al Ligii în însăși ziua nașterii. Fusesem instruit de timpuriu în activitatea Ligii. Tata îmi spunea: „Îi zice Liga Culturală ca să ascundă scopul Ligii, care este politic și are în vedere acțiunea pentru unirea tuturor românilor într-o singură țară.” Mai adăuga: „Cât timp regele Carol nu-și schimbă felul, unirea nu se va putea face fără luptă.” Ba, vorbea de război și considera Franța ca aliata firească a României. De timpuriu mi-a dăruit cărți ilustrate A istoria Revoluției franceze. Convingerea lui că Franța este apărătoarea latinei ginte l-a făcut să fie un aprig susținător al intrării României în primul război mondial, alături de Aliați și de la începutul războiului în Occident stabilise legături cu societăți studențești de la Universitatea București ca să susțină nevoia intrării României în război în sprijinul Franței, ca singurul mijloc de a ne realiza unitatea națională. ■

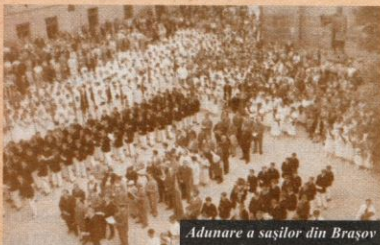
(Va urma)

Un crochiu din 1917, cu următoarea însemnare în limba maghiară: „Cadoul Brașovului la încoronare”

Regina Maria

CASTELUL BRAN - CADOUL SAȘILOR PENTRU REGINA MARIA

Adunare a sașilor din Brașov

KARL ERNST SCHNELL

În luna ianuarie a anului trecut publicam în revista Magazin istoric un articol despre castelul Bran și stăpânii săi succesivi. Cercetări ulterioare mi-au permis să descopăr amintirile primarului Karl Ernst Schnell, intitulate Din viața mea (Aus meinem Leben), tipărite la Brașov, în 1926.

Redau în continuare pasajele unde sunt povestite condițiile în care i s-a propus, mai întâi, împăratului austro-ungar Carol IV castelul Bran, pentru ca apoi acesta să ajungă în posesia reginei Maria.

Traducerea pasajelor selectate aparține domnului G. Nussbacher, căruia îi mulțumesc încă o dată pentru acest sprijin colegial.

Bogdan F. POPOVICI

La 21 noiembrie 1916, bătrânul monarh Franz Josef, care în lunga sa viață nu a economisit nimic, a închis ochii pentru totdeauna. I-a urmat la tron Carol IV. Încoronarea a avut loc la Budapesta, la 30 decembrie 1916. Cu două zile înainte, reprezentanța orașului Brașov s-a adunat pentru sărbătoarea de omagiere. Ca și toate celelalte orașe din Ungaria, și Brașovul

a vrut să ofere regelui cu ocazia încoronării un cadou. Când, la o consfătuire preliminară, în cerc restrâns, s-a discutat cumpărarea unor cadouri, eu am propus să i se ofere regelui cetatea Bran, care era în stare bună. Toți au fost de acord, probabil mai ales pentru că darul se deosebea de cele obișnuite, gen patru armăsari arabi sau patru boi albi de stepă sau o piesă de aur.

A fost, desigur, din punct de vedere al trecutului istoric, un cadou valoros. Cetatea Bran, construită la începutul secolului XIII de cavalerii teutoni, a fost vreme de trei secole proprietatea regilor maghiari, până când la 1498 a intrat în zălogia și, în sfârșit, la 1652, în proprietatea deplină a Brașovului.

Orașul hotărâ deci să ofere Branul lui Carol IV, pentru ca

fosta cetate a lui Dietrich, așa-numita *castrum in lapide Tydrici*, să ajungă din nou în posesiunea regelui. Donația a fost acceptată, dar numai după ce Președinția Consiliului de Miniștri și cancelaria aulică s-au interesat amănunțit de cetate și starea ei.

În acele zile, am fost întrebat de mai multe ori la telefon de Budapesta care este situația Branului. Domnii s-au temut că era vorba despre o ruină de cetate, ceea ce nu era cazul.

Cadoul, verificat cu neîncredere, a fost deocă acceptat. Regele a vrut însă să preia cetatea după terminarea războiului, iar transcrierea în Cartea Funciară pe numele lui urma să se facă abia atunci. Branul trebuia să rămână sub ocrotirea orașului, până în acel moment.

Am predat la 27 iunie 1918, la Budapesta, documentul de donație, ce, în afara textului, conținea o reprezentare a cetății, pictată de Friedrich Miess. În acest scop, a fost

trimisă o mică delegație, ce trebuia să înmâneze și o adresă de omagiu a comitatului Brașov.

Perechea regală venise pentru câteva zile în capitala ungară, să se arate din nou poporului maghiar, să pri-

verificat hainele cu niște priviri discrete, dar foarte exact, și părea că totul este în regulă, chiar și problema ordinelor, pentru că nu se indicase că nu e voie să purtăm ordine străine. Așadar noi, Ludwig Servatius (vicecomite) și

eu, am purtat doar Steaua Civilă austro-ungară pentru merite de război, pe stânga pieptului, fără panglică.

Ălocuțiunea pe care trebuia să o rostesc în

fața regelui, cu o zi înainte, a provocat nu puțin tulburare, nu din cauza conținutului, ci din cauza limbii ce trebuia folosită. Chestiunea a fost discutată în camera ministrului de Comerț și deputat de Brașov, Szterenyi. În afară de el, mai erau prezenți comitele superior Mikes, membrii delegației brașovene: L. Servatius, dr. Flechtenmacher, dr. Szele și eu, ca și deputatul nostru.

Eu am declarat cu toată hotărârea că, deoarece limba oficială a Brașovului este germană, imi voi ține ălocuțiunea în germană. Intenția mea a fost calificată o grozăvie, ceva imposibil; primarul unui oraș maghiar, într-o ocazie oficială ca aceasta, nu se poate adresa regelui în nici un caz în germană. Așa au socotit domnii maghiari și ei se bazau pe dreptul de stat și administrativ și pe legea naționalităților. Eu am rămas tare pe poziție împreună cu dr. Flechtenmacher și le-am contrazis argumentele, pe baza prevederilor legale.

Domnii de la Budapesta s-au interesat de mai multe ori în ce stare era vechea cetate a Branului, temându-se să nu primească o ruină

mească delegații și să acorde audiențe. Anticamerele sălii de recepție erau ticsite de o mulțime de magnați, îmbrăcați strălucitor, înalți prelați și dregători ai țării. Și biserica noastră regnicolară „de stat”, adică a nației săsești) evanghelică era reprezentată prin o delegație de omagiere, condusă de episcopul Friedrich Teusch.

Noi am fost primiți de secretarul aulic de serviciu, un sas din Brașov, care a fost foarte bucuros să-și poată saluta concitadinii. Ne-a

Timișoara 1923: Mihai Popovici, Iuliu Maniu, G.G. Mironescu, Sever Bocu (de la stânga la dreapta)

Atunci a venit personal și primul ministru, dr. Wekerle, pentru a decide în marea problemă de stat. Întâi a crezut că poate nu știu maghiara și de aceea refuz să vorbească în ungurește. După ce a fost lămurit în această privință – comitele suprem spunându-i „vorbește maghiara la fel de bine ca mine și ca tine” –, a considerat și el încăpățânarea mea de neînțeles. Eu, până la urmă, am făcut o propunere de compromis, pentru a rezolva problema: voi folosi la salut și în prima propoziție limba maghiară, dar restul, până la sfârșit, îl voi rosti în germană. Propunerea a fost acceptată ca o soluție a gravului conflict. Înaltele persoane au râsuflet ușurate [...]

La alocuțiunea mea maghiaro-germană, regele a răspuns în maghiară, citind de pe o filă dată de un funcționar al Curții, următoarele propoziții: „cu mare bucurie la timpul său am primit cetatea Bran oferită mie și vă mulțumesc din toată inima pentru acest cadou, pe care îl primesc ca garanție a fidelității Dumneavoastră și atașamentului față de rege din cele mai vechi timpuri”.

După aceea, el a schimbat cu fiecare dintre noi, în mod prietenesc, câteva cuvinte și, deoarece eu folosisem în principal limba germană, el a vorbit tot în germană, inclusiv domnilor maghiari, care au fost puși astfel în mare încurcătură.

Vreau să adaug că predarea cetății Bran către regele Carol IV nu a avut loc niciodată, din

cauza prăbușirii monarhiei austro-ungare în toamna lui 1918. La începutul anului 1919, am primit de la guvernul republicii de la Budapesta o înștiințare oficială că cetatea Bran, ce aparținea bunurilor Coroanei, a fost confiscată

de problemă. I-am răspuns că cetatea Branului, prin donația către regele Carol IV, devenise o posesiune a Coroanei, așadar acum, la fel ca toate bunurile statului ungar și Coroanei ungare aflate pe teritoriul alipit României, era un bun al statului român. Rezultă deci că poate să dispună liber de cetatea Bran și să o doneze reginei. Mareșalul a clătinat din cap gânditor și a zis: „Asta nu prea merge”. Ar fi mai

Primarul sas al Brașovului intră în contradicție cu legea minorităților din Ungaria când vrea să își rostească discursul în germană, nu în maghiară

pentru republică. Acest comunicat a avut doar un efect ridicol [...]

În acest timp, diferiți dregători ai Curții și ofițeri mi-au sugerat că regina Maria ar manifesta un interes deosebit pentru cetatea Bran, într-un cuvânt, ar dori mult să fie a ei. Orașul ar fi bine deci să-i doneze cetatea reginei, așa cum o oferise în urmă cu câțiva ani regelui Ungariei. Mareșalul Averescu, care, în calitate de prim-ministru, a vizitat Brașovul, s-a interesat

bine dacă orașul, care încă este proprietarul cetății Bran, ar oferi această cetate reginei drept cadou, din proprie hotărâre.

Un general sus-pus al armatei române, care datorită înaltei sale inteligențe și a culturii sale europene mi-a fost foarte simpatic — din păcate, curând a avut un sfârșit tragic — mi-a spus atunci: „Donați cetatea reginei, căci prin aceasta nu veți face doar o bună politică orășenească, ci și o bună politică săsească”.

Al. Averescu la o festivitate în 1920

Eu am supus problema pentru decizie comitetului cercual săsesc al Țării Bârsei. Comitetul cercual a fost unanim pentru donație. Am convocat apoi Magistratul — care avea și competența unei reprezentanțe orășenești — la o ședință festivă, pentru data de 1 decembrie 1920, și am propus ca cetatea Bran să fie oferită reginei Maria, drept cadou din partea orașului Brașov. Hotărârea Magistratului suna astfel: „Noi, Magistratul orașului Brașov, ca adunarea înzestrată cu atribuțiuni de reprezentare orășenească, am hotărât în ședința festivă de azi, în mod unanim, ca vechea cetate a lui Dietrich — *castrum in lapide Tydrici* —, care este bogată în amintiri istorice, să o oferim drept cadou Majestății Sale, Regina Maria a României, ca semn de profund respect și atitudine credincioasă nestrămutată a orașului nostru față de Coroană. Donația vrea să fie, înainte de toate, o expresie a celei mai calde cinstiri nutrite și de populația orașului nostru pentru marea regină, care usucă lacrimile văduvelor și orfanilor, care ridică pe cei deznădăjduiți, care acordă ajutor și mângâiere celor lipsiți și, peste tot unde își îndreaptă pașii, răspândește binecuvântarea și prin toate acestea cucerește inimile populației întregii țări.”

Regina a fost încunosețintată imediat prin telegraf și pictorul Friedrich Miess a fost însărcinat să facă documentul de donație într-o formă artistică. Textul documentului de donație a fost

Regina Maria la Bran, cu prințesele

redactat în două limbi, germană și română. O acuarelă minunată ce reprezenta cetatea Bran a constituit ornamentația principală a documentului, legat în piele, care a fost predat reginei la 17 iunie 1921, de o delegație a orașului Brașov. Într-o sală festivă a palatului Cotroceni, am fost primiți de regină în prezența regelui Ferdinand. La alocuțiunea mea către regină, adresată în limba germană, ea a răspuns, de asemenea, în germană, după care protopopul Saftu [al Brașovului], și el membru al delegației, a cerut în limba română binecuvântarea Cerului pentru regină și Casa Regală. După aceea, regina s-a întreținut cu câțiva membri ai delegației. Mie mi-a zis că această donație îi face o deosebită bucurie, că a avut o dorință de suflet de a avea o cetate veche, adevărată. Atunci când în cursul discuției am remarcat că scara ce duce

la etajele de sus este foarte abruptă, regina a răspuns imediat că încă mai poate să urce și să coboare fără greutate pe acea scări, iar dacă va deveni prea bătrână pentru ea, vor face acest lucru nepoții ei.

La observația glumeață a regelui, dacă ea a primit consimțământul soțului pentru acceptarea donației — pentru că după legea românească soția poate dobândi bunuri imobiliare doar cu consimțământul soțului —, ea a răspuns prompt că cetatea Bran este în Transilvania și că după legea ce e încă valabilă acolo, nu e nevoie de așa ceva.

Ministrul Popovici, originar din Brașov, a invitat delegația la o cină în cerc restrâns, alături de miniștrii Maniu și Vaida. La masă am luat cuvântul și am declarat că am pus să se facă hotărârea orașului cu privire la donația cetății Bran către marea regină a României la 1 decembrie, pentru că această zi are o însemnătate mare pentru noi, minoritarii. Și donația, după voința mea, urma să fie pusă în legătură cu această zi, ce ne promitea un viitor așa de frumos. La urmă am ridicat paharul în sănătatea conducătorilor de azi ai poporului român, cărora le datorăm hotărârile pline de semnificație de la 1 decembrie 1918. Atunci m-a surprins că elogiul meu, făcut cu toată căldura pentru hotărârile de la Alba Iulia, a fost primit de către cei trei miniștri cu răceală și fără ecou. Mai târziu, atitudinea lor față de hotărârile de la Alba Iulia, spre consternarea noastră, a ieșit la iveală mai clar și mai hotărât. ■

15-17 octombrie 1922

Încoronarea regelui și a reginei la Alba Iulia – acțiune pregătită de guvernul liberal – trebuia să simbolizeze actul unirii tuturor românilor sub sceptrul aceluiași monarh. Problema a fost discutată în cadrul Consiliului de Miniștri întrunit la Sinaia, la 24 august 1922. Pentru a evita disputele și pentru a asigura actului „solemnitatea” și „unanimitatea” necesare, regele Ferdinand a avut discuții cu șefii principalelor partide din opoziție. Succesul acestor convorbiri a fost însă unul

parțial. Dacă Alexandru Averescu, șeful Partidului Poporului, și Nicolae Iorga, liderul Partidului Național Democrat, au acceptat să participe din devotament față de Coroană, conducătorii Partidului Național (Iuliu Maniu) și ai Partidului Țărănesc (Ion Mihalache) au refuzat, sub motiv că încoronarea a fost coborâtă „la rolul unei simple demonstrații de partid”, aluzie evidentă la adresa liberalilor și a lui Ionel Brătianu, care erau la guvernare și organizau manifestările.

Prințul Carol și surorile sale la festivitățile încoronării

SERBĂRILE ÎNCORONĂRII

ȘTEFANIA CIUBOTARU

Catedrala încoronării de la Alba Iulia

Sosesc oaspeții

12 octombrie 1922

Gara Lugoj era splendid decorată cu drapelele aliate. Pe peron așteptau miniștrii Franței, Spaniei și Italiei, delegații armatei, directori de la căile ferate, prefectul Burzan etc. O companie din Regimentul 17 infanterie dădea onorurile. „Simplonul” sosește la orele 9 dimineața și e primit în sunetul muzicii.

Primul descinde ducele de Genova care, împreună cu generalul Pétain, au trecut în revistă soldații companiei înșirați pe peron. Bătrânul duce purta uniforma de amiral al marinei italiene.

A coborât apoi ducele de York, care a trecut la rândul său compania în revistă, după care au urmat mareșalul Foch, generalul Weygand, generalul Berthelot și colonelul Wasseigne.

Din tren au mai descins Infantele Alfons și Infanta Beatrice a Spaniei, sora reginei Maria, mitropolitul Ghermanos, delegatul patriarhului din Constantinopol.

În ziarele opoziției se putea citi: „Fără discuție, încoronarea e o serbare particulară a familiei Brătianu. Pentru că nu se putea altfel, dl. Ionel Brătianu a invitat și pe suverani, deși dl. Vintilă Brătianu, într-o discuție intimă a familiei, susținea că, în definitiv, nu e absolut indispensabilă nici prezența regelui și a reginei!

Deținem informația, din cercuri palatiste, că suveranul, nemulțumit de meniul întocmit pentru încoronare de cei trei frați [Brătianu], a încercat să obțină o modificare, ca să nu-și strice stomacul“.

Nu puține au fost atacurile la adresa guvernului liberal și în special a familiei Brătianu, caricaturile referitoare la acțiunile acestora fiind pe primele pagini ale ziarelor.

Nemulțumiri a provocat, după cum notează *Lupta* din 5 octombrie, „procedul primului-ministru de a face în numele său până și invitațiile la ceremonia încoronării și la prânzul de după încoronare, care a făcut o penibilă impresie în opinia publică“.

Ospăt pe Câmpul lui Horea

Încoronarea suveranilor a fost hotărâtă pentru ziua de duminică, 15 octombrie 1922. Încă de joi, 12 octombrie, au început să sosească la Sinaia – deoarece trenul regal urma să plece spre Alba Iulia din gara Sinaia – reprezentanții și misiunile străine invitate să ia parte la eveniment. Delegațiile prezente au fost cele ale

Marii Britanii, Spaniei, Portugaliei, Italiei, Regatului Sârbilor-Croaților și Slovenilor, Belgiei, Franței, Cehoslovaciei, Olandei, Danemarcei, Norvegiei, Suediei, Poloniei, S.U.A., Japoniei, Sfântului Scaun, Germaniei, Elveției, Austriei, Greciei și Finlandei, reprezentate de membri ai familiilor regale sau de miniștrii plenipotențieri acreditați ca trimiși speciali extraordinari și de reprezentanții legațiilor țărilor respective la București.

Vineri, 13 octombrie 1922, a avut loc la Castelul Peleş un dejun de gală în onoarea oaspeților străini, la care au luat parte 97 de persoane, ocazie cu care regele Ferdinand a conferit decorații membrilor misiunilor străine acreditați la festivități.

În tot cursul zilei de sâmbătă au sosit la Alba Iulia trenuri cu țărani conduși de preoți și învățători, delegați din mai toate județele, în haine de sărbătoare, studenți din București și Cluj, profesori, elevi de la școli primare și licee.

Duminică, 15 octombrie, la ora 8 dimineața au ajuns și toți invitații români și străini. După aproximativ o oră, în gara din Alba Iulia a intrat trenul regal în care se aflau regele Ferdinand și regina Maria și ceilalți membri ai fa-

1922. Imagini de la ceremonia de încoronare de la Alba Iulia (și în pp 17-18)

miliei regale. Suveranii au fost întâmpinați de primarul orașului Alba Iulia cu pâine și sare, după care, de la gară, s-a format cortegiul regal. În frunte mergeau două plutoane din Regimentul de Escortă Regală, mareșalul Curții Regale, urmați de regele Ferdinand și regina Maria în trăsura de gală, principele Carol și principesa Elena, generalii călări și două plutoane din Regimentul 4 Roșiori.

Cortegiul regal s-a oprit în fața catedralei din Alba Iulia. În biserică, regele și regina au luat loc pe două tronuri, stând față în față, regele la dreapta, regina la stânga. În fața lor țineau coroanele regale președintele Senatului, M. Pherekide, la dreapta cu coroana de oțel a regelui, iar președintele Camerei, M. Orleanu, la stânga cu coroana de aur a reginei. Cele două mantii regale erau ținute întinse de doi generali. Serviciul religios a fost oficiat de mitropolitul Ardealului, Neculae Bălan. El a citit Evanghelia, iar mitropolitul primat, Miron Cristea, a făcut rugăciunea pentru sănătatea regelui și a reginei, după care a sfințit coroanele și mantiele regale. După slujba religioasă, perechea regală a ieșit în curtea catedralei, cu suita. „Convoiul era cu adevărat impresionant, strălucitor, impresio-

nant prin măiestroasa lui desfășurare, prin fastul toaletelor, uniformelor, un adevărat convoi regal, căci, după rege și regină, urmau încă două regine, apoi prinți și prințese, mitropoliți, episcopi, mareșali, figuri care îți încordează mereu atențiunea, îți înmărmuresc privirea. Toată lumea își descoperă capetele izbucnind în urale.“

Regele și regina au luat loc sub baldachinul așezat în fața clopotniței. „În fața lor stăteau președinții Corpurilor legiuitoare, cu cele două coroane regale. Muzicile intonează Imnul regal. Tărâniea adunată de ambele părți ale baldachinului strigă: Trăiască regele! Steagurile tuturor regimentelor se apleacă în semn de

salut și închinare. E un moment solemn, emoționant. Deodată, regele ia din mâinile președintelui Senatului coroana de oțel și și-o pune singur pe cap. Clopotele sună, tunurile bubuie, iar poporul izbucnește din nou în urale și strigăte: Să trăiască!

Apoi regina îngenunchiază, regele îi așază pe frunte coroana de aur, ia de mână pe regină, o ridică și o sărută. Mulțimea, adânc mișcată de această priveliște rară, unică, ce i-a fost dat să vadă, aclamă îndelung și cu însuflețire pe rege și regină.“

În această atmosferă solemnă, președintele Senatului a rostit discursul de întronare. După care, regele Ferdinand s-a adresat asistenței

În Capitală

Prefectura Poliției Capitalei aduce la cunoștință următoarele:

În ziua de 15 octombrie, seara, de la orele 18(6) la orele 23(11), circulația trăsurilor pe Calea Victoriei, între strada Franklin și strada Lipscani, va fi oprită. Publicul va merge ținând dreapta, astfel încât se vor forma două coloane despărțite de jandarmi pedestri și rurali, care vor fi așezați la mijlocul străzii pentru menținerea ordinii. Traversarea Căii Victoriei de către autovehicole pe porțiunea oprită se va face numai la B-ul. Elisabeta-Academiei. Persoanele care se vor duce la teatru vor urma drumul astfel încât să sosească la Teatrul Mic numai pe strada C.A. Rosetti; Teatrul „Regina Maria“ numai pe strada Academiei; Teatrul Național numai pe străzile Regală sau Câmpineanu.

Aceste dispoziții se vor menține și în zilele de 16 și 17 octombrie.

Îndreptarea, 14 octombrie 1922

subliniind importanța actului ce simboliza „unirea tuturor țărilor locuite de români”.

La ora 11.30 solemnitatea încoronării a fost terminată. A urmat un dejun regal în sala Unirii, la care au luat parte, pe lângă suverani și familia regală, miniștrii, misiunile străine și 300 de invitați. Un alt banchet, cel al parlamentarilor și al ziariștilor străini și români, a avut loc în sala teatrului. În același timp a avut loc și un ospăț popular pe Câmpul lui Horea, pentru 20.000 de persoane, în cantecele muzicilor militare. Ospățul a fost bine rânduit, „fiecare țăran și-a căpătat strachina lui cu friptură și ulcica lui de vin”.

După dejun, pe platoul cetății Alba Iulia a avut loc defilarea, regele Ferdinand trecând în revistă trupele, însoțit de regina Maria, principele moștenitor Carol și principesa Elena, ceilalți membri ai familiei regale române și de reprezentanții străini.

A doua zi, la statuia lui Mihai Viteazul

Seara, la ora 18, familia regală a părăsit Alba Iulia, îndreptându-se spre București,

unde ajunge luni, 16 octombrie, la ora 10 în gara Moșoia.

După trecerea în revistă a companiei de onoare, s-a format cortegiul regal compus dintr-un escadron de escortă regală, drapele, regele, principele moștenitor, principele Nicolae, principii străini, capii militari ai misiunilor străine și generalii români, toți călări. Regina, principesa moștenitoare, familia regală și principele străine urmau în trăsurile de gală. Cortegiul era încheiat de două plutoane din escorta regală. Toată suita s-a îndreptat spre Arcul de Triumf, unde regele a fost întâmpinat de primarul Capitalei cu pâine și sare. Apoi cortegiul regal a trecut pe sub Arcul de Triumf, moment anunțat prin 101 lovituri de tun și rachete luminoase în culori naționale.

La ora 12.30, la Mitropolie, a avut loc o slujbă religioasă, după care, regele, împreună cu toată suita, a asistat la o impunătoare defilare, în fața statuii lui Mihai Viteazul.

Ostașii, reconstituind armatele dacice și romană, pe Traian și Decebal, cete de pe vremea lui Dragoș Vodă și Radu Negru, cortegiile lui Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Vi-

teazul, Matei Basarab, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu, Horea, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza și Carol I, au trecut prin fața asistenței.

Seara, la Palatul Regal a avut loc masa de gală.

Cea de-a treia zi (și ultima) a serbărilor încoronării – marți 17 octombrie – a început la orele 10.30 cu o recepție la Palatul Regal pentru delegațiile străine, urmată apoi de o altă recepție a Corpului Diplomatic. La orele 12.00 întreaga familie regală a mers la Arenele Romane, pentru a primi omagiul celor 10.000 de primari din întreaga țară. Apoi familia regală a vizitat Muzeul Militar de la Arenele Romane, timp în care primarii din toată țara s-au așezat la mesele special aranjate pentru a lua dejunul. Masa a fost dată de Primăria Capitalei în parcul Carol, pe aleile principale. Presa nu a scăpat meniul pregătit cu această ocazie: „Se va da fiecăruia țiucă cu măsline, mezeluri, friptură de vițel rece, cașcaval, fructe, pâine și una jumătate de vin de fiecare. Un tacâm va fi plătit de primărie cu 40 lei. Se va da primarilor, ca dar, o ceașcă smălțuită de țiucă cu inscripția încoronării; o cană mare smălțuită ornată; două farfurii cu efigiile și data încoronării suveranilor; un ulcior de patru l gravat și câte un cuțit și o furculiță cu mânerul de lemn”.

Festivitățile încoronării s-au încheiat seara cu o reprezentație de gală la Teatrul Național, prilej cu care orchestra „Filarmonicii” a interpretat, sub bagheta dirijorului George Georgescu, *Imnul regal* și *Rapsodia română* de George Enescu. Programul s-a încheiat cu prezentarea poemului dramatic *Legenda Co-*

Povestea unor monumente

SOARTA LUI VASILE LUPU

Din Orhei, Basarabia, ne scrie
dl. N.D. VECHIU.

Revista *Magazin istoric* este solicitată în special de intelectualii care, pe parcursul anilor, s-au convins de inexistența unei „istorii moldovenești”.

La noi, *Magazinul istoric* se difuzează prin biblioteci și individual, dar distribuția individuală este încă dificilă. Foarte multă lume nu știe despre existența acestei prestigioase reviste. Sper însă că situația se va îmbunătăți. Pentru noi, basarabenii, presa românească a fost strict interzisă, deși pe hârtie accesul la ea era declarat liber. Personal, am întâmpinat mari probleme.

După 1944, organele noii administrații începuseră o adevărată luptă împotriva intelectualilor deveniți peste noapte „dușmani ai poporului”, chiaburi. Un val de arestări și deportări spre Siberia și Polul Nord – unde au dispărut pentru

totdeauna asemenea oameni – s-a declanșat încă din primele zile ale puterii sovietice. A apărut însă și rezistența, așa-numiții gavroși orheieni. Făceau parte din ea și elevii Liceului „Vasile Lupu”, în frunte cu Gheorghe Martinov, care a fondat organizația „Mayadahonda”. Din lipsă de experiență și cu ajutorul unor trădători, toți membrii organizației au fost reținuți, judecați și împușcați, neținându-se cont de vârsta lor. Erau niște copii.

În anul 1940 fusese inaugurat – cu sprijinul financiar al românilor basarabeni din județul Orhei –, monumentul lui Vasile Lupu. El însă stătea ca sarea în ochi noilor stăpâni. S-a dat așadar dispoziția de a demola monumentul. Astfel, Vasile Lupu a fost dat jos de pe pedestal, gest însoțit de-o înjurătură rusească: „boga mati, rumânschii boier”, și dus la topit. Revenirea autorităților române în 1941 nu a permis însă acest lucru; în scurt timp, el a fost adus la locul inițial. După 1944, pe pedestal a fost instalată statuia „părintelui proletariatului”, V.I. Lenin. Monumentul nu a fost topit, ci depozitat într-un loc dosnic. Totuși, el a fost salvat de preotul paroh al bisericii „Sf. Dumitru”, lăcaș ctitorit chiar de domnitorul Vasile Lupu, în curtea căruia a fost reînstatat. ■

Avanpremieră editorială

NICOLAE TITULESCU

PENTRU INTERESELE ȚĂRII

Unul dintre obiectivele Fundației Europene Nicolae Titulescu îl constituie publicarea tuturor actelor semnificative care îl au ca emitent direct sau asociat pe Nicolae Titulescu, în diferite ipostaze publice: deputat, publicist, ministru de Finanțe, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, reprezentant al României la diferite organisme internaționale, în sfârșit, ministru al Afacerilor Străine.

Seria a fost concepută în 16 volume. Dacă cercetările ulterioare vor aduce la lumină noi documente valoroase, desigur că numărul tomurilor poate crește.

În această lună, Fundația lansează cel dintâi volum al operelor marelui diplomat, care acoperă intervalul 6 iulie 1927-30 iulie 1928, răstimp în care Nicolae Titulescu a fost, pentru prima oară, ministru al Afacerilor Străine.

Revista Magazin istoric a prezentat cititorilor săi, pe parcursul acestui an, mai multe documente cuprinse în volum (nr. 5-8/2003). Iată acum scrisoarea către primul ministru Vintilă I.C. Brătianu, în care Titulescu expune rațiunile demisiei.

16 iunie 1928

Scumpe Domnule Brătianu,

Nu știți cu ce regret scriu această scrisoare. Copia scrisorii doctorului Landovsky ce

anexez și simpla constatare că, de când am căzut bolnav la pat, azi este abia a zecea zi de când am ieșit din casă și încă numai pentru câțiva pași, vor explica mai bine ca orice rostul ei.

Cred, de altfel, că și pentru multe alte motive este mai bine așa.

Sunt sigur că nu veți vedea în această decizieune o alterare a sentimentelor mele de afecțiune personală, ce vă păstrez intacte.

Dacă ați avea o îndoială din acest punct de privire, vă rog a vă reaminti următoarele fapte.

La 9 iunie anul trecut, după numeroase luni de mare îngrijorare, a trebuit să supun soția mea la o gravă operațiune.

La 11 iunie, față de refuzul Consiliului Soc[ie-

tății] Naț[iunilor] de a-mi acorda o amânare [în] chestiunile românești la ordinea zilei, a trebuit să plec la Geneva.

Abia înapoiat la Paris, pentru a îngriji pe soția mea, am primit telegrama lui Ion Brătianu de a intra în guvern.

Fără a pregeta, din spital, am răspuns imediat apelului său. Și dacă am făcut-o din datorie pentru țară într-un moment greu, în preajma morții M.S. Regelui, dumneavoastră știți bine, ce zic, dumneavoastră simțiți că am făcut-o și pentru d-voastră personal.

Câtă vreme eram eu sănătos, așa am procedat întotdeauna: n-a existat nimic pentru mine în fața intereselor țării.

Când am căzut bolnav și, aparent, munca mea pentru țară părea stânjenită, v-am telegrafiat că ceea ce mă ține în guvern, în condițiunile mele de sănătate, este afecțiunea mea pentru d-voastră.

Când am aflat că unii au voit să interpreteze impo-

Vintilă I.C. Brătianu și Nicolae Titulescu la Londra

sibilitatea de a mă înipoia în țară ca o atitudine politică împotriva guvernului din care fac parte, v-am telegrafiat toată indignarea mea suflătoare.

Două lucruri s-au schimbat de atunci.

Situațiunea guvernului s-a întărit și plecarea mea nu-l mai poate vătăma acum.

Starea sănătății mele cere un repaus mult mai prelungit decât credeam la început și nu este în interesul țării ca un membru al Cabinetului să fie lipsă așa lungă vreme.

Așadar, azi realizez ca o problemă de conștiință imposibilitatea, în interesul țării, de a deține o sarcină publică, căreia oricât m-aș devota, nu pot să-i alătur și semnul vizibil al împlinirii ei: *prezența*.

Și când la răspunsul ce cere acest problem de conștiință alătur certitudinea că plecarea mea din guvern nu-i poate vătăma cu ceva, ajung la o convingere *inalterabilă*, de la care nu mă pot abține, în care vin să se topească în mod armonios și *datoria către țară, și afecția către d-ta*.

Regret, regret mult, scumpe domnule Brătianu, că, aparent, contribuțiunea mea n-a

putut fi mai mare, mai ales de când d-ta ai luat sarcina de președinte al Consiliului.

În conștiința mea știu că am făcut *tot* ce trebuie. Dar, aceastei satisfacții de conștiință, aș fi dorit să adaug și mai multe probe *tangibile* de câte am dat, de sentimentele față de d-ta, ce m-au călăuzit în tot ce am făcut de când am intrat în guvern. Ce fericit aș fi fost! Dar omul nu este făcut pentru a fi și personal fericit. Dacă și-a împlinit datoria, să fie mulțumit.

Și cred că mi-am îndeplinit-o cu prisos. Inutil, cred, să adaug că dacă guvernul o dorește, deși demisionat, voi apăra țara în chestia optanților până la capăt.

Primește, scumpe domnule Brătianu, încredințarea vechilor mele sentimente de afecțiune nealterată.

(SS) Titulescu ■

ARHIVA FUNDAȚIEI EUROPENE
TITULESCU

Fond George Anastasiu/
Gilbert Monney-Câmpeanu

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 ianuarie 2004, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– În ce an a fost constituită Liga Culturală a Tuturor Românilor?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2003 este:

1368

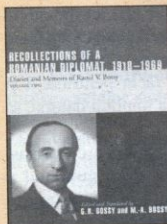
Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Dîngă Ioan Alexandru**, din **Lupeni, jud. Hunedoara**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2004.

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

EDITIE RAOUL BOSSY

Am avut bucuria de a o reîntâlni pe doamna Elena Danielson, directoarea Bibliotecii și a Arhivelor de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în vara acestui an, la București, cu ocazia celui de al XXIX-lea Congres de Istorie Militară. Mi-a oferit în dar două volume, abia ieșite de sub tipar. Nu mi-am putut reține un gest de surprindere la vederea cărții. Coperta era roșu, galben și albăstru. M-am întrebat atunci care ar fi fost reacția în România dacă o editură de la noi ar fi procedat astfel.

Recollections of a Romanian Diplomat. 1918-1969. Diaries and Memoirs of Raoul V. Bossy (Amintirile unui diplomat român. 1918-1969. Însemnările și memoriile lui Raoul V. Bossy) este titlul cărții, o ediție îngrijită de G.H. și M.-A. Bossy și apărută la Hoover Institution Press.

Stanford University. Sunt două volume, însumând 534 pagini, însoțite de un Cuvânt înainte al directorului lui Hoover Institution, John Raisian, o Introducere semnată de profesorul Stephen Fischer-Galați și o Prefață aparținând lui George H. Bossy. Editorii au adăugat și cinci anexe, texte inedite aflate în păstrare la Hoover Institution. Începem în acest număr prezentarea unuia dintre ele, Raportul din 19 august 1938 înaintat de Bossy, pe atunci ministrul României la Budapesta, privind negocierile cu ministrul ungar al Afacerilor Străine, Kalman Kánya.

La 25-27 februarie 1938, în cadrul sesiunii anuale a Consiliului permanent al Înțelegerii Balcanice de la Ankara, s-a hotărât împuternicirea ministrului României la Budapesta pentru reluarea negocierilor privind recunoașterea dreptului la înarmare al Ungariei. Cabinetul ungar a refuzat să negocieze declarații identice cu cele trei țări, condiționând declarația cu Cehoslovacia de drepturi suplimentare pentru minoritatea ungară din această țară. Peste câteva luni, la 2 noiembrie, în urma primului arbitraj de la Viena, Ungaria anexa regiunile de sud ale Ucrainei Subcarpatice și ale Slovaciei.

Iată acum textul raportului semnat de Raoul Bossy.

Dorin MATEI

Având în vedere măsurile recente pe care le-am luat pentru a proteja drepturile minorităților, la 6 august am cerut ministrului ungar al Afacerilor Externe să renunțe la poziția intransigentă pe care a adoptat-o până acum și să accepte, în declarația prevăzută în Protocolul Adițional al înțelegerii noastre, o formulă care să nu menționeze în mod direct problema minorităților.

Kánya nu a ascuns satisfacția guvernului ungar și a opiniei publice față de gestul nostru. Acesta, a declarat el, îi întărește poziția în fața opiniei publice și îi va permite, probabil, să accepte formula noastră, doar cu schimbări minore, nesemnificative... Dar a adăugat că încă nu se angaja în acest sens, dorind mai întâi să consulte juriștii din departamentul său în privința formulărilor de adoptat, luând în calcul situația specială a Cehoslovaciei...

La 11 august, domnul Renyey, însărcinatul cu afaceri al Ungariei..., a înmănat Excelenței Voastre un memorandum conținând contra-proponerile ungeresti. El se aseamănă cu ideile

pe care mi le-a expus domnul Kánya, dar într-o formă ce diferă în mod semnificativ de ceea ce el a sugerat. Într-adevăr, se cere ștergerea cuvântului „administrativ”, dar nu pentru a permite o formulare identică pentru Cehoslovacia. Ea este concepută doar pentru declarația mutuală dintre România, Iugoslavia și Ungaria. În cazul Cehoslovaciei, în afară de includerea cuvintelor „constituțional și legislativ”, se propune un paragraf care ar implica o obligație internațională în plus. De altfel, se precizează clar în memorandum, guvernul ungar nu este pregătit să acorde guvernului cehoslovac o declarație identică celei permise, dar „Ungaria va acorda, desigur, Cehoslovaciei, aceeași declarație cu cea convenită pentru România și Iugoslavia și aceasta – dincolo de orice altă rațiune – pentru motivul că situația Cehoslovaciei, din punctul de vedere al politicii europene, diferă în mod considerabil de cea a Ungariei sau a României și Iugoslaviei”. ■

(Va urma)

VLAD TEPEȘ ȘI ȘTEFAN CEL MARE: PRIETENI SAU DUȘMANI?

RADU CÂRCIUMARU

La începutul veacului XX, Nicolae Iorga a susținut că, în anii săi de pribegie, tatăl lui Ștefan cel Mare, Bogdan II, ar fi poposit în Țara Românească, unde s-a căsătorit cu Oltea. După moartea soțului, aceasta s-ar fi călugărit, sub numele de Maria, nume pomenit și de fiul său, în anul 1466.

Imaginația populară a mers și mai departe de această supoziție. În momentul cel mai greu al domniei sale, campania otomană din 1476, marelui voievod i s-ar fi refuzat intrarea în cetatea Neamț de către mama sa, fiind trimis să reia lupta. Episodul a fost păstrat de versurile lui Dimitrie Bolintineanu. În contextul înfrângerii de la Valea Albă, faptul sună veridic. Numai că, acea Marie (sau Oltea) murise cu cel puțin un deceniu mai devreme. Tradiția populară fie hiperboliza un gest ce trebuia să fie eroic, fie construia un „chip uman” unui voievod intrat, deja, din timpul vieții, în legendă.

Constantin C. Giurescu a afirmat că între Vlad Tepeș și Ștefan a existat o înrudire directă. Cronica polonă a lui Jan Długosz, de la care a pornit Constantin C. Giurescu, susținea că Vlad Dracul s-ar fi căsătorit cu o fiică a domnitorului moldovean Ilie. Or, marele nostru istoric, apelând la argumentul cel mai convingător, cel cronologic, a susținut că era imposibil ca tânăra domniță să fie mama viitorului domn muntean Vlad Tepeș, ci, mai degrabă, o soră a lui Ilievodă, nu fiică. Dacă am presupune că aceste supoziții s-ar confirma, ar trebui să acceptăm că Vlad Tepeș, nepot de soră cu Bogdan II, ar fi și văr primar cu Ștefan cel Mare. Ștefan Andreescu, specialist al perioadei, susținea că Ilie și Ștefan, domni asociați la conducerea Moldovei, au fost cumnați de soră cu Vlad Dracul. Mai mult, izvoarele scrise confirmă faptul că acesta din urmă avea o fiică, Alexandra, care purta numele după cel al bunicului său, marele domnitor, Alexandru cel Bun.

Totuși, până azi, cu toate contribuțiile evidente, legăturile de sânge dintre Vlad Tepeș și fiul lui Bogdan II rămân greu de demonstrat.

Dar, perioada anilor de pribegie a celor două vlăstare domnești oferă o direcție de cercetare cel puțin la fel de importantă.

Despre Vlad Țepeș documentele au dezvăluit că el a ocupat, pentru întâia dată, tronul muntean, cel mai probabil în cursul lunilor septembrie-noiembrie ale anului 1448.

Există o întreagă discuție în istoriografia română asupra circumstanțelor în care s-a produs acest fapt, cât și asupra motivelor care au determinat rapida încheiere a primei domnii. Ne propunem să revenim asupra lor cu altă ocazie.

Cu gândul de a-și recăpăta domnia, Țepeș va ajunge, la sfârșitul lui noiembrie sau începutul lui decembrie, în Imperiul otoman. Informațiile documentare ne indică faptul că el nu a rămas acolo decât cel mult un an. Să fi înțeles fostul domn încrederea de care se bucura Vladislav în ochii turcilor și să se fi retras înainte de a deveni *persona non grata*? Ipoteza are nevoie de o serie de nuanțări.

Evident, Vlad Țepeș a priceput că nu se mai putea baza în continuare pe un sprijin turcesc. De aceea, probabil, în cursul anului 1449, voievodul se va retrage în Moldova. Se dovedea, însă, o alegere mai mult decât ciudată, întrucât un fost pretendent otoman, care nu-și afirmase clar schimbarea orientării politice, trecea în

spațiul est-carpatic, angrenat sub domnitorul Bogdan II (12 octombrie 1449-16 octombrie 1451) într-o politică potrivnică Porții. În fapt, însăși alegerea acestui traseu ne arată că Vlad părăsise la data respectivă „tabăra turcească” și încerca să recâștige puterea în statul muntean, cu ajutorul regatului ungar și al Moldovei.

Curios este și gestul domnitorului moldovean. Putem, oare, să-l considerăm ca un act de recunoștință pentru un fiu al lui Vlad Dracul, care, cândva, îi acordase, și lui, azil în Țara Românească? Reprezenta aceasta o motivație suficientă sau în spatele ei se ascundea doar dorința lui lăncu de Hunedoara de a deține o soluție pentru refacerea frontului dunărean, mai ales că Vlad Țepeș,

aflându-se în Moldova, nu putea trezi prea multe suspiciuni puterii turcești? Se pare că tot acum a avut loc și prima întâlnire între fostul voievod și moștenitorul tronului moldovean, tânărul Ștefan. Totuși, ea nu poate rămâne decât la stadiul de simplă presupunere, atâta vreme cât nu se cunoaște cu precizie adevăratul sprijin de care s-a bucurat Țepeș în Moldova.

Situația extrem de tensionată din răsăritul Europei făcea ca schimbările politice să devină un fapt obișnuit. După o domnie de doar doi ani, Bogdan II murea, ucis, în urma unui complot boieresc. La 29 mai 1453, cădea în mâna otomanilor ultimul reazem al ortodoxiei, Constantinopolul, iar din toamna aceluiași an, Poarta acorda ultimatum Moldovei pentru începerea plății tributului.

În cazul statului muntean, complicațiile se dovedeau la fel de numeroase. Încheierea armistițiului turco-maghiar, la 20 noiembrie 1451, adusesese Țara Românească sub o dublă suzeranitate, otomano-maghiară. Creșterea dependenței față de imperiu și unele disensiuni munteano-transilvănene, de ordin economic, creaseră o ruptură ireconciliabilă în raporturile dintre Vladislav II și lăncu de Hunedoara.

Biserica din Reuseni, satul unde în 1451 a fost asasinat Bogdan II

Vlad Țepeș a înțeles că o corectă gestionare a noii situații apărute îl va putea ajuta să ocupe locul dorit, în rândul protejaților voievozului transilvan. În fața planurilor sultanului Mehmet II, de expansiune spre centrul Europei, era imposibil să nu apară o reacție a creștinătății, în fruntea căreia să se afle – cine altcineva decât – Iancu de Hunedoara. Pentru Vlad era una dintre șansele să reocupe tronul statului de la sud de Carpați.

Care a fost traseul urmat de tânărul Ștefan după tragica asasinare a tatălui său, la Reuseni, la 16 octombrie 1451? Privind lucrurile în modul cel mai obiectiv cu putință, viitorul domn nu avea decât o singură soluție: Transilvania. Țara Românească, la acea dată aflată pe poziții filootomane solide, nu putea adăposti pe fiul lui Bogdan II, iar despre rămânerea sa în Moldova, stăpânită acum de Petru Aron, nici nu putea fi vorba.

Tradiția populară a încercat, și în acest caz, să îmbogățească cât mai mult versiunile privind fuga lui Ștefan din Moldova. Într-una dintre ele se spune că, după moartea tatălui său, el se va îndrepta spre Țara de Jos. Urmărit îndeaproape de gărzile domnești, Ștefan

a găsit refugiu într-un convoi de căruțe ce transportau paie. Ajunse de oștenii lui Petru Aron, ele au fost atent cercetate cu ajutorul unor sulițe, dar oștenii, negăsind nimic, au trebuit să-și continue drumul. După un timp, cărăușii observând că dintr-o căruță picura neconținut sânge, l-ar fi descoperit pe tânărul vlăstar domnesc și, impresionați de curajul lui, l-au transportat până în târgul Galațiului.

Totuși, soluția ajungerii în Transilvania părea cea mai sigură în acel moment. Voievodul ținutului intracarpatic nu-l putea lăsa fără protecție pe fiul lui

Bogdan II, un domn ce încheiase două tratate de alianță cu regatul ungar.

În cazul lui Vlad Țepeș, încheierea armistițiului otomano-ungar din 1451 a însemnat o grea lovitură dată năzuințelor și planurilor sale de obținere a puterii în statul muntean. Mai mult, după acest eveniment, sprijinul de care se bucurase până atunci în ochii lui Iancu de Hunedoara se va diminua considerabil. Conștient de pericolul reprezentat, acum, de fostul domnitor, voievodul transilvănean va alege să-l trimită în Moldova, în scopul de a nu trezi vreo suspiciune Porții otomane.

În cursul anului 1452 situația din statul moldovean era extrem de tensionată, urmare directă a luptelor pentru putere dintre pretendentul Alexandrelvodă și Petru Aron. În momentul sosirii lui Țepeș, puterea se afla în mâinile primului, susținut de regatul polon. Adăpostirea fostului domn de către Petru Aron, personaj cunoscut pentru credința ce o manifesta cu orice prilej față de puterea turcească, este greu de acceptat.

Șederea lui Vlad Țepeș în teritoriul de la est de Carpați s-a dovedit una de conjunctură. Deteriorarea relațiilor transilvăneano-muntene l-a

Mănăstirea Dealu, în care își doarme somnul de veci Vladislav II

adus pe acesta în postura directă de candidat la tronul Țării Românești. Căderea Constantinopolului și conturarea avansării otomane spre centrul Europei impuneau refacerea frontului dunărean. Ideea va căpăta coerență abia în anii 1453-1456, iar numele pretendenților, Vlad și Ștefan, începea să fie tot mai des pronunțate. Moldova aluneca pe o pantă primejdioasă după lupta de la Mohile (1455), înlocuirea lui Petru Aron fiind, practic, singura soluție viabilă.

Atunci s-a definitivat întâia dată un

plan de acțiune între fostul domn muntean și fiul lui Bogdan II. Probabil, Tepeș, în cazul redobândirii tronului, se angaja să-l sprijine din punct de vedere militar pe Ștefan pentru obținerea puterii în Moldova, întreaga acțiune fiind pusă sub egida lui Iancu de Hunedoara.

Astfel, Vlad Țepeș, cu un ajutor din partea voievodului transilvănean, ce nu putea fi unul numeros, dar și cu sprijinul unei partide boierești din țară (care, în ajunul campaniei de la Belgrad, părăsise pozițiile filootomane), trecea din Ardeal în Țara Românească. În rândurile micului detașament condus de Vlad se afla, după toate datele, și tânărul pretendent

la scaunul Moldovei, care, probabil, a participat activ la prinderea și uciderea lui Vladislav II. Prin urmare, cel mai devreme în luna aprilie, sau cel mai târziu în luna iulie 1456, Vlad redevenea domn în statul muntean.

În momentul acela, Iancu de Hunedoara, adept al unei politici defensive, spera să realizeze din cele două țări române o barieră în calea expansiunii otomane și nicidecum o bază de atac împotriva imperiului. În același timp, domnitorul Țării Românești realiza că obstacolul nu putea fi complet depășit, câtă vreme Petru Aron, un

fidel susținător al turcilor, se afla la conducerea Moldovei. Din această cauză, în programul său politic de început, ajutorul militar acordat lui Ștefan constituia o necesitate.

De cealaltă parte, fiul lui Bogdan II era deja interesat a fi recunoscut ca domn de către marea boierime. În cursul anului 1456, au loc în statul muntean primele negocieri între Ștefan și puternicii boier Mihui, fapt menționat și de salvconductul din 1460. Tratatul nu putea avea, în acel moment, vreo finalitate. Moldova devenise

plătitoare de tribut otomanilor, iar pozițiile filoturce creaseră baza internă ce oferea stabilitate domniei.

Așadar, legătura între Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare rămânea condiționată strict de conjunctura politică traversată de spațiul românesc. Două vlăstare domnești, animate de spiritul antiotoman insuflat de Iancu, înțelegeau să urmeze direcțiile politice asimilate în anii de pribegie. Amândouă considerau că un plan care să vizeze alungarea pericolului turcesc nu putea fi finalizat decât prin obținerea unei maxime coeziuni a forțelor interne. ■

Iancu de Hunedoara

(Va urma)

Exclusivitate

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK, PĂRINTELE TURCIEI MODERNE

JACQUES THOBIE, Doctor Honoris Causa al Universității București

În timpurile noastre, când atât de multe statui sunt dărâmate, cea a lui Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul Turciei moderne, rămâne ferm în picioare, chiar dacă astăzi, în numele său sunt luate decizii pe care el, cu siguranță, le-ar fi respins. Este adevărat că de atunci, din vara anului 1915, când un oarecare colonel Kemal a contribuit hotărâtor la aruncarea în mare a corpului expediționar franco-britanic debarcat în Dardanele, a curs multă apă în Bosfor. Cel decorat și felicitat de generalul german Liman von Sanders – comandantul suprem al armatelor turcești din regiune și cel care reorganiza și instruia trupele sultanului – avea să fie celebrul om politic de mai târziu.

De fapt, pentru clasa politică otomană Mustafa Kemal nu era un necunoscut. Născut în 1881, într-un mediu modest din Salonic, tânărul câștigă concursul la colegiul militar din orașul său natal, fără măcar să-i spună mamei că merge la examen. O știe potrivnică opțiunii sale. Urmează școala de cadeți din Monastir, apoi școala militară din Istanbul, în sfârșit, în 1904, Școala de Stat Major, pe care o absolvă cu gradul de căpitan de stat major. Întotdeauna elegant, o prezență plină de prestanță, el nu-și refuză nici o plăcere din

cele de dincolo de zidurile cazarmei.

Cunoaște gravele probleme ale imperiului, legate de dezvoltarea mișcărilor naționale din Balcani și de poziția cel puțin ambiguă a marilor puteri. Suspectat a fi luat parte la activități subversive, alături de prietenul său Ali Fuad, este trimis la Damasc, unde constată starea de decreștitudine a armatei otomane: fondează atunci o mică grupare, Vatan ve Hürriyet (Patrie și Libertate), pe care face eforturi să o implanteze și în alte orașe.

Întors fără autorizație la Salonic și sustrăgându-se pe-depse, grație unei boli venite la timp, este încadrat în octombrie 1907 la Statul Major al Armatei 3, unde găsește o atmosferă de preroevoluționară. La 29 octombrie se alătură Comitetului Asociației (Unione și Progres), o grupare revoluționară, ale cărei prime „cuțite”, Enver, Talaat, Djemal, îl marginalizează sistematic pe Mustafa Kemal în timpul acțiunilor revoluționare din 1908 și 1909. Este numai câteva zile șef al Statului Major al Armatei Mișcării,

care ia cu asalt în aprilie 1909 Capitala, pentru a-l înlătura pe sultanul Abdul Hamid.

Salvată de la dispariție

Căpitanul Kemal își consacră atunci timpul formării ofițerilor, care îi apreciază discursul și calitățile pedagogice. În 1910 ajunge șeful Statului Major al Armatei, comandate în persoană de ministrul de Război, Mahmut Şevket, care va înăbuși revolta albaneză. În anul următor îl găsim în Tripolitania, luptând contra italienilor, fără rezultate concrete. Se întoarce în Capitală, unde asistă la înfrângerea militară otomană din Balcani din timpul primului război balcanic din 1912, la lovitura de stat a Triumviratului unionist și la recucerirea orașului Edirne. Numit șef de Stat Major al corpului de armate de la

fost teatrul unor deportări și masacre a sute de mii de armeni), unde va purta lupte crunte contra rușilor, de la care capturează Mus și Bitlis. Este mutat apoi la comandamentul Armatei 7, una dintre cele două care formează grupul Yıldırım (trăsnetul), care ține piept englezilor veniți din Egipt. În total dezacord cu generalul von Falkenhayn, demisionează și merge la Istanbul. Va face parte, în decembrie 1917, din delegația otomană invitată de germani și condusă de prințul moștenitor Vihideddin, cu care Mustafa Kemal stabilește relații cordiale. O colică renală îl obligă să plece la băi la Karlsbad, unde zăbovește din mai până în iulie 1918 și unde, la fel, citește mult și redactează un jurnal intim.

Venirea la putere a lui Vihideddin, sub numele de Mehmet VI, la 4 iulie, îl conduce la Istanbul. Este numit în

fruntea Armatei 7, unde nu poate decât să controleze mai bine retragerea, hotărât fiind să apere teritoriile turce. Armistițiul de la Mudros, din 30 octombrie 1918, aduce mai degrabă cu o capitulare fără condiții.

Întors la Istanbul, unde se află flotele aliate, tânărul general are numeroase contacte, la hotelul Pera Palace, apoi în casa sa de la Şişli: cu comandanți militari turci, ca Teflik, devenit mare vizir, Ali Ferit, Ali Fuad, Hüseyin Rauf, Kazim Karabekir; cu militari britanici și francezi; cu oameni politici. Este primit de mai multe ori de sultan. Sub presiunea ocupanților, curând nu va fi decât un general șomer, cu un venit redus. Este convins că nu se mai poate conta pe ceea ce rămâne din puterea otomană pentru a organiza o rezistență națională. Ironie a soartei, la cererea autorităților britanice, sultanul aprobă,

printr-un decret imperial, la 29 aprilie 1919, trimiterea lui Mustafa Kemal în portul Samsun, ca inspector al Armatei 9, pentru a restabili autoritatea sultanului într-o provincie agitată de veleitățile separatiste ale grecilor. La 16 mai, a doua zi după debarcarea trupelor grecești la Smirna (Izmir), generalul Kemal părăsește Capitala: la 19 mai debarcă la Samsun.

Expediind rapoarte privind misiunea sa, Kemal se înhamă la o cu totul altă sarcină: să adune toate energiile pentru a salva Turcia de la dispariție. Aliații, care ocupau Strâmto-

Patrulă de cavalerie turcă în recunoaștere prin Valea Yırdar, în Macedonia

Eroul de la Gallipoli, înaintat general de brigadă în aprilie 1916, este trimis în Anatolia orientală (zona care cu nici un an în urmă a

rile și multe alte puncte strategice, pregătesc disoluția Imperiului otoman; amputat de provinciile arabe, imperiul va fi redus la cea mai simplă expresie a lui. Tratatul în pregătire prevede crearea, în Anatolia orientală, a unei Armenii independente și a unui Kurdistan autonom; provincia Izmir este promisă grecilor, cea a Anatoliei italiene, Cilicia – francezilor; cât privește Strămtorile, ele vor fi controlate de Aliți. Sultanul și guvernul de la Istanbul sunt la cheremul Aliților.

Mustafa Kemal refuză să accepte această situație și să vadă Turcia redusă la un modest dreptunghi în centrul Anatoliei. Într-o țară slăbită, obosită și sărăcită de patru ani de război, el va pune pe picioare, în paralel, o organizație militară capabilă să învingă forțele ostile și, în special, corpul expediționar grec, care nu încetează să sporească, și un cadru politic capabil să susțină și să dezvolte lupta națională și să-i confere legitimitate.

Temându-se de o lovitură din partea ocupantului britanic, Kemal se repliază către interior, la Amasya, unde redactează și difuzează, pe 21 iunie, un Protocol propunând o strategie care să poată fi înțeleasă de opinia publică și care va fi menținută până la sfârșitul războiului de independență: „Locuitori din Amasya, sultanul și guvernul lui sunt prizonierii Antantei. Țara se află pe marginea prăpastiei. Vreau să muncesc cu

voi... pentru a pune capăt acestei situații proaste“, și anunță un congres național la Sivas. Rugat de guvern să se întoarcă la Istanbul, el demisionează și, de atunci înainte, își va urma misiunea ca simplu rezistent. „Asociația pentru apărarea drepturilor provinciilor orientale“, al cărui președinte este ales, îi conferă lui Mustafa Kemal președinția congresului de la Erzurum, desfășurat între 26 iulie și 6 august; în cursul lui se elaborează, între altele, un text ce trasează definitiv frontierele viitorului stat turc, text ce va lua numele de Pact național. Proclamația finală subliniază preeminența națiunii, însărcinată să apere Patria.

Cu privirea spre exterior

Congresul, desfășurat la Sivas, între 4 și 13 septembrie, este un mare succes pentru mișcarea națională și pentru

Mustafa Kemal personal. Reunind 40 de delegați, care, în opinia lui Kemal, reprezintă întreaga națiune, Congresul reia și precizează textele elaborate la Erzurum, dezbate îndelung oportunitatea de a face apel la un mandat american, redactează o petiție către sultan, creează o „Asociație pentru apărarea drepturilor Anatoliei și Rumeliei“, prezidată de Mustafa Kemal. O largă difuzare a rezultatelor Congresului, în interiorul și exteriorul țării, va impune din acel moment o mișcare naționalistă în plin avânt.

Chiar dacă el conduce, Mustafa Kemal nu e singur. Știe să-și câștige pentru cauză, de la debarcarea sa la Samsun, cea mai mare parte a marilor șefi militari ce comandă unitățile cele mai importante, precum Kâzım Karabekir la Erzurum, Ali Fuad la Ankara, ca Refet, Cevad și comandanții corpului de la Edirne,

Konya sau Diarbekir. El prezidează un comitet privat – compus din ofițeri ca Hüseyin Rauf, din înalți funcționari ca Bekir, Şamir sau Rüstem – însărcinat cu contactele externe. Toate eforturile sunt îndreptate în direcția clericilor, marilor proprietari funciari și, bineînțeles, a țăranilor, indispensabili pentru punerea pe picioare a unei armate de masă.

În vreme ce Mustafa Kemal se instalează la Ankara, care oferă cele mai bune garanții de securitate, guvernul de la Istanbul anunță organizarea de alegeri

În 1928, când s-a adoptat alfabetul latin

legislative. Noua Cameră otomană, ce se reunește la 12 ianuarie 1920, este majoritar naționalistă și votează câteva zile mai târziu pactul național. Este deja cam mult pentru Aliai, care ocupă în întregime Capitala, arestează și deportează mai mulți deputați și dizolvă Camera. Deputații ce reușesc să scape fug spre Ankara. Completați prin câteva alegeri parțiale, ei vor constitui Marea Adunare Națională a Turciei, reunită la 23 aprilie. Mustafa Kemal îi precizează obiectivele: formarea unui guvern, sub președinția sa; votarea unei constituții; salvarea sultanului – calif; munca pentru binele poporului și al țării. La conducerea Statului Major este numit colonelul Ismet İnönü. Acțiunea diplomatică și acțiunea militară sunt cele două misiuni imediate ale Adunării.

În plan diplomatic, Kemal dă o mare importanță relațiilor cu Rusia, având unele interese comune cu Lenin în Caucaz: găsirea unei soluții bilaterale pentru Azerbaidjan, Georgia și Armenia, în condițiile excluderii oricărei intervenții externe. La 16 august 1920 este semnat un prim acord, care permite livrarea de aur kemaliștilor, și, la 16 martie 1921, după o sumedenie de perepții, cele două țări încheie „un tratat de prietenie și de fraternitate”. (Avea să repete mereu că cele două acte nu reprezentau deloc o adeziune a

lui Mustafa Kemal la tezele bolșevice: la 14 ianuarie 1921, la Ankara, liderii comuniști sunt înmănițați; la 24 ianuarie, în largul Trapezuntului, conducătorul partidului comunist turc, Mustafa Suphi, și tovarășii săi sunt asasinati).

Cruciale sunt și relațiile cu Franța, căci armatele sunt în contact în regiunea Maraș. Învinse în fața acestui oraș, trupele franceze se repliază. Parisul vrea să negocieze și să trimită la Ankara pe deputatul Franklin-Bouillon: discuțiile cu Kemal se încheie printr-un acord franco-turc la Ankara, în octombrie 1921, prin care se delimitează frontiera între Turcia și Siria. Aceasta din urmă păstrează sangeacul Alexandrette (Iskenderun); kemaliștilor le sunt livrate arme individuale și material radio. Din martie 1921 se poartă negocieri și cu italienii, plecarea lor din Anatolia având loc în aprilie 1922. În sfârșit, în februarie 1921, o delegație kemalistă este invitată la Londra, semn evident de recunoaștere internațională.

Aceste succese diplomatice ameliorează pe teren o situație ce rămâne altfel îngrijorătoare. Mustafa Kemal, care cu abilitate obține aderarea kurzilor, trebuie să elimine bandele create de înfrângere: Ethem Cerkesul, fost subofițer devenit comandant militar, îi va face un mare serviciu prin reprimarea rebeliunilor de la Adapazari, Bolu, Düzce și Yozgat, înainte de a trece de partea grecilor. Karabekir conduce bine operațiile din Caucaz: Kars, Ardahan și Artvin revin la Turcia, nu și Batum. Frontul occidental se conturează încet-încet.

De la Revoluția franceză citre

În acest început de vară a anului 1920, Kemal cheltuie o energie enormă și impune anturajului său un orar amețitor, pentru a putea stăpâni total situația; prietena lui, Fikrye, încearcă să aducă o ambianță mai destinsă. Sub presiunea britanicilor, neliștiți de progresele naționaliste, Venizelos hotărăște să atingă „linia Milne” și, la 22 iunie, să treacă la atac; un succes total: trupele grecești avansează 400 km până la Eskişehir, la 200 km de Ankara, și Bursa este evacuată: „Nu Bursa contează, declară Kemal în fața Adunării, ci eliberarea țării”.

Ca o compensare salvatoare, publicarea Tratatului de la Sèvres, semnat la 10 august, grăbește atașamentul maselor, conferind

Atatürk, în 1928, într-un moment de destindere

mișcării o bază serioasă, cea populară, de care până atunci ea fusese lipsită. Două victorii, din 10 ianuarie și 1 aprilie 1921, readuc optimismul.

La 10 iulie grecii trec la ofensivă și ocupă Eskişehirul. Pentru a face față, Mustafa Kemal obține de la Adunare puteri depline și hotărăște să se replieze în regiunea Sakaria, la 100 km de Ankara, pentru a-și obține un spațiu de reorganizare a trupelor. Introduce și o jurisdicție cu caracter excepțional, Tribunalele independente, care va dura până în 1927. Contraofensiva Ghaziului (Gloriosului, titlu ce i se acordă între timp de Marea Adunare) de la Dumlupınar, din 30 august 1922, este victorioasă și deschide armatelor kemaliste drumul spre Mediterana: la 2 septembrie, urmărind o armată grecească în derută, ajunge la Irmir, în vreme ce în zona neutră, trupele turcești și britanice se află față în față. Armistițiul de la Mudania, semnat la 11 octombrie, îi dă satisfacție lui Mustafa Kemal, care va putea declanșa astfel o operă de reconstrucție și de reforme.

Puțin după abolirea sultanatului și fuga lui Mehmet VI Vahideddin, la Lausanne se deschide conferința Alianților cu turcii, a căror delegație este condusă de fidelul general Ismet İnönü: după mai multe peripeții, la 24 iulie 1923 este semnat actul final, care consfințește existența internațională a Turciei moderne. Mustafa Kemal, care s-a căsătorit de curând cu Latife (el va adopta vreo zece fete și doi

băieți), o tânără cu mentalități occidentale, obține esențialul, dar trebuie să accepte, totuși, și câteva hibe ale Pactului Național: Hatay rămâne Siriei, sub mandat francez. Mosul va reveni Irakului, sub mandat englez, și o comisie internațională a Strămtorilor supaveghează demilitarizarea acestei regiuni; în sfârșit, Ankara, devenită capitală a Turciei, nu va fi stăpână pe vămile sale decât începând din 1929. Un schimb de populații între greci și turci se hotărăște tot atunci. Aliații evacuează Istanbulul la 2 octombrie. Mustafa Kemal va introduce, într-un ritm susținut, multe, foarte multe reforme.

Kemalismul este mai mult pragmatism decât ideologie. Cu toate acestea, în 1931 se simte nevoia definirii a șase mari principii ale lui: republicanismul, laicitatea, naționalismul, populismul, etatismul, revoluția. Aceste „șase

săgeți indicatoare“ vor constitui emblema Partidului Republican Popular, înainte de a fi integrate în Constituția din 1937.

Republicanismul implică în mod natural proclamarea republicii, la 29 octombrie 1923. Kemal este ales președinte al republicii, iar Ismet İnönü prim-ministru. Mustafa Kemal se revendică de la principiile Revoluției franceze: suveranitatea aparține națiunii; republica trebuie să existe prin și pentru popor; ea este una și indivizibilă.

Laicitatea este un principiu foarte important pentru Kemal, care manifestă o vie ostilitate față de clericalism. „Punerea ei în pagină“ va fi progresivă. Începe cu separarea politicului de religios la nivelul statului, prin abolirea califatului și suprimarea Ministerelor Afacerilor Religioase și Fundațiilor Pioase, la 3 martie 1924. Unificarea învățământului antrenează închiderea școlilor coranice (medrese). Continuă cu închiderea tribunalelor religioase, mănăstirilor (tekke), mausoleelor (türbe) și cu tipărirea Coranului în turcă. Articolele Constituției care stipulau că religia statului turc este islamul sunt suprimate în 1928.

Naționalismul este o lozincă a războiului de independență; el implică faptul că toți cetățenii sunt turci, inclusiv kurzii; insurrecția condusă de Şeik Taid, din 1925, este crunt reprimată. Se elaborează o istorie romantică a turcilor, ale cărei origini coboară până la hitiți, se curăț

*Doliu pentru Atatürk
la Legația Turciei din București*

limba de cuvinte arabe și persane, în noiembrie 1928 este introdus alfabetul latin. Kemal îi îndeamnă pe turci să-și croiască propriul destin, fără aspirații iredentiste; naționalismul nu este imperialist, panturanismul este respins.

Populismul implică diverse manifestări privitoare la principiile egalității tuturor cetățenilor în fața legii; guvernul este al poporului, nu al unei clase conducătoare.

În acest sens, Marea Adunare Națională este un simbol; femeile obțin drept de vot în 1934; Partidul republican al poporului este unic; Kemal va favoriza în două reprize crearea unui al doilea partid, dar vor fi două eșecuri. Partidul republican progresist (1925-1926) va dura șase luni și, după descoperirea „complotului” de la Izmir, se va desființa, prin executarea a 15 persoane, între care și Cavid; Partidul republican liberal (1930) – trei luni și jumătate, victimă a propriului succes. „Căminele turce”, apoi „Casele poporului” sunt însărcinate să facă legătura între masele populare și conducători.

Regimul devine din ce în ce mai autoritar, fapt justificat prin modernizare și occidentalizare și explicat de un președinte tot mai ferm, atât în Adunare, cât și în cursul numeroaselor călătorii în lungul și latul țării. Se adoptă Codul civil elvețian și noi coduri,

penal și al comerțului, se interzice fesul, se militează contra analfabetismului, se adoptă calendarul internațional și sistemul metric, legea privind numele de familie (Marea Adunare îi va da lui M. Kemal numele de Atatürk, „părintele turcilor”).

Etatismul se va face simțit îndeosebi pe plan economic, amplificat de criza din 1929; din lipsă de capitaluri private, statul pune pe picioare infrastructurile: bănci, industria grea, comerțul internațional; dar toate acestea nu sunt socialism, rămâne un sector privat în agricultură, în artizanat și în comerțul interior. Nu este deloc exagerată calificarea de revoluție a acestui pachet de decizii. Atatürk împinge Turcia în secolul XX.

Dacă ar fi să rezumăm la un singur cuvânt geniul lui Atatürk, acesta ar fi „strateg”: a știut să aleagă momentul potrivit pentru a ordona înaintarea unei armate și a lansa o reformă. Strateg este și în politica externă, unde are două obiective: suveranitatea completă și pacea. Așa se face că știind să tragă foloase din

reocuparea Renaniei, obține la Conferința de la Montreux, din 1936, deplina suveranitate a Turciei în Strâmtoare; în 1939, ca preț al alianței turce, Franța abandonează sangeacul Alexandrette, anexat Turciei sub numele de Hatay, succes îndelung elaborat și pregătit de Atatürk.

În ce privește pacea, Kemal Atatürk va semna tratate de prietenie cu 25 de țări, între care Franța; între cele mai importante sunt U.R.S.S. (1925) și Grecia (1930 și 1933). Membră a Societății Națiunilor din 1932, Turcia a încheiat pacte regionale de securitate colectivă, Pactul balcanic (februarie 1934) cu Grecia, România și Iugoslavia, Pactul de la Saadabad (iulie 1937) cu Irakul, Iranul și Afganistanul. În 1938 Turcia desfășoară jumătate din comerțul său cu Germania hitleristă, dar Atatürk caută cu obstinație alianță politică cu Anglia.

Periodic victimă a unor violente colici renale, Mustafa Kemal Atatürk rămâne un personaj senzual, un om care nu-și refuză nici o plăcere, începând de la alcool. Resimțind o mare oboseală din

primăvara lui 1937, merge la medic, care îi confirmă, în ianuarie 1938, diagnosticul de ciroză a ficatului. Încă activ în iulie, moare la Palatul Dolmabahce, la 10 noiembrie 1938. Îi succede Ismet İnönü. ■

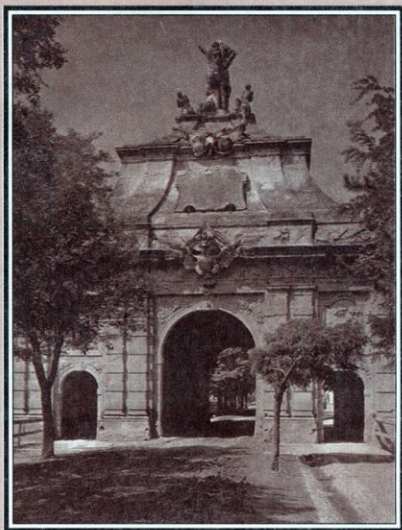
**Versiune
românească de
Florentina
DOLGHIN**

Muzeul din Ankara care îi poartă numele

ALBUM ISTORIC

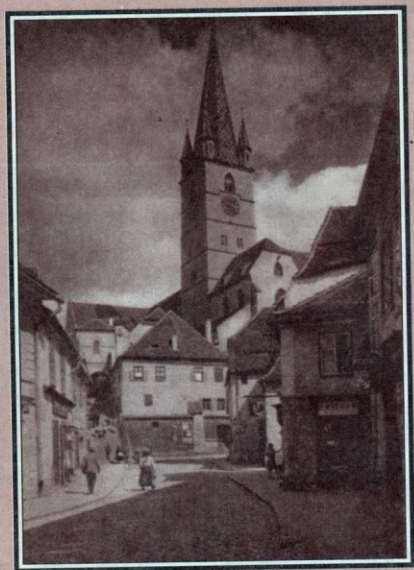
Imagini din localități transilvănene, dinaintea Unirii

Poarta cetății Alba Iulia

Arad

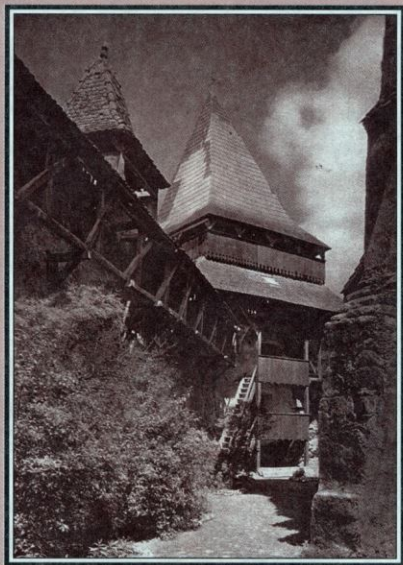

Sibiu...

...oraș în care se întâlneau, în 1908, Octavian Goga și Victor Eftimiu

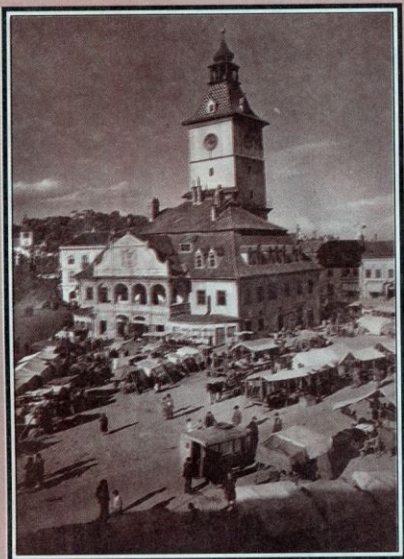

Zid de apărare al bisericii fortificate din Homorod

Poiana Sibiului. La un pahar de vin

Primăria din Brașov

Cluj. Piața Unirii

În zilele de 9-14 iunie 2003, s-au desfășurat la București lucrările sesiunii Comisiei mixte româno-bulgare de istorie de pe lângă academiile din cele două țări. Organizate în două secții – medie și modernă –, comunicările și discuțiile s-au axat pe subiecte ce preocupă cercetarea istorică din sud-estul european: Terminologia juridico-politică medievală balcanică și Războaiele balcanice, 1912-1913. În cadrul celei de a doua secții – modernă – a fost prezentată și comunicarea prof. univ. Veselin Traikov despre confruntările de opinii existente în Bulgaria privind raporturile cu

România, imediat după încheierea celui de al doilea război balcanic.

Războaiele balcanice din 1912 și 1913 constituie un subiect puțin abordat în istoriografia noastră și, până în urmă cu câțiva ani, aproape absent din manualele școlare. Ni s-a părut cu atât mai interesant să prezentăm cititorilor un punct de vedere al unui istoric bulgar despre un moment tensionat al relațiilor dintre Bulgaria și România.

Facem precizarea că articolul de față a fost redactat de autor în limba română, iar noi l-am reprodus cu un titlu și cu subtitluri ce aparțin redacției Magazin istoric.

Ferdinand, țarul Bulgariei

Exclusivitate

Delegațiile balcanice în vizită la Sinaia, după încheierea lucrărilor Conferinței de Pace de la București

RĂZBOAIELE BALCANICE, CA O RĂSCRUCÉ

Prof. dr. VESELIN TRAIKOV

Tema pe care am ales-o se referă la o perioadă – din fericire scurtă, anul 1913 și perioada imediat următoare – când, după secole de relații dintre cele mai prietenești, țările noastre au fost adânc separate.

„După căderea Bulgariei sub jugul Turciei – scria marele revoluționar Gheorghe Rakovski –, România, păstrându-și viața politică și drepturile sale, a fost un adăpost liber și inviolabil pentru națiunea bulgară, iar casa țaranului român a fost deschisă bulgarilor cu cea mai caldă ospitalitate.” Iar poetul național bulgar Hristo Botev declara: „Frați români, ne leagă de voi simpatia cea mai vie, care nu a fost niciodată măcar încălcată de vreo neînțelegere.” „Nu există un singur bulgar, mai mult sau mai puțin cult sau patriot, care să nu fi călcat pământul liber al României și să nu se fi bucurat de ospitalitatea frățească a românilor... Țara voastră a fost pentru noi farul luminos al libertății, speranța în viața nouă”, nota cronicarul Zahari Stoianov.

Mult mai târziu au venit războaiele balcanice. S-a scris mult despre acțiunile militare și despre manevrele politice, despre tratativele de pace, despre suferințele popoarelor și amestecul egoist al marilor puteri, care a dus la înrăutățirea atmosferei în relațiile româno-bulgare. Din culmile triumfului de după primul război balcanic, Bulgaria căzuse în prăpastia ce a urmat celui de-al doilea conflict, perceput în istoria bulgară ca „prima catastrofă națională”. Lovitura era grea. Toată societatea se întreba cu durere care sunt cauzele, cine este vinovat, cu ce a greșit Bulgaria ca să aibă o soartă așa de grea? După semnarea Tratatului de pace de la București și mai târziu, au apărut sute și sute de cărți, articole și studii, în care autorii încercau să dea răspunsuri unor întrebări atât de grele.

Aceleași întrebări, răspunsuri diferite

Între autori identificăm miniștri, conducători de partide politice, diplomați, oameni de știință, alții care, într-un fel oarecare, au luat parte la evenimente. Să amintesc câțiva dintre ei. Cercetări fundamentale au publicat Stoitian Danev, Iv. Geșev, G.T. Danailov, Hr. Kabakiev, Vasil Radoslavov, N. Jekov, Dim. Blagoev, G. Kalinkov, Simeon Radev, Petăr Neikov, Al. Gingirov, M. Madjarov, Iv. Ficev ș.a. Toți regretă soarta statului bulgar. În același timp, toți înțeleg că regiunea Dobrogea de Sud fusese pierdută. Intrarea României în război făcuse ca Bulgaria să piardă și o mare parte din Macedonia și Tracia.

Explicațiile despre cauze sunt însă diferite la acești autori și influențate de pasiuni de partid. Ei se împart în două grupuri mari: pe de o parte, rusofilii, anglofilii și francofilii, iar

Delegațiile participante la Conferința de Pace de la București: Pașic, Stalaicovici și Ristic (Serbia)...

de alta partizanii germanofili, ai Austriei și ai reprezentantului lor țarul Ferdinand I de Saxa-Coburg. Acuzațiile la adresa României nu se referă așa de mult la intervenția ei în favoarea Serbiei și Greciei, cât mai ales la mărirea permanentă a revendicărilor sale.

Diferențele de opinii ale autorilor amintiți apar, în principal, atunci când discută modul în care au fost conduse tratativele româno-bulgare. Cei care erau legați de cercurile gu-

vernamentale subliniază modul de negociere românesc, în timp ce opoziția scoate în evidență greșelile comise de diplomația bulgară, maniera de ducere a tratativelor – încetineala și neкомпetența, lipsa de reacție în timp util, în conformitate cu schimbările situației. Caracteristic este, de pildă, punctul de vedere al ministrului Afacerilor Externe, Stoitian Danev, despre evenimentele din mai-iulie 1913: cum s-a ajuns la decizia de cedare a Silistrei, nemulțumirea Bucureștilor, faptul că problema a rămas deschisă până la reglementarea relațiilor dintre Bulgaria, Grecia și Serbia.

Danev notează discuțiile cu Titu Maiorescu, Take Ionescu, Ion I.C. Brătianu, chiar și cu regele Carol I. Partea bulgară era gata să ofere deplina autonomie și autoconducere cuțovlailor din Macedonia și să declare că nu are nici o aspirație față de Dobrogea de Nord. El remarcă cum reprezentanții români au insistat permanent asupra faptului că era necesară o compensație teritorială, care viza Dobrogea de Sud, inclusiv Balciul. Puțin mai târziu, Take Ionescu a cerut extinderea zonei până la vest de Turtucaia. Ministrul bulgar face cunoscut apoi protocolul semnat la 16 ianuarie 1913, în care sunt prezentate punctele de vedere ale ambelor părți. Se recunoaște însă că, înainte de declararea războiului, la 5 iunie 1913, ministrul plenipotențiar al României la Sofia, Ghica, a declarat în mod oficial că „în caz de

război între aliați (Bulgaria cu Serbia și Grecia), România va mobiliza armata și va intra în Bulgaria, „ca să garanteze interesele sale“.

Potrivit reprezentanților diplomatici francezi, germani și austrieci la București, Titu Maiorescu declarase și el că România va acționa pe cale militară pentru garantarea intereselor sale. Este la fel de semnificativ că însuși regele Carol afirmase că nu va putea accepta „o Bulgaria mare“. Ministrul plenipotențiar bulgar la București, G. Kalinkov, telegrafiasse chiar la Sofia, în 12 iunie 1913, că Maiorescu a „încetat să ridice întrebarea despre tratative“, iar la 15 iunie a revenit cu o telegramă anunțând că „invadarea teritoriului bulgar este deja hotărâtă, fapt care era cunoscut sârbilor și grecilor și care îi stimula să stăruie să nu se înțeleagă cu noi“.

Se caută un vinovat

Câteva luni după războiul din 1913, S.S. Bobcev, ministrul plenipotențiar bulgar la Petersburg, a publicat articolul *Ce vrea România pentru un acord*, în care subliniază că de la începutul lui octombrie 1912 și până la sfârșitul anului, România solicitase numai „o bucată de teritoriu“ fie pe linia Silistra-Balcic sau, mai târziu, pe linia Turtucaia-Balcic. El arată apoi cum Conferința de la Petersburg din aprilie 1913 a oferit României doar Silistra.

Adepții partidelor germanofile din Bulgaria – V. Radoslavov, generalul Jekov, G. Kalinkov ș.a. – scriu în mod critic despre eforturile guvernelor bulgare ruso-file de a crea o alianță balcanică. Ei erau convinși că alianța cu Serbia și Grecia ar aduce numai reacții șovine, ce ar împinge țările balcanice una împotriva celeilalte. După opinia lor, guver-

nele lui Danev și, mai târziu, Geșev (rusofili), prin greșelile făcute, au dus la izolarea Bulgariei pe plan internațional. Ei subliniază responsabilitatea Rusiei și a celorlalte țări ale Antantei, care ar fi facilitat adâncirea diferendelor dintre Bulgaria și România.

O poziție contrară exprimă tabăra rusofilă, care critică orientarea țarului Ferdinand și consideră „catastrofa“ din 1913 ca fiind rezultatul orientării pro-germane a politicii externe bulgare. Slăbiciunea cea mai mare ar fi, după aceștia, nereglementarea raporturilor cu România, influențate substanțial de antagonismul dintre marile puteri. Semnificative sunt opiniile lui G. Zanetov, mai ales studiul său *Relațiile noastre cu România în timpul războiului balcanic*. El arată că, după părerea lui Danev, „scopul nostru este să fim buni amici și, cel puțin, să îndepărtăm motivele mărunte de dispută“. Orientare eronată, deoarece Maiorescu ar fi spus că se putea să nu existe obstacol pentru relații amicale, dar numai în timpuri normale. Dacă va exista „cataclism“ (adică război) în Balcani, atunci era necesar ca ambele părți să se înțeleagă

în prealabil, deoarece România trebuia să obțină și ea partea ei. Așadar, Bulgaria fusese prevenită în timp util, dar „greșeala guvernului bulgar este că nu a făcut ce era necesar“. Iar autorul își propune să arate tocmai această eroare. Danev nu a respectat suficient partea română. El nu discută dacă pretențiile Bucureștilor erau legitime, dar se întreabă dacă guvernul bulgar a condus exact și corect politica sa. Totul a fost greșit, datorită influenței Rusiei. Politica justă și necesară pentru Bulgaria era aceea a alianței cu Germania și Austria, cu care avea interese comune.

...generalul Coandă și colonelul Christescu (experții militari ai delegației române)...

Amănunte interesante nu numai despre atmosfera din anul 1913, dar în special din timpul Conferinței de Pace de la București dau diplomații bulgari Simeon Radev și Petăr Neikov, membri ai delegației bulgare. Ei vorbesc despre greșelile comise de delegația bulgară, ca urmare a dispozițiilor contradictorii care veneau de la Sofia.

Cu ochii spre viitor

În afară de aceste două grupuri de autori, care se acuză reciproc, un interes special îl reprezintă o a treia categorie – oamenii politici care, în acea situație grea, nu au făcut doar analiza trecutului, ci au privit și în viitor. Unii dintre ei erau prieteni sinceri ai României.

Printre ei a fost și Petăr Gabe (tatăl marii poete Dora Gabe). Merită să ne oprim mai mult asupra opiniilor sale, ce nu și-au pierdut nici până azi originalitatea. Elementul principal al punctului său de vedere pornește de la constatarea că „singura țară balcanică cu care Bulgaria ar putea încheia o alianță este România”. Expune și argumentele în baza cărora era necesară o cooperare mai largă între cele două state. Lumea oferea exemple similare – Italia unificată, Germania, federația Elveției –, modele ce obligă pe bulgari și români să reflecteze. În loc să se acționeze pentru o înțelegere deplină, inclusiv în chestiunea Dobrogei, se ajunsese ca acest pământ să devină o rană permanentă pentru cele două țări, care aveau probleme mult mai grele legate de unitatea

Repere cronologice

1908, octombrie 5. Bulgaria își proclamă independența – de sub Imperiul otoman –, cneazul Boris adoptând titlul de „țar al bulgarilor”; la 26 decembrie, șeful guvernului român salută în Parlament proclamarea independenței Bulgariei.

1912 (octombrie 9). Guvernul bulgar mulțumește pentru declarația făcută de premierul român Titu Maiorescu privind neutralitatea României, în cazul în care conflictul din Balcani (izbucnit la 8 octombrie, prin declanșarea războiului dintre Muntenegru și Imperiul otoman) se va extinde. La 17 octombrie, Bulgaria, Serbia și Grecia declară război Imperiului otoman (*primul război balcanic*); România se declară neutră. La 3 decembrie se încheie un armistițiu bulgaro-turc; ceilalți beligeranți continuă lupta. În fața unor iminente modificări ale hărții zonei balcanice, guvernul român încearcă să ajungă la un acord cu guvernul bulgar asupra rectificării graniței din Dobrogea (linia solicitată de partea română era Silistra-Ekrene, la Marea Neagră). La 9 decembrie, încep convorbiri între Titu Maiorescu și Stoian Danev, șeful delegației bulgare ce urma să participe la Conferința de Pace interbalcanică de la Londra; nu se obține nici un rezultat.

1913. N. Mișu, ministrul român la Londra și conducătorul delegației bulgare la Conferința de Pace interbalcanică încheie un protocol prin care partea bulgară se angajează să acorde „autonomie școlilor și bisericilor românești din Macedonia ce se vor afla în viitoarele posesiuni bulgărești”. Documentul menționează poziția diferită a celor două părți în chestiunile teritoriale. La 30 ianuarie, Conferința de la Londra eșuează, prin reluarea ostilităților de către Imperiul otoman. La 22 februarie, guvernul român acceptă propunerea britanică privind rezolvarea diferendului român-bulgar în chestiunea frontierei dobrogene prin medierea marilor puteri; oferta este acceptată și de partea bulgară.

Între 31 martie și 9 mai, la Peterburg, se desfășoară Conferința ambasadorilor marilor puteri întrunită spre a media diferendul româno-bulgar. Prin protocolul încheiat, Bulgaria ceda orașul Silistra cu împrejurimile lui.

La 5 iunie, apreciind că neînțelegerile dintre aliații din Balcani cu privire la soarta teritoriilor eliberate de sub dominația otomană vor duce la un nou conflict, guvernul român declară că, într-o astfel de eventualitate, va părăsi poziția de rezervă pe care o adoptase.

La 29 iunie, trupele bulgare atacă prin surprindere Serbia, moment care marchează începutul celui de al doilea război balcanic între Bulgaria, pe de o parte, și foștii săi aliați Serbia, Grecia și Muntenegru, cărora li se vor alătura România (10 iulie) și Imperiul otoman. Trupele bulgare sunt înfrânte. Între 29 iulie și 10 august, la București se desfășoară Conferința de Pace care pune capăt conflictului. Prin Tratatul de pace semnat de Bulgaria cu adversarii săi, Grecia și Serbia primesc o mare parte din Macedonia, iar România sudul Dobrogei (Cadrilaterul).

lor națională. Unite într-un singur stat, România și Bulgaria puteau obține o ieșire mult mai largă la mare și condiții favorabile pentru progresul lor economic și cultural. Organizați într-o confederație, românii și bulgarii puteau acționa mult mai eficient pentru îmbunătățirea situației românilor din Transilvania și a bulgarilor din Macedonia. Potrivit opiniilor lui Gabe – și de această părere erau și mulți alți bulgari –, România și Bulgaria nu erau născute să fie dușmani, ci pentru a trăi în pace și cooperare. Aceasta era calea pentru eliminarea loviturii

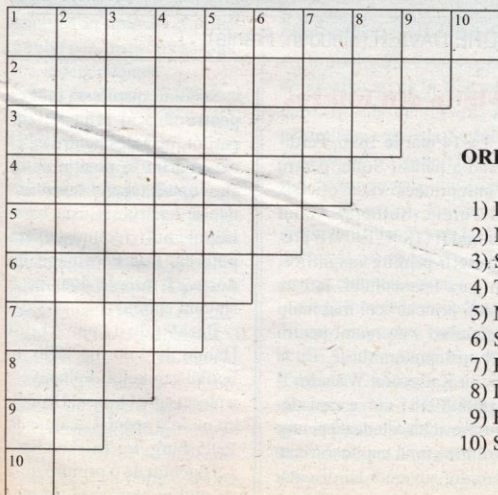
...Toncev și Ivanciov (Bulgaria); fotografii reproduse din revista *Gazeta ilustrată* din 3 și 17 august 1913

primite de Bulgaria prin amputarea Dobrogei de Sud.

O dovadă parțială a justeței acestor păreri am avut-o puțin mai târziu, când cele două țări au rezolvat această gravă problemă prin retrocedarea Dobrogei de Sud și schimbul de populație, decizie luată la Craiova, în septembrie 1940

(*Magazin istoric*, nr. 1/2000). De atunci și până azi relațiile dintre cele două țări au redevenit prietenești, fiind tot mai necesar ca ele să trăiască în deplină înțelegere. Noi – români și bulgari – avem credința că o să intrăm împreună în Europa unită. ■

POLITICĂ MILITARĂ

ORIZONTAL ȘI VERTICAL

- 1) Dependență politică
- 2) Ne protejează la nevoie
- 3) Stare fizică bună
- 4) Terenuri pregătite special
- 5) Mai multe la un poligon
- 6) Strânși pe picior
- 7) Prezenți 100%
- 8) Deține
- 9) Primele ținte!
- 10) Singure!

D. CIREAȘĂ

Exclusivitate

FERDINAND AL BULGARIEI

După dispariția lui Stambolov și relansarea economiei – episoade descrise în numărul anterior al revistei –, monarhul bulgar se putea dedica pasiunii sale de o viață: diplomația. Fin psiholog, nefăcându-și niciodată iluzii în ce privește schimbătoarea natură umană, Ferdinand adora negocierile secrete, care-i permiteau punerea în valoare a propriilor calități de seducție și persuasiune, de finețe și abilitate. Aceste trăsături îl transformaseră, dintr-un prinț occidental prin naștere, într-un tipic suveran balcanic prin adopție.

Suveranul înțelesese că, prin poziția sa geografică chiar în inima Balcanilor, Bulgaria putea deveni un aliat disputat de cele două mari puteri ale regiunii: Austro-Ungaria și Rusia. Acest avantaj, ca și perspectivele oferite îi deschidea un câmp de acțiune diplomatică personală de-a dreptul nelimitat. Iar recunoașterea ca rege al Bulgariei nu avea cum să mai fie amânată.

Sultanul Abdul Hamid II

ALEXANDRE DAVIER (Meudon, Franța)

Privirile monarhului s-au îndreptat mai întâi spre Sublima Poartă, încă puterea suzerană. După cum avea să mărturisească, cu prilejul confirmării religioase a prințului moștenitor Boris în religia ortodoxă: „Știu că voi fi expulzat din biserica Occidentului care a aruncat asupra-mi anatema, dar începând cu ziua de astăzi, privirile mele se îndreaptă spre aurita coroană a Orientului. Ea va proteja, de acum înainte, dinastia și opera mea în Bulgaria.”

Vizite din interes

La 14 martie 1896, Ferdinand a părăsit Sofia, pentru a întreprinde o vizită oficială în Turcia. Sultanul Abdul Hamid II (1876-1909) îi pregătise o primire magnifică. În gara Istanbulului, într-un salon princiar, cei mai înalți demnitari s-au reunit pentru a-i prezenta onorurile. De la vizita Kaiserului Wilhelm II (1888-1918) nu se mai depusese atâta osteneală pentru primirea unui cap încoronat. Cei doi suverani au discutat animat mai bine de o oră.

Sultanul manifesta interes pentru tânărul prinț al bulgarilor, mai ales pentru că el se situa într-o poziție oarecum opusă taberei reprezentate de Austria și Rusia, care, inițial, nu-i recunoscuseră puterea. Dar Ferdinand nu dorea să mizeze doar pe o singură carte.

Părăsindu-l pe Abdul Hamid, la 4 aprilie 1896, la bordul vaporului „Sultaniye”, a plecat spre Odessa. De aici, cu un tren special, a ajuns la Petersburg. La Tarskoe Selo s-a bucurat de o primire de-a dreptul prietenească. În ma-

rea sală de festivități a Palatului de Iarnă, cuplul imperial a dat un dineu de gală în cinstea sa. Însă turneul nu avea să se încheie aici.

Acoperit de onoruri, Ferdinand s-a îndreptat spre Paris, fiind primit, la 13 aprilie 1896, de președintele Republicii a treia, Felix Faure (1895-1899), prilej cu care este decorat cu marele cordón al Legiunii de Onoare. Opt zile mai târziu, este rândul lui Wilhelm II să conducă festivitățile de întâmpinare. Pe drumul de întoarcere, Ferdinand mai face o oprire și la Belgrad, pentru a declara indisolubile legăturile care unesc Serbia și Bulgaria.

Astfel că, după o absență de mai bine de două luni, se putea reîntoarce triumfător la Sofia. Bulgaria și prințul ei fuseseră recunoscute. Puteau începe deci acțiunile pentru punerea în aplicare a următorului pas, respectiv câștigarea independenței.

Însă în timp ce Ferdinand traversa Europa, nemulțumirile miniștrilor de la Viena nu se stinseseră încă. În noiembrie 1895, la aflarea veștii viitoarei conversiuni a prințului Boris, Franz Joseph considerase că: „minciunile prințului Ferdinand îl puteau costa chiar și tronul”. Iar ambasadorul rus la Viena avea să declare că: „ceea ce rănește cel mai tare Austria, în calitatea ei de putere catolică și ceea ce stârnește furia întregii societăți este că această conversiune o va obliga să-l re-

cunoască oficial pe Ferdinand ca prinț al Bulgariei”.

„Afacerea” Bosnia

În 1908, pentru a sărbători cea de-a 60-a aniversare a glorioasei domnii a împăratului Franz Joseph, ministrul austriac von Aehrenthal i-a oferit suveranului său provincia Bosnia-Herțegovina. Pentru a-i reuși mișcarea,

Președintele Franței, Felix Faure

Austro-Ungaria avea nevoie de un aliat sigur în Balcani, care, în caz de război, să neutralizeze poziția Serbiei. Ingratul rol i-a revenit Bulgariei. Sigur pe sprijinul căzut parcă din ceruri, Ferdinand și miniștrii săi începură, la rândul lor, să pregătească proclamarea independenței.

După întrevvedereea cu Franz Joseph, monarhul bulgar s-a retras la domeniul său din Ungaria. Gândurile nu-i dădeau pace. Nu-i era deloc pe plac că trebuia să contribuie la „nesăbuința Austriei”. Dar telegramele venite din țară,

de la primul său ministru, Al. Malinov, în special, care considera că acesta era momentul mult așteptat pentru Bulgaria, nu i-au mai dat posibilitate de întoarcere. „Până la urmă, a trebuit să mă conformez dorinței generale – a mărturisit, spre finele vieții – și am părăsit Ungaria, unde vânam cerbi.

A trebuit să cobor mai bine de 40 km călare, pentru a putea prinde Orient-Express-ul și a traversa, peste 600 de km, Serbia, fără însă a fi recunoscut de cineva. Și chiar în momentul în care mi-am salutat miniștrii, pe pământ bulgar, eram încă împotriva proclamării. Nouă nu ne rămânea decât să acoperim nesăbuința Austriei, deci momentul ne era total defavorabil. Dar Malinov m-a convins că totul era pregătit și că proclamarea nu mai putea fi de comandată...”. Chiar dacă nu vedea prea limpede noua situație creată, Ferdinand înțelesese că, grație momentului, „influența mea putea crește în afara frontierelor bulgare, ajungând chiar și până la Constantinopol”.

Dar, cu toate că monarhul trimisese telegrame de avertizare miniștrilor Afacerilor Străine ai Franței și Angliei, primul nu a fost anunțat de secretarul prințului decât în ziua proclamării, 5 octombrie. La rândul său, Izvolski, ministrul de Externe rus, în trecere prin Paris, a aflat despre planurile prințului de la ministrul Pichon. Bulversat, a repetat de mai multe

ori: „Nu, nu este posibil!“. Își vedea astfel ruinat întregul efort diplomatic.

Vestea l-a surprins și pe Wilhelm II, rănit în amorul propriu de această lipsă vizibilă de încredere. „Este un act de furt împotriva Turciei – scria el. Austria nu va putea scăpa de asumarea responsabilității proclamării independenței bulgare.“

Ferdinand se simte nevoit să-l informeze și pe Abdul Hamid de noua situație, insistând pe colaborarea veche și pașnică dintre cele două țări. Trădat de reprezentanții englezi și francezi, care l-au sfătuit să nu ridice armele, sultanul reprezenta doar o Turcie prea slabă pentru a mai putea riposta. Însă, pentru Ferdinand, Rusia era cea care putea crea într-adevăr probleme, simțindu-se vexată prin semnarea alianței cu Austria. În plus, amintirile eliminării destul de brutale a predecesorului său, Alexandru de Battenberg, nu aveau cum să-i piară așa de repede din memorie. Trebuia deci întreprins ceva pentru a obține iertarea țarului. Și de data aceasta, destinul i-a venit în ajutor. La începutul anului 1909, Marele Duce Vladimir Alexandrovici, unchiul lui Nicolae II, și-a dat obștescul sfârșit.

Fără a avea nici un fel de legătură de rudenie sau măcar de prietenie, monarhul bulgar a profitat de durerosul eveniment pentru a se deplasa la funeralii și a-și pre-

zenta omagiile. Abila manevră i-a adus un succes de proporții. Ferdinand s-a reîntors plin de glorie la Sofia, nu înainte însă de a se opri, pentru scurt timp, și pe la București, unde a fost primit cu destul de multă curtoazie. Carol și Ferdinand, considerați amândoi oameni politici abili, cu toată diferita lor pregătire, fără a fi legați de vreo prietenie prea strânsă, au făcut dovada unui adevărat model de curtoazie.

Ministrul austriac
Aloys von Aehrenthal

Aliat fidel al taberei austro-ungare, Carol I a informat Viena cu privire la ilustra vizită. Efectul nu a putut decât să-i displice monarhului bulgar, căci, în urma acesteia, împăratul i-a refuzat lui Ferdinand atât de îndelung promisa decorare cu Lâna de Aur. „Mi s-a refuzat Lâna de Aur după 21 de ani de domnie deloc ușoară, deoarece nu am făcut parte din tagma celor care s-au născut cu coroana legată prin cordonul

ombilical“ – a izbucnit furios Ferdinand.

Cea mai proastă alegere

După mai bine de un an de așteptare, conducătorul bulgar a fost nevoit să-și demonstreze apartenența la o tabără sau alta. Alegerea s-a dovedit, după cum o va demonstra viitorul, dintre cele mai proaste. La 15 iulie 1913, proaspătul său prim-ministru, Vasil Radaslavov (1913-1918), spunea: „Bulgaria este gata să intre în război imediat ce îi vor fi acordate toate garanțiile formale. Scopul ei este realizarea aspirațiilor naționale. Iar cea mai importantă dintre ele este constituită de Macedonia sârbă, cu o populație de un milion și jumătate de bulgari. Ea ne-a fost promisă de la sfârșitul primului război balcanic și ne aparține prin dreptul naționalităților.

Dacă puterile Triplei Înțelegeri pot să ne asigure pretențiile asupra acestui teritoriu și să ne garanteze că toate revendicările noastre vor fi satisfăcute, suntem gata să ne aliem lor. Dar aceste garanții trebuie să fie reale și absolute. Nu putem să ne mulțumim doar cu o simplă bucată de hârtie. Numai o certitudine absolută mai poate convinge poporul nostru să-și mai verse încă o dată sângele.“

Totul părea ca și rezolvat, Ghenadiev, liderul partidu-

[...] Mă tem totuși că acest gentilom-neasemănat de hazliu nu era cel mai plăcut dintre soți. Însă soțiile lui aveau pentru el un mare respect îmbinat cu teamă și n-ar fi îndrăznit câtuși de puțin să se opună voinței lui. Biata, plăpânda Marie-Louise era o femeie mică și șubredă, cu un chip lung și melancolic, ca în tablourile lui El Greco, și purta enunmăratele și splendidele giuvaiere cu care o copleșea soțul ei ca și când ar fi fost o povară prea grea pentru puterile ei. Ochii ei mari de un albastru spălăcit aveau o privire resemnată și îndurerată; era întocmai ceea ce părea: o femeie măhnită, care nu avea destulă sănătate ca să poată îndura tot ce se aștepta de la ea. Născu tiranicului ei stăpân patru copii și apoi muri, și aceasta i-a fost de bună seamă scăparea.

Născută Bourbon-Parma, era cât se poate de aristocratică și catolică până în fundul inimii, așa încât orice stirbire a acestei credințe îi părea un păcat de moarte, și totuși, trebuia să

Prințesa Maria Luiza,
soția regelui Ferdinand I,
cu viitorul rege Boris III

rabde durerea de a vedea pe fiul ei mai mare botezat a doua oară în religia ortodoxă, după ce fusese botezat în religia catolică. Niciodată nu se întremă după această lovitură; așadar, îngădui primei boli grave ce o lovi s-o ia din această lume de durere și dezamăgire.

Eleonora de Reuss, a doua soție a regelui, avea o fire cu totul deosebită, de a primei soții. Era o protestantă și era o femeie mult mai voinică și cu un caracter mai hotărât. În timpul războiului ruso-japonez se dusese ca infirmieră să îngrijească răniții. Cunoștea viața și o înfruntase yitejește; avea o fire altruistă, însușiri practice, multă energie și trecuse de prima tinerețe când primi să fie a doua regină a Bulgariei. A spune însă că a fost fericită ar fi, mi se pare, o exagerare.

(Regina Maria, *Povestea vieții mele*, vol.II, Editura Eminescu, București, 1991)

lui stambulist, crezând chiar că Bulgaria avea să accepte propunerea Antantei. Două săptămâni mai târziu, situația s-a schimbat însă radical. Ducele de Mecklenburg, reprezentantul special al Germaniei, a fost de două ori în audiență la rege. Tratatul secret bulgaro-turc, după lungi negocieri purtate la începutul anului 1909, ce vizau despăgubirea Porții pentru Bosnia și Hertegovina, era pe cale să se parafeze.

Războaiele balcanice puteau reprezenta mijlocul perfect de impunere a noii Bulgariei. Însă după victoria înregistrată în 1912, totul s-a derulat precum o lovitură de

stat. În primele zile ale lunii septembrie 1913, Legiunea macedoneană compusă din refugiați, Opoltcenia, a fost chemată la arme „pentru 45 de zile de exercițiu”, iar presa guvernamentală a proclamat ridicarea împotriva ocupanților sârbi: „Macedoneni, ora eliberării țării voastre a sosit!”

Fuseseră convocați 16.000 de macedoneni, cărora li se alăturau 15.000 de albanezi și 10.000 de armeni care-și găsiseră refugiu în Bulgaria. Voluntarii defilau pe străzi, strălucind de exaltare, cântând și fluturându-și drapelele de război. Știau că reprezentau avangarda invaziei

Macedoniei. Îi îmbărbătau mulțimea de privitori și cele vreo 20 de discursuri, pronunțate din înaltul balconului Clubului Militar sau din fața Parlamentului. Se consuma, în fond, primul act al viitoarei tragi-comedii.

Ultima sentință politică

Duminică 6 septembrie 1913 se sărbătorea ziua națională a Bulgariei, aniversarea unificării regatului. Programul anunțat prevedea participarea trupelor de macedoneni alături de cele ale garnizoanei Capitalei. Dar sâmbătă noaptea, vânzătorii

de lemn din Sofia au primit ordin de a descărca în doar patru ore 12 vagoane și a le pune la dispoziția guvernului. Până seara târziu, marea majoritate a echipajelor hipice ale orașului fuseseră rechiziționate de intențență. În aceeași noapte, macedonenii dispăruseră ca prin minune.

Aceeași soartă o cunoscuse și garnizoana Capitalei. După-amiază a avut loc o mare manifestație patriotică a civililor, punctată de discursuri războinice. Spre deosebire de alte împrejurări, oamenii politici nu se arătau deloc dornici să ofere declarații presei. Se părea că se pregătește ceva. Ultima scenă a loviturii de stat, cu aer mai degrabă de tragi-comedie, s-a consumat repede și dramatic.

Vineri, 18 septembrie, capii opoziției au cerut audiență la rege. Tanov – reprezentantul celor două partide radicale, Daner, al partidului progresist radical, Al. Stamboliiski, al agrarienilor, și Malinov, al democraților, au fost primiți de majestatea sa, în prezența secretarului acestuia, doctorul Dobrovici, și a prințului moștenitor Boris.

În cuvântul său, Malinov a insistat pe faptul că situația militară din Europa și cea politică din țară indică un grad sporit de risc în ceea ce privește participarea, de o parte sau alta, a Bulgariei la un posibil război. Neutralita-

tea rămânea astfel, în opinia sa, singura soluție viabilă, însă dacă guvernul dorea cu orice preț îndeplinirea idealurilor naționale, acestea nu se puteau realiza decât alături de tabăra forțelor Antantei. Chiar și calculele hârtiei păreau în măsură să dea ca sigur succesul acestora.

Hotărârea nu putea fi luată însă fără măcar a se da o impresie de matură chibzuință. Astfel că regele, prințul moștenitor și doctorul Dobrovici s-au retras pentru dezbateri private. În scurt timp, ultimul a declarat succint că „guvernul își alesese, în mod definitiv, calea”.

„Adică?!“ – a ripostat Stamboliiski, „ceea ce privește poporul va rămâne un secret?”

Neclintit, regele i-a răspuns sec: „Nu știu ce înțelegeți dvs., domnule Stamboliiski, prin popor. De ce oare nu ați venit până astăzi să mă consultați?”

„Deoarece principiile democratice promovate de partidul meu mi-o interzic – a rămas pe poziții omul politic. Când țara este în pericol, acestea însă nu-și mai au rostul. Și așa vrea ca Majestatea Voastră să-mi permită să-i amintesc că acele dinastii care își înșeală poporul nu domnesc decât puțin timp.”

Dezamăgit, regele nu a mai putut decât replica ironic: „Capul meu este prea bătrân și nu mai are valoare. Ați face mult mai bine să vă îngrijiți de al dvs.” Pentru a încheia,

apoi, într-o notă destul de dură: „Domnilor, voi prezenta cererile dvs. guvernului. Pot să vă asigur însă că noi ne-am decis asupra politicii pe care o vom urma riguros și asupra costurilor sale. Domnule Stamboliiski, sunt fericit că am avut această ocazie să vă cunosc și să vă aflu părerile.” Era, în fond, ultima sentință politică a regelui Ferdinand. Cel de-al doilea război balcanic se încheie cu înfrângerea Bulgariei în fața coaliției formate din Grecia, Serbia, Turcia și România. Timpuri grele aveau să vină asupra regatului lui Ferdinand. Primul război mondial nu îi va aduce deloc sporirea mult visată.

La 29 septembrie 1918, Bulgaria a fost nevoită să ceară armistițiu. Lui Ferdinand, obișnuit cu situațiile limpezi și onorabile, nu îi mai rămânea decât renunțarea în favoarea fiului său cel mai mare, devenit astfel Boris III, purtător al coroanei Bulgariei. Părăsind Sofia, pentru a se retrage pe domeniul familiei de la Coburg, într-o scenă de mare emoție populară, fostul monarh a fost salutat de o nație întreagă. Marea majoritate a contemporanilor îi va păstra în amintire imaginea de victimă a unei sorți nedrepte. Soartă care își arătase însă și fața sa luminoasă... ■

În românește de
Theo STĂNESCU-
STANCIU

Inițiativa înființării unui teatru aristocrat permanent sau „teatru de societate“, cu actori recrutați din rândurile tineretului bucu-reștean, a avut-o domnița Ralu Caragea, fiica cea mai mică a domnitorului Ioan Caragea.

„Ruxandra“ – eroina operii
Italianca în Alger și roaba cea mai
de preț a sultanului Soliman II

TEATRUL DE LA „CIȘMEAUA ROȘIE“

IONEL ZĂNESCU, CAMELIA ENE

Despre culta și inteligenta Ralu s-a vorbit mult în epocă, dar și ulterior. N. Filimon, în cuprinsul povestirii sale *Ciocoi vechi și noi*, îi consacră multe pagini. Ion Ghica, într-una dintre scrisorile către Vasile Alecsandri, afirma că domnița avea „gustul frumosului în cel mai mare grad“, că era „admiratoare a muzicii lui Mozart și a lui Beethoven“ și că „se hrănea cu scrierile lui Schiller și Goethe“.

„Înzestrată cu o călduroasă simțire, cu o închipuire vie, cu daruri artistice firești și crescută în cultul celor mai mari maeștri ai literaturii și ai muzicii – nota D. Ollă-

nescu-Ascanio în *Teatrul la români* –, iubea teatrul peste măsură. Teatrul pentru dânsa nu era numai o oglindă a lumii și un mijloc plăcut și lesnicios de cultură, ci mai ales o treaptă de înălțare a puterii și a domniei părintești și o gloriificare a genului dramatic elenistic. Ea visa ca prin stăruința patrioților și sub ocrotirea lui Vodă, să însuflețească și să ridice în București fala cea de mult căzută a lui Sofocle și a lui Aristofan.“

Trecuse, de puțin timp, groaznicul flagel al ciumei – ciuma lui Caragea! – care a secerat mii de oameni, cu

precădere în București. Viața și-a reluat drepturile. „Acei care se regăseau se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor pierduți... și porneau cu viața înaintea, uitând suferințele și însetați de plăceri“, scria Ion Ghica.

Cea dintâi scenă

Prin gestul ei, domnița Ralu, vestită pentru luxul cu care se înconjura, voia să dea o strălucire în plus Curții lui Caragea. „Până atunci și pentru a da o bună pildă și a face o încercare, înjgheabă, sub cuvânt de petrecere, o mică scenă (desigur, cea din-

tâi ridicată în acest scop la noi), într-una dintre cele mai mari cămări ale Palatului domnesc, unde cu costume de pânză și cu decoruri de hârtie vopsite se jucau, sub conducerea ei proprie, mai multe piese de teatru. Actorii erau câțiva tineri care învățau la școala elinească de la Măgureanu și aveau tragerea de inimă și învăpăierea trebuincioasă scenei“, ne spune D. Ollănescu-Ascanio.

Incipientul teatru a purtat numele de „club“. Oricum, în primăvara și toamna anului 1817, la noul club s-au jucat mai multe piese, toate în limba greacă, între care amintim: *Orest* de Alfieri, *Moartea fiilor lui Brutus* de Voltaire, *idila* lui Longos, *Daphnis și Chloe*, etc. La aceste reprezentații, date de obicei ziua, asistau numai boierii și curtenii.

După micul teatru improvizat în apartamentele palatului, ce a funcționat în anii 1816 și 1817, domnița Ralu și-a convins tatăl, în iarna lui 1817, să ridice un local special, rămas în istorie sub numele de teatrul de la „Cișmeaua Roșie“. Se afla în mijlocul unei piețe de pe Podul Mogoșoaiei – în mahalaua numită la început Popa Dârvaș, iar mai târziu Biserica Albă, cam în colțul pe care-l face astăzi Calea Victoriei cu strada General Berthelot.

N. Filimon arăta că, „sala teatrului propriu-zisă avea trei rânduri de loji tapetate cu postav roșu și împodobite

cu perdele de chembrică cu ciucuri albi. La dreapta era o sofă îmbrăcată cu catifea roșie, pe care ședea domnitorul, iar mijlocul sălii era acoperit cu lavițe căptușite tot cu postav roșu. Scena se deosebea de restul sălii printr-o cortină de pânză, pe care era desenat Apollon ținând lira pe genunchi. Într-un spațiu mic ce despărțea scena de public erau o mulțime de scaune și pupitre destinate pentru muzicanți, ce compuneau orchestra de pe atunci. Iluminția era în adevăr curioasă, căci, în loc de lămpădărie și lampe, teatrul era peste tot luminat cu lumânări de seu puse în sfeșnice de tinichea, spânzurate împrejurul sălii.[...] Între acte, doi țigani îmbrăcați în roșu luau mucle lumânărilor. Când venea vodă la teatru, lumânările erau de ceară“. Greu de crezut că cele trei rânduri de loji ar fi fost suprapuse, construcția n-ar fi putut suporta greutatea; presupunem că ele erau așezate circular. Tot Filimon ne asigură că „lojile de mijloc se plăteau cu câte un galben și erau lăsate pe seama

boierilor celor mari, a consilierilor și altor persoane de distincțiune“. Celelalte locuri erau plătite cu 10 lei, iar un scaun în staluri costa 3 lei.

De la un spectator, Constantin Arghiropol, aflăm că arhitectura edificiului era aceea a vechilor teatre grecești, că avea o scenă mică și „loji cu grilaje pentru familiile turcești“. François Recordon, secretar al domnului Caragea, vorbește despre „un frumuseț teatru destul de vast ca să poată cuprinde o mie de persoane“, cifră destul de exagerată.

Avem și o mărturie privind igiena teatrului, datorată unui alt contemporan, doctorul Constantin Caracaș: „din punct de vedere igienic, pot spune că teatrul produce mai multă pagubă decât folos, fiindcă el nu este zidit așa cum trebuie, este rece înainte de reprezentație, iar după venirea spectatorilor aerul se încălzește mult și, stricându-se, pricinuieste spectatorilor guturai, tuse și reumatisme; de aceea este nevoie să se zidească un teatru spațios și cu ventilatoarele necesare pentru curățirea aerului“.

Deschiderea stagiunii

Așadar, în toamna anului 1818, teatrul de la „Cișmeaua Roșie“ era gata să-și primească spectatorii. „La 8 septembrie 1818, pe fațada teatrului... era lipit un afiș scris

în limba greacă și tipărit în tipografia boierilor Clinceni. Acest afiș – scrie N. Filimon – vestea înaltei nobilimi și respectabilului public de pe atunci că în seara acelei zile era să vază și să auză opera *Italiana în Algir* de compozitorul Ioachim Rossini“. De menționat faptul că opera avusese premiera la 22 mai 1813, la Veneția.

Pentru un oraș cosmopolit ca București, a fost chemată – la inaugurare – o trupă „melodramatică“ de la Viena, condusă de Johann Gerger (Gherghy), trupă care în 1815 și, poate, mai înainte, jucase în românește la Brașov piese de Kotzebue. Repertoriul de drame al acestei trupe a fost dintre cele mai alese. La București, s-au jucat *Hoții* de Schiller, *Faust* de Klingemann, *Emilia Galloti* de Lessing, *Saul* de Alfieri. Dintre alte opere jucate, cităm *Flautul fermecat* și *Idomeneu* de Mozart.

În ceea ce privește componența trupeii lui Gerger, datele nu lipsesc, fiind vorba de o „formație de turnee“, care-și schimba repertoriul de la an la an. În 1810, aflăm dintr-o broșură scoasă de sufleurul trupeii, Zay, că din companie făceau parte, între alții, Christine Marescalchi, renumită cântăreață de origine săsească, de fel

Gioacchino Rossini

din Sibiu, care făcuse strălucită carieră artistică în Franța, Anglia, Italia și Germania; soții Scotti, „specialiști în Lessing și Schiller“, Kreibitz, Steinfeld, Dillée – mama și Netty – fiica. Despre Dillée (Dilly), Ion Ghica ne spune: „Din acea trupă făcea parte vestita Dilly, cântăreață și tragediană de un mare merit, ce venise la București numai pentru o iarnă. Iar îndrăgostindu-se de unul din tinerii noștri boieri, a rămas în capitala noastră până când

a murit, dând naștere unuia din bătrânii noștri generali.“

Despre atmosfera în care s-au desfășurat spectacolele trupeii lui Gerger ne-au lăsat mărturie, în afara lui Nicolae Filimon, care, povestind din auzite, era firesc să romanțeze, și o seamă de călători străini care au asistat la aceste spectacole, pare-se mai mult prilej de întâlniri mondene ale înaltei societăți.

După obicei, la sosirea domnitorului Ioan Caragea în sală publicul trebuia să se ridice în picioare și să strige de trei ori: „Trăiască Măria Sa!“ În sală se puteau vedea doamna și fiecele sale, „foarte gătite și vesele“, îmbrăcate desigur în alb, culoare rezervată, printr-o hotărâre domnească, membrilor familiei prințului. Cei mai mulți dintre spectatori nu înțelegeau o boabă nemțește, iar cei care mai pricepeau puțin întrerupeau pe actori, „pentru a face partea lor de glume“, sau traduceau pe șoptite, stârnind un zgomot neplăcut. În

general, sala teatrului avea o înfățișare curioasă: în timp ce bărbații purtau costumul turcesc, femeile adoptaseră vestimentar ultima modă vieneză. La început a venit lume multă și felurită, curioasă să asiste la noul mod de amuzament, dar,

Curtea domnească din București, gravură, sec. XVIII

prima atracție trecând, publicul s-a rărit.

Interesant este că trupa lui Gerger a organizat și spectacole în aer liber. Știrea o aflăm din *Memoriile* lui Alexandru Rizo-Rangabé, fiul fostului efor al teatrului. „Îmi aduc aminte de asemenea că trupa, pregătind un loc potrivit într-o pădure în împrejurimile Bucureștilor, a jucat în aer liber, în fața Curții și a numeroșilor spectatori, *Hoții* lui Schiller, și hoții au năvălit călare în piața care ținea locul scenei.“ Spectacolul ca spectacolul, dar năvălirea hoților, probabil, a oferit mai mult decât o surpriză pe cinste onoratei asistențe.

Prima piesă în limba română

Renașterea teatrului grecesc în București, datorită domniței Ralu, nu s-a putut împlini în timpul lui Caragea din cauza nesigurăței politice. Dar inițiativa sa va da roade mai târziu. Dorind să formeze actori pentru viitorul teatru și observând că între diletanți se distingea C. Chiriacos-Aristia, ea l-a trimis la Paris, „ca să studieze pe vestitul Talma“. Aristia, alături de Frosa Vlasto și Ion Curie, vor fi printre primii noștri actori profesioniști.

Cu fuga familiei Caragea, în noiembrie 1818, activitatea teatrului s-a întrerupt, dar numai pentru scurt timp, ea fiind reluată sub noul și ultimul domn fanariot, Alexandru Suțu, care și-a făcut intrarea în București în ianuarie 1819. Pe scena teatrului de la „Cișmeaua Roșie“ s-au dat în continuare spectacole în limba greacă și germană. Prima lucrare teatrală jucată în românește a fost tragedia *Hecuba* a lui Euripide, în 1819, rolul Hecubei fiind interpretat de Heliade Rădulescu, care îndeplinea totodată și rolul de sufleor. Era momentul când director al teatrului – efor – a devenit Iancu Văcărescu, care începuse să se intereseze de teatru

încă din 1817. Cunoscător al literaturii dramatice „eline, franceze și germane“, frecventator al „Burgului“, cu prilele studiilor sale la Viena, Văcărescu fusese unul dintre sfătuitoarii în materie de teatru ai domniței Ralu, ba se spune că tot el stăruise pentru venirea trupei lui Gerger la București, pe care se pare că ar fi finanțat-o.

Spectacole în românește trebuie să se fi dat până la 8 noiembrie 1819, când Iancu Văcărescu este înlocuit din funcția de efor al teatrului cu nepotul noului domn, marele spătar Iacovachi Rizo-Rangabé. Prin pitacul domnesc din 8 noiembrie, teatrul în limba română a fost izgonit de la „Cișmeaua Roșie“, noua eforie fiind menită să „privegheze și să controleze alegerea pieselor“, vestind totodată că „oricâte drame vor fi defăimătoare religiei, statului și moralei obștei, acelea vor fi oprite a se juca pe teatru Bucureștilor și pe la bălciuri... Direcțiunile de teatre respective sunt datoare a da la eforie cunoștință prealabilă de spectacolele ce au a da, ca să fie acestea controlate la timp util“.

Teatrul de la „Cișmeaua Roșie“ a ars în 1825, ruinele acestuia „se mai vedeau până la 1840“. ■

Casa din Veneția, unde a locuit Carlo Goldoni

„PUNCTUL OMEGA“ AL GLOBALIZĂRII

„Globalizare“, „mondializare“, „multinaționalism“... cuvinte pe care le auzim peste tot, apoi le împrumutăm, fără a zăbovi asupra sensurilor și rădăcinilor lor. Textul de față, elaborat pe baza unui studiu apărut în revista franceză L'Histoire, încearcă să ne introducă în antecedentele istorice ale acestor noțiuni.

Apărut în Statele Unite, la începutul anilor 1980, conceptul de „globalizare“ (cu varianta sa franceză, „mondializare“) semnifică pe atunci transformarea, la nivelul întregii planete, a piețelor financiare și economice, astfel încât actorii naționali sau multinaționali implicați să fie în competiție directă. Însă încetul cu încetul, din semnificație aproape pur comercială, conceptul a căpătat conotații diferite. S-au adăugat nu numai alte interpretări geografice, ci și sfere ale noilor tehnologii de informare în masă, ale culturalului sau ideologicului. Multitudinea sensurilor actuale, ca și rădăcinile legate de o realitate imediată – cu precădere pornită din anii 1990 încoace – nu trebuie să ne facă să uităm antecedentele. Expansiunea Imperiului roman din

timpurile Antichității sau puțin mai apropiatul vis al Imperiului spaniol de creare a unei monarhii catolice universale, din perioada lui Carol Quintul (1500-1558), constituie procese comparabile, desfășurate într-un alt context și pe o altă treaptă a evoluției umane.

Totuși, abia sfârșitul secolului XVIII a adus cu adevărat intrarea în era mondializării. Atributele sale sunt astăzi ușor de recunoscut: revoluția industrială, bazele viitoarei lumi moderne, imperiile coloniale...

Ieri Versailles, astăzi Dallas

Centrul primei vârste de aur a mondializării a reprezentat-o bătrâna Europă. Și, mai ales, partea sa occidentală. Căci, după ce continentul s-a deschis

către lume, descoperind noi spații, popoare și mentalități, nu s-a mai oprit nici o clipă în încercarea sa, de pionierat, de a transforma, după chipul și propria-i asemănare, cele descoperite. Secole întregi, lumea a urmărit cu atenție, invidie și mimetism exemplul Franței. Explicația era simplă: puterea dominantă impunea întotdeauna codurile de comportare. În Europa de ieri s-au construit numeroase imitații după simbolul Versailles, moda îmbrăcăminții, a bijuteriilor, muzicii sau serbărilor a venit de la Paris, mai târziu de la Roma sau de la Madrid.

Bucătăria franceză cucerea orice stabiliment ce se dorea la înălțime, reușind să realizeze amestecuri savante între tradițional și inovație. Mondializarea avea încă limite. Oricât de

savuroase fuseseră felurile de mâncare gândite de mintea francezilor, curtenii regelui prusian Frederic II (1712-1786), cel Mare, nu putuseră renunța la tradiționala varză murată...

Începând cu secolul XIX, globalizarea s-a tradus prin realul avânt al revoluției industriale. Londra, respectiv spațiul insular englez, ocupa, încetul cu încetul, poziția de conducător. Totul se fabrica și era în continuă transformare, principiile schimbului și ale pieței mondiale se impuneau într-o lume în care distanțele păreau să se micșoreze pe zi ce trecea. Noile invenții cucereau și stăpâneau o lume ce nu mai părea deloc fără sfârșit. Călea ferată brăzda preeria, vaporul cu aburi lega cu o siguranță și o viteză sporite continentele, telegraful și telefonul lui Bell făceau comunicarea instantanee, automobilul reducea timpul necesar parcurgerii distanțelor.

„Uniformizare“, „unificare“, „omogenizare“ – erau noile concepte care deveniseră port-drapelele epocii. Europa începuse să dicteze asupra întregii planete. Era și rodul eforturilor de colonizare, dintre 1880 și 1914. Sub auspiciile noului veac, vechiul spirit al protecționismului continental sau național dispărea. La imboldul britanic, tratate

bilaterale, încheiate între statele importante europene, dezlegau libertatea circulației de mărfuri, capitaluri, informația și oamenii. Sosise, din nou, epoca marilor migrații și a noilor pionieri-colonizatori.

Pe piața mondială, unde rapiditatea transporturilor și folosirea telecomunicațiilor permisese jocului cererii și ofertei să se producă în timp aproape reali, fiecare marfă putea primi un preț unic, fixat riguros în Bursele de la Winnipeg, Hamburg sau Londra.

Mondializarea își spunea cuvântul; comerțul exterior al marilor metropole europene exploda odată cu debutul secolului XX. Creșterile sunt de-a dreptul spectaculoase: în Franța se pornise de la 2,5 miliarde franci în 1847, pentru a se ajunge la peste 15 miliarde în 1913; în Anglia – de la 13 miliarde în 1870, la 35 miliarde în 1914; iar în Germania – de la 5 miliarde la 25 miliarde, pentru aceiași ani. Baronul englez

John Maynard Keynes, autorul celei mai importante doctrine economice contemporane (1883-1946), putea spune: „internționalizarea vieții economice se dovedea aproape completă“.

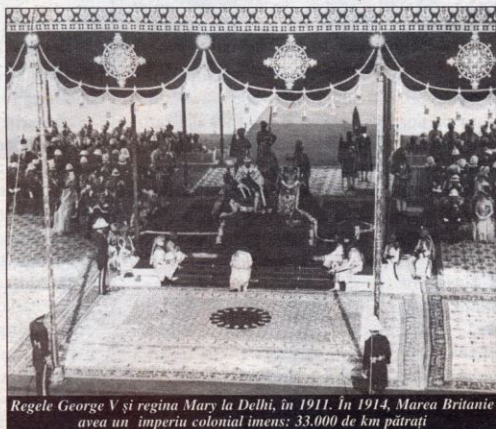
Iar pe lângă economie, și alte sfere intrau, încetul cu încetul, în noul joc. După Franța și Marea Britanie, venise timpul Americii.

Cinematograful - arma americanizării

În momentul în care mondializarea sub direcție europeană părea a nu mai întâlni nici un gen de obstacole, intrarea extrem de violentă, prin intermediul primei conflagrații mondiale, în secolul XX, a deschis un nou ciclu.

Războiul dintre anii 1914-1918 a distrus raporturile tradiționale ale forțelor economice. Europa occidentală și orientală, în plin parcurs de industrializare,

a cunoscut de acum o eclipsă de lungă durată: distrugerile produse, direct sau indirect, de război, conflictele interne, revoluțiile, dezmembrarea și dispariția unor imperii au dus fie la izolarea unor state (Rusia sovietelor, rămasă după dezmembrarea fostului Imperiu țarist), fie la

Regele George V și regina Mary la Delhi, în 1911. În 1914, Marea Britanie avea un imperiu colonial imens: 33.000 de km pătrați

crearea unui adevărat mozaic de economii separate și private astfel de atuurile complementarității regionale (cazurile noilor state din Europa Centrală și de Sud-Est: Regatul sârbo-croato-sloven, Cehoslovacia, Bulgaria, Ungaria, Polonia, România).

Beneficiarul situației post-belice a devenit, după cum era și de așteptat, statul american. *The american way of life* (stilul de viață american) a devenit standardul spre care s-au îndreptat generații întregi, din toate colțurile lumii.

Impactul modelului a pătruns, încetul cu încetul, în toate sferile. Mai întâi economic, Statele Unite devenind bancherul țărilor europene distruse de război, dar și creatorul scenariilor de ieșire din criză. Este vorba despre mult discutatele planuri vizând rambursarea datoriilor de război germane, care au purtat numele bancherului Charles Gates Daws (1856-1951), în 1923, și, respectiv, avocatului și omului politic Owen Young (1874-1962), în 1929. Marele crah financiar londonez, cu dezastuoasele sale urmări, a nivelat și el drumul... americanizării.

Seduția avea să continue în același stil. *Marele Gatsby*, al lui Francis Scott Fitzgerald, considerat cu doar puțin timp în urmă un simplu „măscărici al generației pierdute” (Gertrude Stein), făcea furori în mediile mai mult sau mai puțin intelectuale

europene. La fel ca și jazz-ul, născut la New-Orleans, în preajma anului 1900, ca și boxul, ca și filmele cu Al Capone, pionieri și șerifi porniți în căutarea succesului și a fericirii. După cum sec nota, pe la 1917, scriitorul Upton Sinclair (1878-1968), „mulțumită cinematografului, lumea se unifică, adică se americanizează”.

Într-un fel, ca și în profețiile unui iezuit francez, Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955), paleontolog, geolog, filosof și teolog laolaltă, care a reușit să sfideze concepțiile tradiționale ale Sfântului Scaun, introducând termeni și idei revoluționare, unele dintre ele, printre care și cel de „planetizare umană”, fiind folosite și astăzi. Opera sa principală, *Le Phénomène humain* (Fenomenul uman), apărută în 1955 și vândută de atunci în peste 250.000 de exemplare, i-a asigurat o faimă postumă.

Odată cu terminarea celui de-al doilea război mondial, iezeitul francez a demonstrat că

aceste conflicte de proporții au accelerat fenomenul de interdependență a oamenilor din toate colțurile planetei. El considera că umanitatea se îndrepta spre așa-numitul „punct Omega”, totodată văzut ca sfârșit al umanității și cosmosului, dar și al reinvierii lui Isus Hristos.

Indiferent de timpuri și actori, mondializarea, planetizarea sau americanizarea și-a continuat, nestingherită, opera. Cu unele limite de-a lungul controversatei perioade a războiului rece, cu oarecare hopuri determinate de bulversările politice aduse de bariera anului 1990, a reușit să ajungă aproape de sfârșit. Un număr limitat de actori dețin, astăzi, o mare parte a frâielor puterii. Numele organizațiilor internaționale sunt pe toate buzele, firmele transnaționale cuceresc și cele mai îndepărtate spații ale planetei, iar Statele Unite, alături, de ceva timp, de Japonia, continuă să dețină pozițiile indiscutabile de lideri. În ciuda tuturor mișcărilor contestatate,

oficiale sau mai puțin oficiale, științifice sau populare, în ciuda însăngeratului 11 septembrie 2001, visul mondial prinde mai mult ca oricând rădăcini, dar și aripi. Adio diferențe, bariere culturale sau tradiționale! Bun venit Coca-Cola, McDonald's, X Files.

România nu poate face opinie separată. Doar că la noi ranch-ul din Dallas stă la Slobozia alături de Turnul Eiffel... ■

Bush află despre tragedia din 11 septembrie 2001, de la World Trade Center

FRĂȚII WRIGHT - CUCERITORII CERULUI

În lupta dusă pentru cucerirea spațiului aerian, americanii Orville (1867-1912) și Wilbur (1871-1948) Wright au contribuit semnificativ la soluționarea problemei zborului mecanic, fiind primii inventatori din lume care au proiectat și pilotat un aparat de zbor mai greu decât aerul. Evenimentul se petrecea în urmă cu 100 ani.

Dr. VALERIU AVRAM

Frații Wright au văzut lumina zilei în orașul Dayton din statul Ohio. Tatăl, un pastor neo-protestant, s-a îngrijit ca fiii săi să primească o educație corespunzătoare, stimulându-le dragostea pentru lectură. Plini de viață și curaj, aceștia au dovedit încă din copilărie o mare atracție pentru tot ceea ce era nou, dar mai ales pentru zbor.

„Monstrul” și zgomotul său infernă

Elevi de gimnaziu, cei doi frați au construit o mașină tipografică din piese vechi sau confecționate de ei, la care au și editat un ziar creștin, un almanah pentru negri și chiar și o revistă școlară. Toate aceste publicații fiind ieftine și de

bună calitate, s-au dovedit profitabile. Experiențele celor doi au continuat. În anul 1892 au înființat un atelier de reparat biciclete, pentru ca mai târziu să fondeze firma „Wright Cycle & Co”, unde au fost realizate primele biciclete de damă, alături de alte modele, căutate mai ales de tinerii lucrători navetiști.

Însă zborul i-a atras în mod deosebit, frații Wright proiectând și construind în 1901 primul planor. Aparatul a fost testat pe plaja aflată în apropierea unui mic sat de pescari, Kitty Hawk, deoarece aici vântul bătea cu regularitate. În anul următor, cu sprijinul savantului Octave Chanute, au confecționat și cel de-al-doilea planor, manevrat, ca și primul, în aer de la sol, cu ajutorul unor sfori.

Pasiunea atât de puternică pentru zbor i-a determinat pe cei doi să realizeze un tunel aerodinamic, unde au încercat macheta viitorului aparat cu care Orville și Wilbur au zburat. Testele au contribuit la îmbunătățirea cârmelor de înălțime și de direcție, care permiteau manevrarea și menținerea echilibrului în aer. O problemă foarte importantă a constituit-o propulsia, ce trebuia realizată cu ajutorul unui motor. Însă în acel timp, nimeni în lume nu construise un motor de avion. Frații Wright s-au adresat mai multor mari fabricanți de automobile, dar nimeni nu le-a onorat ciudata cerere. În fața acestei situații, s-au pus pe lucru și l-au proiectat singuri.

„Nimeni nu ne-a ajutat la realizarea lui – nota Orville –

și am avut mari probleme cu radiatorul de răcire, care, la începutul experiențelor noastre, nu funcționa cum trebuia. Din motive de securitate, am folosit mai întâi un rezervor cu o capacitate de doi litri de benzină. Odată terminat, motorul a fost încercat pe un banc de probă montat ad-hoc într-o magazie aflată în spatele casei. „Zgomotul infernal al funcționării lui i-a alarmat pe vecini – își amintea Orville –, pentru că nu știau ce se întâmplă pe strada noastră atât de liniștită... În curte a năvălit pur și simplu o mulțime de oameni necunoscuți, dar și vecini, ca să vadă ce se întâmplă. Când au zărit minunea de motor cu patru cilindri în linie și care dezvoltă 12 CP, s-au minunat. Nu mai văzuseră așa ceva și au renunțat să-l mai cheme pe șerif.“

Aparatul ales pentru a realiza desprinderea de sol a fost planorul construit în 1902, modificat însă în așa fel, încât să poată susține și pilotul, dar și motorul ce avea singur o greutate de aproximativ 80 de

kg. Aparatul, botezat *The Flyer III* (Zburătorul III) avea două elice contra-rotative, ce asigurau echilibrul în timpul zborului. La 28 septembrie 1903, frații Wright au transportat aparatul de zbor demontat cu o camionetă, pe plaja de la Kitty Hawk, Carolina de Nord. Aici au ridicat o baracă și s-au apucat să assembleze mașinăria. „A fost greu cu montarea cablurilor de transmisie; probleme mari au fost cu direcția și, în general, cu reglarea comenzilor, ca *Zburătorul* să poată fi manevrat în aer.“

Experimentele realizate la sol au durat până la sfârșitul lunii noiembrie 1903. Când au socotit că totul era pus la punct și aparatul putea fi încercat în aer, cei doi frați i-au anunțat și pe locuitorii micuței localități din apropiere. Sosise clipa mult așteptată...

Un zbor epocal tratată cu indiferență

17 decembrie 1903. Iarna se instalase la Kitty Hawk și

pământul era acoperit cu un strat subțire de gheață. Se prevedea o zi mohorâtă, cu vânt puternic din nord-est. „Am făcut pregătirile necesare cu o zi înainte; dimineața de 17 decembrie se arăta neprietenoasă. Se apropia Crăciunul și trebuia să ne întoarcem la Dayton, pentru a sărbători cu familia această importantă zi. Vremea nefavorabilă era ostilă zborului. Am pornit motorul și am verificat cablurile de transmisie cu foarte multă atenție... În această zi mohorâtă nu participau la eveniment decât cinci persoane; nimeni din localitățile din jur sau din Kitty Hawk nu dorise să fie prezent... Poate frigul a fost de vină, dar mai ales indiferența...“

De fapt, după eșecul zborului demonstrativ din ziua de 8 decembrie a aceluiași an, cu un aparat de concepție proprie, realizat de un alt inventator, Langley, și pentru care guvernul federal alocase 50.000 de dolari, nimeni nu mai credea în asemenea planuri. Tristul sfârșit în Potomac al avionului lui Langley era

Avionul Wright model 1908 din dotarea Școlii de zbor de la Chitila, iunie 1910

încă viu în memoria multora. Pe plaja de lângă Kitty Hawk nu s-a aflat nici măcar un singur ziarist.

Frații nu s-au descurajat însă. *The Flyer III* a fost pus în poziție de decolare. Urma să ruleze pe o șină lungă de 15 m, apoi să se desprindă de sol și să plutească în aer. Aparatul nu avea tren de aterizare. Prietenii inventatorilor – M. Doe, Johnny Moore și M. John T. Daniels – l-au poziționat pe șină și i-au asigurat echilibrul, susținându-i aripile. Mașinăria măsura 12 m lungime, având o anvergură de aproape 7 m și o suprafață portantă de 43 m².

Ora 10.35. Sosisse și clipa mult așteptată: decolarea. Orville s-a instalat pe burtă, între aripile aparatului, în lungul fuzelajului, a pus mâna pe manșă și a pornit motorul. „*The Flyer III* era cu vântul în față, care bătea cu o forță de 43 km/h. Wilbur ținea de aripa dreaptă pentru păstrarea echilibrului mașinii zburătoare și aceasta a început să alunece lent pe șină, apoi s-a desprins de sol după numai 14 m. Eram

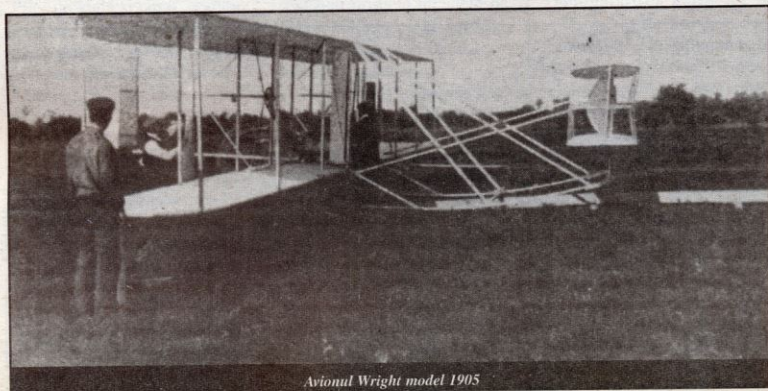
în aer. Doamne!, nu-mi venea să cred că zbor și cele 12 secunde cât am plutit în aer mi s-a părut că au durat ore întregi... Prietenul nostru John T. Daniels a declanșat aparatul de fotografiat și a prins tocmai momentul desprinderii de sol.”

Pentru prima dată un aparat mai greu decât aerul, creație umană, s-a desprins de sol și a învins forța gravitațională. Cele 12 secunde și respectiv cei 36 m de zbor au constituit certificatul de naștere al aviației.

La ora 11.20, Wilbur s-a lansat în cel de-al doilea zbor. De data aceasta, cum vântul se mai potolise, viteza a fost mai mare. În cele 15 secunde, *The Flyer III* a parcurs 59 m și 40 cm. „Douăzeci de minute mai târziu – nota același Orville – m-am pregătit pentru cel de-al treilea zbor al zilei. Mă ridicasem în aer, când, deodată, o rafală de vânt a lovit partea dreaptă a aeroplanului, care s-a înclinat brusc. Instantaneu, am virat stânga, îndreptându-mă spre sol. Mașina a atins ușor, cu aripa dreaptă, pământul,

fără să se deterioreze. Am străbătut în zbor 66 m.”

Wilbur Wright a efectuat apoi și cel de-al patrulea și ultimul zbor al zilei. „Primii metri parcurși au fost agitați, dar după 100 m, am condus mașina destul de ușor. Totul se desfășura în condiții normale, deși frigul era pătrunzător. Străbătusem 270 m, când, datorită vântului puternic care bătea în rafale, mașina a început să se îndrepte periculos spre pământ. Am reușit să o echilibrez și, după 59 de secunde de zbor, am ajuns cu bine la sol, după ce străbătusem în aer 284 m.” După reușita celor patru zboruri, cei doi inventatori s-au înapoiat la Dayton, pentru a sărbători succesul și Crăciunul alături de familie și de cei dragi. Marile ziare ale vremii n-au comentat în nici un fel uriașa realizare. Numai o gazetă locală a strecurat în paginile sale o scurtă știre din care reieșea că Orville și Wilbur Wright au încercat în zbor un aparat de construcție proprie.

Avionul Wright model 1905

Zborul din 17 decembrie 1903

Abia în vara anului următor, au apărut și primele ecouri cu privire la preocupările aeronautice ale celor doi frați Wright. Și aceasta grație construcției unui nou aparat de zbor, care a fost încercat în aer pe un teren din apropierea localității Simms Station. Cu acesta, cei doi au efectuat 105 zboruri, reușind, în încercarea din 20 septembrie 1904, chiar și un zbor în circuit, pe o distanță de 1 km.

Perfecționările aduse aparatului de zbor au continuat și în anul următor, când Orville și Wilbur Wright au construit un nou aparat, pe care l-au dotat cu un motor de 25 CP. Iar începând cu anul 1905, inventatorii americani au proiectat și un nou sistem de desprindere, folosind un pilon tip catapultă.

Disprețuiți și furați

Europa a aflat de zborul din 17 decembrie 1903 abia după aproape un an, când, în toamna lui 1904, revista franceză *L'Aerophile* a publicat scrisoarea lui Orville Wright adresată redacției în care erau

descrise primele zboruri efectuate de către cei doi frați. Iar în august 1905, căpitanul Ferdinand Ferber, o personalitate a lumii aeronautice, publica, la rândul său, o scrisoare expedită de savantul american de origine franceză Octave Chanute, mentorul celor doi Wright, confirmând zborul din 17 decembrie 1903. Lumea era însă în continuare sceptică.

În mai 1908, Wilbur Wright a sosit la Paris pentru a-și prezenta invenția. Și-a montat aparatul la uzina proprietarului Léon Bolle, prezentându-l specialiștilor și celor interesați. La 8 august 1908 a realizat și un zbor demonstrativ, ce a stârnit, de astă dată, un mare interes. Câteva zile mai târziu, la 10 septembrie, a efectuat o desprindere de aproximativ 10 minute, iar la 16 septembrie s-a menținut în aer 39 de minute. În ziua de 22 septembrie 1908, inventatorul american a luat la bord și un pasager, pe Ernest Zens, parcurgând 66 km într-o oră și 31 de minute. De acum încolo, zborurile s-au succedat cu repeziune, înmulțindu-se și numărul celor care l-au însoțit la bordul mașinăriei sale. Printre ei, nume ca M.

Fordyce, Paul Tissandier, căpitanul Lucas Girardville, Paul Panlevé sau contele Lambert.

Printre miile de spectatori care au admirat evoluțiile aeriene ale lui Wilbur Wright s-au aflat și românii Traian Vuia, prințul George Valentin Bibescu, împreună cu soția, Martha Bibescu, avocatul Mihail Cerchez. Traian Vuia, care realizase, la rândul său, celebrul zbor în ziua de 18 martie 1906 la Montesson, publica, în revista *Viața socială*, un studiu cu titlul *Ceva despre navigația aeriană*, subliniind: „Nu pot încheia studiul de față fără să spun ceva și despre opera fraților Wright. Curajul și resemnarea cu care acești oameni au suportat răsul și calomnia sunt demne de admirat. Sunt de admirat într-adevăr niște oameni care aveau mulțumirea de a fi făcut ceva pentru aviațiune, dar care nu dispuneau de mijloace materiale pentru a demonstra că opera lor era reală. Le datorăm un omagiu, cu atât mai mult cu cât, timp de cinci ani, s-au lăsat fără murmur să fie copiați de către constructorii europeni, care au mers cu îndrăzneala

până la a sfida pe aceia pe care, fără scrupule, îi copiaseră...”

Până la urmă, indignați de faptele fabricanților francezi, care pur și simplu își însușiseră realizările lor, frații Wright i-au dat în judecată. Avocații hoților au invocat, în apărarea clienților lor, creația aeronautică a lui... Traian Vuia, recunoscând că și-au însușit și ceea ce realizase savantul român. Era, în fond, și prima recunoaștere a creației aeronautice a acestuia. La rândul ei, istoriografia americană de specialitate îl considera pe Vuia pionierul de necontestat al aviației mondiale, iar avionul său cu tren de aterizare *Vuia nr.1* era văzut ca „o realizare profetică”.

În Statele Unite, comandanții armatei au început să se intereseze din ce în ce mai mult de creația celor doi frați

Wright, mai ales după ce, la 9 septembrie 1908, Orville a efectuat un zbor de o oră la Fort Meyer, statul Virginia. Tot acum însă, cu ocazia unui alt zbor, avându-l la bord și pe locotenentul Thomas Selfrid, aparatul a suferit un accident, în urma căruia ofițerul american a decedat.

Tragedia nu i-a tăiat avântul lui Orville. Astfel că, în anul 1909, el a executat alte câteva zboruri, luând la bord mai mulți ofițeri. În urma acestor demonstrații, armata a cumpărat un aparat tip Wright, pentru care a achitat suma de 25.000 dolari, la care, ulterior, s-a adăugat și o primă de 5.000 dolari, întrucât aparatele depășiseră cerințele tehnice prevăzute în contract, în special în ceea ce privea viteza atinsă. Pentru a face față concurenței,

rivalul fraților Wright, constructorul Glenn M. Curtiss, și-a dotat aeroplanul cu tren de aterizare și cu un motor de 50 CP, doar astfel reușind să-și impună invențiile.

În iunie 1910, unul dintre admiratorii zborurilor lor, avocatul Mihail Cerchez, a înființat la Chitila un mare complex aeronautic ce cuprindea o școală de zbor, un aerodrom cu tribune pentru spectacolul aerian și o adevărată fabrică de construcții. Iar prin trete avioanele cumpărate din străinătate pentru dotarea școlii de pilotaj s-a aflat și un aparat Wright, care a fost pilotat de aviatorul brevetat în Franța, Robert Catargi. Trebuie subliniat faptul că aparatul de zbor american a fost singurul din sud-estul Europei folosit în scopul instruirii elevilor-piloți. ■

Radio România Cultural

	MHz	kHz		MHz	kHz
București	104,1	603	Oradea	96,1	
Arad	72,56		Pitești	104,1	
Bacău	103,1		Ploiești	104,1	603
Brașov	105		Rm. Vâlcea	105,4	
Călărași	66,92	1593	Satu Mare	96,1	
Cluj	68,36		Sibiu	66,44	1404
Constanța		1314	Suceava	103,1	
Craiova	70,04		Timișoara	70,04	558
Galați	69,65		Tulcea	68,72	1530
Iași	103,1		Zalău	105	

MONGOLIA, ÎNȚRE GINGHIS HAN ȘI CITY BANK

Arhitect dr. ALEXANDRU BUDIȘTEANU

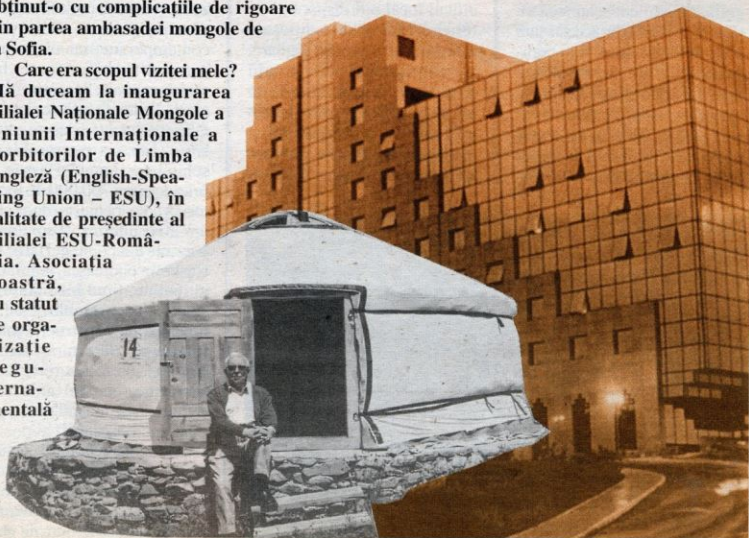
La 3 iulie, în acest an, mă găseam în avion, îndreptându-mă spre Mongolia. O destinație fascinantă, o țară despre care fiecare a auzit destule, dar care nu ne este suficient de familiară, mai ales în ceea ce privește prezentul. Despre trecut știm inevitabil unele lucruri, cum ar fi: Ghinghis Han, Kublai Han, Timur Lenk, năvălirile mongolilor, Hoarda de Aur, despre Ulaan Bator, Mongolia sovietizată, Suhe Bator, Cioibalsan, Iumiaghiin Tëdembal, Marele Hural, vizita Juliei Roberts acolo etc. Personal, am citit ce am putut, constatănd că informațiile sunt foarte complexe.

La ora actuală nu mai avem ambasadă la Ulaanbaatar (capitala, scrisă conform transcripției actuale cu litere latine), iar Mongolia nu mai are ambasadă la București. Viza am obținut-o cu complicațiile de rigoare din partea ambasadei mongole de la Sofia.

Care era scopul vizitei mele? Mă duceam la inaugurarea Filialei Naționale Mongole a Uniunii Internaționale a Vorbitorilor de Limba Engleză (English-Speaking Union – ESU), în calitate de președinte al Filialei ESU-România. Asociația noastră, cu statut de organizație neguvernamentală

non-profit, face parte din familia de asociații ESU, care în prezent activează în 52 de țări, având 41 de filiale constituite. Obiectivul comun este promovarea înțelegerii pe plan mondial, prin folosirea limbii engleze. În cazul ESU-România este vorba și de schimbul între două culturi, cea anglo-saxonă și cea română, folosind ca mijloc de comunicare limba engleză.

După participarea la reuniunea anuală a Consiliului Internațional al ESU, care avusese loc la Sankt-Petersburg, ne continuam activitatea, pentru a confirma la Ulaanbaatar constituirea celei de a 42-a filiale naționale ESU. Eram 16 delegați, provenind din Cehia, Noua Zeelandă, Regatul Unit al Marii Britanii, România și Statele Unite.

Prima surpriză o constituia avionul în care ne găseam. Imaginați-vă un Boeing 747, care pleca din Frankfurt, fiind plin ochi cu turiști, venind din mai toate țările occidentale. Am aflat că era situația normală pentru aceste curse de lung curier, care duc mii și mii de turiști spre obiectivele de mare interes turistic internațional din Mongolia. Mi-am dat seama că nu știm ce se petrece în această țară și că, din nefericire, prin comparație, nici noi nu stăm foarte bine la capitolul cunoaștere și apreciere turistică internațională. Iar din punct de vedere al folclorului, al istoriei cu implicații globale și bineînțeles al

exotismului, mongolii au în comparabil mai mult ce să ofere, decât noi.

După un zbor de noapte, am ajuns pe aeroportul Buyant Uhaa, la 20 de km de Ulaanbaatar. O altă surpriză plăcută: aeroportul este modern, cu servicii eficiente și personal îmbrăcat elegant și vorbind fără excepție engleză. Începusem să mă îngrijorez la gândul că specificul local o fi dispărut. Din ferice, Mongolia tradițională este bine și plină de vigoare. Ne-a întâmpinat peisajul arid al munților înconjurători, un arc de triumf de inspirație istorică nu foarte îndepărtată și apoi pâlcuri de case tradiționale, respectiv iurte. Dar am

fost corectat, explicându-mi-se că aceste case se cheamă *gher*. Imaginea lor ne-a însoțit pe tot parcursul vizitei în Mongolia. Numai în zonele cele mai moderne sau în cartierele cu blocuri de tip socialist sovietic ele lipsesc.

Cartierele de gher pe care le vedeam surprindeau prin înghesuiala acestor construcții, care începeau să se amestece cu case de tip – să-i zicem – european, printre care însă nu se vedeau nici un fel de străzi. Doar garduri și curți, în care erau construcții gher și case parter și unele cu etaj, în general de lemn, dar și unele de cărămidă. Iată și niște termocentrale gigantice cu coșurile și conductele de termoficare, care pleacă în tot orașul. Moștenirea perioadei socialiste. Acum par destul de obosite. Intrăm pe străzi de oraș cu blocuri de tip sovietic, așa cum s-au construit în tot lagărul socialist. Unele blocuri destul de urâte și de grosolane. Și apoi ajungem în zona centrală, unde imaginea se schimbă. Apar clădiri vădit contemporane, iar unele moderne și chiar frumoase. Iată și piața centrală. Șocant de mare, cu clădirile oficiale de rigoare. Ulaanbaatar, în traducere „eroul roșu” (nu s-a pus problema schimbării numelui), este un oraș de circa 700.000 de locuitori. Acolo locuiește, după cum am aflat ulterior, aproximativ o treime din populația țării. Are o așezare pitorească, la 1.350 m altitudine, fiind înconjurat de munți. În ansamblu, este un amestec de construcții foarte diferite ca arhitectură. Dar este un oraș interesant, cu clădiri moderne, centrul animat și circulația de mașini neașteptat de numeroase.

Ajungem la hotelul „Baian-gol”. În mongolă înseamnă „râu bogat”. (Prima lecție de limbă mongolă: *gol* înseamnă râu. Îmi aduce aminte de ghio-

lui nostru turcesc, ce înseamnă „Iac“.) Ne găsim într-un complex hotelier format din două turnuri, cu 14 etaje fiecare, la care se adaugă un complex de restaurante și dotări. Categoria hotelului este de patru stele. Confort excelent. Vedere frumoasă peste oraș. Surpriza o constituie programul de televizor – nu mai puțin de 41 de canale, repartizate astfel: Rusia – 11; S.U.A. – 7; Mongolia – 5; Hong Kong – 4; China – 2; Franța – 2; Australia – 1; Coreea de Sud – 1; Germania – 1; India – 1; Italia – 1; Japonia – 1; Regatul Unit – 1; Spania – 1; Taiwan – 1; plus un canal cu filme al hotelului. Personalul extrem de amabil. Toată lumea se înclină continuu în fața ta. Reacția lor obișnuită este un zâmbet larg și un „Yes sir!“ Situația are și pericole ascunse. Suntem într-o zonă a lumii unde un răspuns negativ este o impolitete. Trebuie să fii foarte atent ce întrebi, pentru că riști să și se răspundă mereu afirmativ... Dar sunt atât de binevoitori, încât nu poți să te superi pe ei.

Incepem să vizităm orașul. Piața centrală are în mijloc monumentul lui Suh Baatar (o statuie ecvestră), eroul revoluției comuniste, prin care Mongolia a devenit o republică de tip sovietic. Piața este un imens șantier, refăcându-i-se pavajul. Este disproporționată ca dimensiuni, față de clădirile care o mărginesc, cum ar fi cea a Marelui Hural (Adunarea Națională) etc. O arhitectură sovietică de rigoare, la care se adaugă mausoleul lui Suh Baatar. O combinație între mausoleul lui Lenin și cel al lui Gheorghi Dimitrov, I-am întrebat care este situația monumentelor de pe vremea comunismului. Mi-au spus că și-au păstrat monumentele, deoarece liderii lor, indiferent de culoarea

politică, au fost patrioți. Statuia lui Stalin a fost dusă într-o discotecă, unde tinerii dansează în jurul ei. Iată o manieră destul de originală pentru demitizarea unui personaj.

La marginea orașului se păstrează monumentul ostașului sovietic, grandios și foarte bine amplasat pe un gorgan, de pe care se deschide o perspectivă foarte frumoasă asupra Capitalei. Tot acolo, pe versantul unui munte, s-a marcat cu litere gigantice, albe, vechea stemă a Mongoliei, denumită *soyombo* și însoțită de un text scris cu alfabetul tradițional.

Pe bulevardele principale sunt numeroase clădiri contemporane, care demonstrează

prezența unor fonduri și a unor arhitecți care mănuiesc noile tehnologii de construcție și formulele plastice ale arhitecturii contemporane, internațional acceptate. Iar la ora prânzului, așa după cum aveam să constatăm și în zilele următoare, mari ambuteiaje. La aceasta contribuie și circulația destul de aleatorie. Conști deodată că se circulă într-un sens pe mai multe șiruri, din direcția cealaltă nemaiputând veni aproape nimeni.

Mongolii au renunțat în 1941 la alfabetul lor tradițional și au adoptat alfabetul chirilic, bineînțeles sub influența marelui vecin. Acum asistăm la o mare ofensivă a alfabetului latin, însoțită de înlocuirea limbii ruse

cu limba engleză. De altfel, prezența noastră în Mongolia este tocmai o mărturie a acestui lucru. Este surprinzător să vezi cum în toate magazinele se vorbește englezește, iar funcționarii de la Poșta Centrală, de exemplu, îți vorbesc și ei englezește. Totuși, problema alfabetului este destul de complicată. Realitatea este că nici alfabetul chirilic, nici cel latin nu redau exact sunetele limbii mongole. Limba mongolă este foarte complexă și diferită de ceea ce știm. Există o mare abundență de consoane, care se succed într-un mod complet neobișnuit pentru urechile noastre. Sunetele lor nu sunt ușor de imitat. În prezent se încearcă și refolosirea alfabetului tradițional mongol, care probabil că redă mai bine sunetele respective. De altfel, în cursul vizitei am primit cadou din partea unui distins savant și filolog local, domnul Cioi Luvsanjav, tatăl doamnei Orhon Gontohtoh, președinta Filialei ESU din Mongolia, un dicționar mongol-mongol, cu propuneri de transcriere a cuvintelor din alfabetul chirilic, în cel tradițional. Eu pot doar să spun că scrisul mongol are o mare valoare plastică, iar rândurile se înșiră pe verticală, de la stânga la dreapta.

Partea oficială, dedicată inaugurării filialei ESU, a fost organizată excelent. Cu acest prilej s-a pomenit de către unii vorbitori despre experiența mongolă în domeniul globalizării, demonstrată încă de pe vremea lui Gînghis Han...

Apoi am avut prilejul să călătorim prin țară. Orașele, de altfel puține, nu se compară cu Ulaanbaatar. Peste tot unele blocuri de tip sovietic, clădiri

industriale învechite, dar și tot felul de noi investiții ale capitalismului mic și mijlociu. Caracteristică este predominanța marilor spații libere, într-o țară imensă, de trei ori mai mare decât Franța, bucurându-se de peisaje de o frumusețe extraordinară. Șoselele sunt – deocamdată – în general proaste. Este interesant să observi cum apar așezări noi, pornind de la mici centre comerciale, de fapt dughene, cu o mică pompă de benzină, cu clădiri de tip gher, printre care se înalță și altele, într-o dezordine totală.

Legenda nașterii mongolilor spune că ei provin din împreunarea unui lup albastru-cenușiu cu o căprioară roșcată. De aici și preferința lor pentru albastru și roșu, culori care se regăsesc și în cele ale drapelului.

Continuitatea și puterea lor de supraviețuire, ba chiar și de expansiune, se datoresc unui mod de viață adaptat perfect cliimei, topografiei, faunei și florei

țării, care au determinat un mod de activitate bazat pe creșterea animalelor, cu excluderea agriculturii.

Gospodăria mongolă tradițională este formată din părinți și copii, care trăiesc pe seama creșterii unor turme, bazate în primul rând pe cele cinci animale favorite: caii, oile, caprele, bovinele (vacile și boii), precum și cămilele (respectiv cămila bactriană cu două cocoase). La acestea se adaugă iacul. Produsele lactate, în principal laptele, brânza și untul, sunt alimentele de bază; ceaiul și carnea, preponderent de oaie, la fel.

Deocamdată, 30% din PIB este produs de creșterea animalelor și puțină agricultură care se face.

Dar viitorul economic al Mongoliei rezidă în bogățiile sale minerale, care explică aflulul investițional străin în plină creștere. Aici se găsesc cele mai mari zăcămintele de fluorite din lume (locul 1 ca producție pe glob), cupru, molibden, zinc, tungsten etc. Industria metalurgică este în plină dezvoltare. Este suficient să menționez că, de exemplu, combinatul de înobilare a minereului de cupru și molibden de la Erdenet este printre cele mai mari din lume.

Din punct de vedere politic, țara s-a orientat hotărât spre democrație, prezentând o structură stabilă, care încurajează aflulul de capital străin și menține o relație bine reglementată cu Federația Rusă. Influența acestora continuă să funcționeze pe baza antecedentelor istorice. Simbolurile trecutului au fost revigorare, budismul a recucerit mințile oamenilor, iar Mongolia este în prezent mândră de trecutul său. ■

(Va urma)

Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori

Palatul Kuciuksu Kasri, care l-a găzduit pe Alexandru Ioan Cuza în timpul sederii la Istanbul

MĂNĂSTIRILE ÎNCHINATE – PROBLEMĂ EUROPEANĂ

GEORGETA FILITTI

La 13/25 decembrie 1863 erau secularizate proprietățile mănăstirilor închinate (reprezentând 27% din suprafața țării). Marele puteri au ridicat o serie de obstacole în calea aplicării acestei hotărâri. Reprezentanții Puterilor garante, întruniți la Constantinopol, au discutat la nesfârșit formulele de despăgubire a călugărilor greci cu diplomații români acreditați în capitala otomană (C. Negri și secretarul agenției, Bordeanu) și, firește, cu principele Cuza, secretarul său francez Baligot de Beyne și primul ministru Mihail Kogălniceanu. Nu poate fi ignorată contribuția seducătoarei doamne Elena Aristarki la influențarea ambasadorului englez la Constantinopol, sir Henry Bulwer, în favoarea României.

Publicăm în continuare câteva scrisori ale unora din protagoniști, traduse de noi din limba franceză și aflate la Biblioteca Academiei.

Prințul Gorceakov, ministrul rus de Externe, către Novikov, însărcinatul cu afaceri al țarului la Constantinopol.

St. Petersburg,
19 septembrie 1863

Arhimandritul Nilos, însărcinat de mănăstirile ortodoxe din Orient să aplece în fața Cabinetului imperial cauza bunurilor lor din

Principate, a venit la St. Petersburg după o misiune asemănătoare la Paris și Londra.

Suntem în posesia unor informații suficiente asupra gravității măsurilor arbitrare luate de guvernul principelui Cuza, care a ajuns în cele din urmă la confiscarea averii bisericăști.

Ultimele date furnizate de arhimandritul Nilos n-au

făcut decât să ne confirme opinia asupra ilegalității de procedură a guvernului princiar.

Prin urmare, nu avem nimic de adăugat la considerațiile cuprinse în instrucțiunile ce v-am trimis în acest sens. Vom continua să considerăm biserica orientală victima unei spoliațiuni incalificabile și vom urma, ca și în trecut, protocolul XIII al Conferinței de la Paris.

După dreptate, e urgent ca gospodarul [domnul] să reîntegreze bunurile mănăstirești în forma existentă la epoca Congresului de la Paris [din 1856].

Puterile garante și Sublima Poartă se vor înțelege ulterior ca să rezolve definitiv diferendul într-un chip practic și echitabil.

Baronul Brunow [ambasadorul Rusiei la Londra] ne-a comunicat că lord Russel [ministru de Externe englez] i-a transmis lui sir Henry Bulwer noi instrucțiuni în favoarea cauzei bunurilor mănăstirești.

Vă revine acum obligația să intrați în tratative cu ambasadorul Angliei și să vă sfătuiți asupra celor mai bune mijloace spre a duce această negociere delicată la înțelegere între reprezentanții Puterilor garante la Constantinopol.

Gorceakov

Bordeanu, cancelarul agenției române la Constantinopol, către secretarul principelui Cuza, Baligot de Beyne

Pera, 11 noiembrie 1863

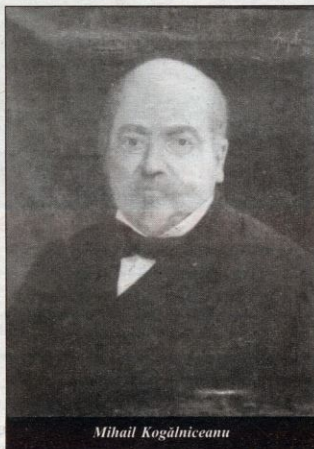
Dragă prietene,

[...] Aflu că sir Henry Bulwer, care lipsește de mai bine de o lună, se duce la Paris și de acolo la Londra. Nu măș mira ca această călătorie să fie legată de trebuințele noastre și mai cu seamă de chestiunea mănăstirilor care îl interesează atât de mult pe ambasadorul Rusiei.

Mă tem că la starea de spirit care domnește la Paris în ceea ce ne privește, mulțumită insinuărilor Austriei, sir Henry nu va obține nici o concesie.

Am împărtășit aceste temeri Ambasadei Franței și domnul de Bonnière m-a liniștit, spunându-mi că ambasadorul va scrie la Paris ca să-și pună în gardă guvernul împotriva demersurilor pe care le-ar putea face sir Henry în timpul șederii sale în acea capitală.

Totuși, cred că n-ar fi de prisos ca Alteța Sa să trimită

Mihail Kogălniceanu

pe cineva, pe Negri sau pe dl. Vasile Alecsandri, la Paris ca să dea asigurări guvernului imperial că, orice s-ar întâmpla, nu vom trece niciodată de partea Rusiei, împotriva Franței. O atare declarație, făcută de un om cu oarecare greutate și trimis anume pentru asta, nu va lipsi, sunt convins, să steargă complet impresia supărătoare produsă guvernului francez de insinuările răuvoitoare ale Austriei, secundată, poate, de rapoartele d-lui Tillos [agentul diplomatic al Franței la București].

Bordeanu

Principele Cuza către marele vizir Ali pașa

București, 24 decembrie

1863/5 ianuarie 1864

Alteța,

La București au avut loc de curând evenimente de seamă. Problema mănăstirilor închinatelor a fost rezolvată în țară și de către țară, așa cum a impus-o Adunarea Electorală, cum o cereau de atâtea vreme și

cu insistență toate corpurile legiuitoare, organe ale dorințelor unanime ale întregii Românii.

Presiunea acestui sentiment național ajunsese atât de violentă, că era cu neputință să se mai amâne fără primejdia de a provoca o explozie ale cărei consecințe puteau scăpa oricărui prevederi omenesc.

Trebuia să mă interesez înainte de toate de ordinea amenințată. Nu exista decât un singur mijloc de asigurare a liniștii publice: substituirea acțiunii guvernului celei a națiunii înseși și să se înlăture orice pretext pentru o emoție populară de care agitatorii n-ar fi ezitat să profite. Într-un cuvânt, sentimentul

național trebuia dirijat.

E ceea ce am făcut.

Inițiativa mea a salvat totul.

Instrucțiunile trimise agentului meu o vor convinge pe Alteța Voastră că votul de la 13/25 decembrie a fost o măsură de absolută necesitate. Ele vor confirma tot ce d. Negri a avut onoarea să vă spună adesea în legătură cu unica soluție în problema mănăstirilor închinatelor.

Am fost satisfăcut să aflu că Alteța Voastră a promis agentului meu să aștepte mai întâi explicațiile guvernului meu pentru a vă lămuri

complet asupra motivelor care m-au determinat să rezolv eu însumi chestiunea mănăstirilor închinat. Regret că intențiile dvs. s-au schimbat ulterior.

Ultima scrisoare a Alteței Voastre mi-a dat speranța că ideile mele vor fi de aici înainte mai bine interpretate. Explicările noastre personale, solitudinea mărturisită de cuvintele voastre pentru liniștea și prosperitatea Principatelor Unite m-au emoționat sincer. M-am crezut a fi în momentul mult dorit de mine, când Sublima Poartă va fi ajuns, în sfârșit, la convingerea că n-am, că nu pot avea, decât sentimente de gratitudine și de prietenie pentru Augusta Curte Suzerană. Decepția e cu adevărat supărătoare.

Nu-mi pot explica aceste regretabile bănuiri în clipa când atâtea motive grave ar fi trebuit să ne apropie; când Sublima Poartă ar putea fi silită, în anume împrejurări, să-mi ceară ajutorul pe care aş vrea să fiu în situația de a i-l oferi. Căci n-aş putea repeta de-ajuns Alteței Voastre gândul meu intim că interesele țării mele sunt solidare cu cele ale Imperiului otoman.

După mine, nimic nu era mai potrivit a face dovada acestui sentiment față de Sublima Poartă, decât măsura secularizării averilor mănăstirești, un act a cărui însemnătate politică n-a putut fi ignorată de perspicacitatea Alteței Voastre.

De aceea am fost profund afectat de ultimele hotărâri luate de Sublima Poartă, cu atât mai afectat cu cât nu pot schimba cu nimic faptele deja consumate.

În această chestiune, Alteță, nu sunt principele românilor, sunt România însăși.

Sublima Poartă nu ne-ar putea da o dovadă mai evidentă de solitudine decât aprobând și apărând, la nevoie, un act care a îngăduit liniștea și prosperitatea Principatelor Unite.

Cuza

Lord Russel

M. Kogălniceanu către principele Cuza, aflat în vizită la Constantinopol

București, 16 iunie 1864

Articolul din *Monitorul francez* care anunța numirea unei comisii însărcinate să examineze titlurile de proprietate ale mănăstirilor închinat a făcut imensă senzație în țară.

Scrisori sosite aici au agravat această știre pretinzând că așteptându-se rezolvarea, veniturile bunurilor mănăstirești vor fi plasate în mâini sigure. Nu pot ascunde că această veste a produs consternare generală; prin

urmare, rog pe Alteța Voastră să arate unde trebuie că în această afacere nu există partide, nici divergențe.

Toată lumea e de acord să considere această decizie ca o aenorocire generală și numai Dumnezeu bunul știe la ce gest de desperare poate recurge țara dacă se stăruie în această decizie.

Kogălniceanu

Principele Cuza către Henry Bulwer, ambasadorul Angliei la Constantinopol

București, 26 iunie/
8 iulie 1864

Domnule ambasador,

D. Negri mi-a transmis scrisoarea pe care i-ați făcut onoarea de a i-o adresa cu ocazia vizitei mele la Constantinopol.

Am citit cu interes explicațiile pe care Excelența Voastră le-a dat d. Negri în legătură cu stadiul negocierilor provocate de mine, reflecțiile ce v-au sugerat actele opoziției noastre parlamentare și oferta spontană de ajutor pe care mi-o faceți împotriva celor pe care îi numiți rivalii mei.

Cât despre chestiunea mănăstirilor închinat, n-am decât o dorință: s-o închei convenabil și cât mai repede cu putință.

Am lăsat instrucțiuni d. Bordeanu. Nu mă îndoiesc că va reuși să se înțeleagă cu comunitățile interesate, mai ales dacă Excelența Voastră vrea să-și folosească, cum nădăjduiesc, înalta sa influență și să-i determine pe patriarhi la un compromis echitabil pentru ambele părți.

Alexandru Cuza

Ambasadorul H. Bulwer
către principele Cuza

Constantinopol,
15 august 1864

Dragul meu principe,

Când ați plecat [aluzie la vizita destinatarului la Constantinopol, din iunie 1864] mi-ați dat mână liberă să angajez problema dvs. contra unei indemnizații.

Mă gândeam că acum e posibil printr-o înțelegere cu Poarta asupra sumei. Vor două milioane de lire sterline. Li s-ar putea oferi 1,5 milioane; probabil vor accepta 1,7 milioane lire. D. de Bonnière e de părerea mea că trebuie să aranjați în acest sens lucrurile fără întârziere.

Înțelegerea, repet, trebuie să fie între dvs. și Poartă și pe aceste baze voi duce afacerea la bun sfârșit. Atunci Poarta va fi cea care va garanta o despăgubire convenabilă pentru mănăstiri și comisia va aprecia din punctul ei de vedere ce trebuie să reprezinte această indemnizație. Odată făcut aranjamentul cu Poarta, veți fi în afara afacerii.

Transmițându-vă acestea, îmi împlinesc promisiunea de a înlesni un aranjament convenabil oarecare, dar trebuie telegrafiat fără întârziere d. Bordeanu, căci eu plec.

H.L. Bulwer

Elena Aristarki către
principele Cuza

Paris, 21 august 1864

[sosită la

București la 8
septembrie 1864]

Principe,

Am fost extrem de măgulită de scrisoarea cu care m-ați onorat. Dacă nu v-am mulțumit imediat a fost pentru că nu voiam s-o plictisesc pe Alteța Voastră cu prea desele mele scrisori, dar nici o clipă

n-am încetat să mă ocup serios de problema noastră, deși mă aflu departe de câmpul de luptă.

Mi s-a scris că Poarta era însărcinată să aranjeze chestiunea mănăstirilor închinată, propunând două milioane de lire sterline ca despăgubire. D. de Bonnière a oferit cu 300.000 de lire mai puțin și alții, dorind să vă fie agreabili, au redus această sumă la o cifră în fața căreia guvernul român să nu facă nici o observație.

Dar au fost foarte descurajați văzând că toate strădanile lor n-au dus nicăieri, iar guvernul, cu cât primește mai mult, cu atât e mai exigent.

Știți, principe, că împrejurările nu rămân mereu aceleași. Acum că aveți majoritatea de partea voastră, ar trebui să vă înțelegeți. Trebuie bătut fierul cât e cald și nu să lăsați chestiunea în suspensie, căci la cea mai mică schimbare de politică europeană se poate modifica.

E, de asemenea, în interesul guvernului Alteței Voastre să împiedice comisia de anchetă să-și continue lucrările și să se desființeze, chiar făcând sacrificii.

Am citit într-o carte fraza aceasta care m-a izbit prin adevărul ei: *La o putere nouă trebuie puțină grandoare în realizările și pe drapelul ei.*

Dacă n-aș avea aceeași încredere ca dvs., principe, nu v-aș scrie aceste cuvinte; le veți lua ca pe ale unei prietene care

n-are alte drepturi decât de a vă convinge de devotamentul ei sincer.

E. Aristarki

P.S. Sir Henry trebuia să vă facă o vizită; nu știu dacă și-a materializat acest proiect.

C. Negri către Ali pașa
Constantinopol, 8/20
septembrie 1864

Alteță,

M-am grăbit să supun atenției guvernului meu propunerile pe care Alteța Voastră a binevoit a mi le face spre a termina în mod definitiv chestiunea mănăstirilor închinată.

Oricât de grele au părut sacrificiile ce au fost impuse, guvernul Alteței Sale Serenissime, vrând să dea o nouă dovadă de prețuirea ce acordă sfaturilor Sublimei Porți, n-a ezitat o clipă să-mi comunice ordinul de a oferi suma de 150 de milioane de piaștri turcești.

Aducând la cunoștință Alteței Voastre această hotărâre, sunt în același timp însărcinat să-i declar că guvernul princiar înțelege să încheie în chip irevocabil, atât pentru trecut, cât și pentru viitor, această chestiune a mănăstirilor, care a format obiectul atâtor discuții.

E de la sine înțeles, Alteță, că guvernul român, conșimțind să ofere această sumă considerabilă, menține neatinse principiile stabilite în depeșa pe care am avut onoarea s-o adresez Alteței Voastre anul trecut, pe data de 10/22 august, sub nr. 47.

Folosesc această ocazie ca să rog pe Alteța Voastră să primească asigurarea celei mai înalte considerații din partea mea.

C. Negri ■

Deschiderea Camerei, în prezența domnului

Eveniment

ROMÂNII DIN BALCANI - ȘCOLI ȘI BISERICI

Împlinirea a 130 ani de la moartea domnitorului Alexandru Ioan Cuza a constituit prilejul organizării – de către Colegiul Universitar de Administrație, din cadrul Universității București, Societatea de cultură macedo-română și Fundația națională pentru românii de pretutindeni – unei reuniuni desfășurate la 16 mai 2003 la Muzeul Municipiului București. Cercetători preocupați de problematica românismului din spațiul sud-dunărean au răspuns cu bunăvoință inițiatorii manifestării, prof.univ. Adina Berciu. Dincolo de personalitatea domnitorului Unirii, prezentată în primele două expuneri, accentul a căzut pe problema românismului balcanic, abordat în opt comunicări.

La începutul secolului XIX, în Europa Centrală se aflau în diasporă numeroși aromâni. Se desfășura acolo faza finală a primei lor renașteri naționale, în cadrul căreia s-a ilustrat și cărturarul Gheorghe Constantin Roja. L-a evocat prof. univ. dr. Nicolae Saramandu, menționându-i contribuțiile la începuturile învățământului la aromâni, în cadrul școlii românești de la Budapesta.

Cea de a doua renaștere națională a aromânilor se leagă direct de generația pașoptistă, căreia i-a aparținut și Alexandru Ioan Cuza. Ea s-a preocupat de destinația întregii românități. Revoluționarii pașoptiști au inițiat deschiderea pri-

melor școli și biserici în limba națională pentru frații lor din sud, au întocmit primele memorii și proiecte privind afirmarea națională și, în primul rând, păstrarea naționalității. Am arătat în intervenția noastră că o astfel de acțiune a fost salvatoare și poate constitui un model și o lecție. Hristu Cândroveanu, președintele Societății de cultură macedo-română, în comunicarea intitulată *Școala și biserica – condiție sine qua non pentru păstrarea identității naționale*, a subliniat și el importanța specificului național.

În viața aromânilor, alături de școală, la fel de importantă a fost atunci religia. Acestei realități, profesoara Adina Berciu i-a consacrat comunicarea *Biserica și episcopatul la aromâni – sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*.

Cercetătoarea Iulia Wisoșenschi a lansat un CD cu cântece aromâne, însoțit de o lucrare conținând și prezentarea aromânilor în limba engleză, transcrierea cu notele muzicale aferente, atât în dialect, cât și în limba literară. De asemenea, prof. Corneliu Bêda a prezentat albumul său *Aromânii*, în curs de apariție, apoi s-a vernisat expoziția „Alexandru Ioan Cuza și aromânii”.

A fost parcurs, așadar, prin evocările amintite, destinul istoric al unui important segment al românismului, amenințat de deznaționalizare. ■

Gheorghe ZBUCHEA

Dumitru și Haida Juja din Vodena, Grecia

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Prof. univ. dr. Alexandru Roz – NOIEMBRIE 1918. ARADUL – CAPITALA TRANSILVANIEI**
„Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2002, 342 pp.

● **Constantin Burac – ȚINUTURILE ȚĂRII MOLDOVEI PÂNĂ LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVIII-LEA**
Editura „Academica”, București, 2002, 648 pp.

● **George E. Cojocaru – SFATUL ȚĂRII. ITINERAR**
Editura Civitas, Chișinău, 1998, 1.760 pp.

● **ROMÂNIA-VATICAN. RELATII DIPLOMATICE. I. 1920-1950** (cuvânt înainte: **Mihail Dobre**, ambasador extraordinar și plenipotențiar al României pe lângă Sfântul Scaun, și **mons. Jean-Claude Périsset**, nunțiu apostolic în România; coordonator al seriei **Dumitru Preda**)
Editura Enciclopedică, București, 2003, 368 pp.

● **ȘAFRAN PRINTRE NEMURITORI** (volum realizat de **Manase Radnev** și **Ticu Goldstein**)
Editura Hasefer, București, 2002, 376 pp.

● **Dr. Romus Dima – CONSTANTIN DOBRES-CU-ARGES, ÎNTEMEIATORUL ȚĂRĂNISMULUI**
Fundatia Culturală Gheorghe Marin Speteanu, București, 2001, 323 pp.

● **ISTITUTO ROMENO DI CULTURA E RICERCA UMANISTICA. ANNUARIO. ANNO 4 (2002)** (a cura di Șerban Marin, Ion Bulei, Rudolf Dinu)
Casa Editrice Enciclopedica, Bucarest, 2002, 430 pp.

● **Carl Gustaf Emil Mannerheim – MEMORII** (cuvânt înainte de **general-locotenent Ermei Kahtinen**; traducerea **Teodor Atanasiu**; ediție îngrijită de **Dumitru Preda, Adrian Pandea**)
Editura Militară, București, 2003, 367 pp.

● **Arhim. Chiriac Râmnică – LEXICON DE NUMELE SFINȚILOR** (transliterare de pe originalul paleografic, studiu introductiv, note și indice de **arhim. Veniamin Micle**)
Sfânta Mănăstire Bistrița, Eparhia Râmnicului, 2003, 208 pp.

● **Ștefania Mihăilescu – EMANCIPAREA FEMEII ROMÂNE. ANTOLOGIE DE TEXTE. VOL. I (1815-1918)**
Editura Ecumenica, București, 2001, 605 pp.

● **Jean-Louis Dufour – CRIZELE INTERNAȚIONALE. DE LA BEIJING (1900) LA KOSOVO (1999)** (traducere, prefață și note: **Șerban Dragomirescu**)
Editura Corint, București, 2002, 237 pp.

● **Prof. Gheorghe Cornescu – MONOGRAFIA COMUNEI VINȚU DE JOS, JUDEȚUL ALBA. EDIȚIA A II-A REVĂZUTĂ ȘI COMPLETATĂ. VINȚU DE JOS – 755 DE ANI DE ATESTARE DOCUMENTARĂ. 1248-2003**
Editura „Altip”, Alba Iulia, 2003, 306 pp.

UNDREA

6

1941. Președintele Statelor Unite, Franklin Delano Roosevelt, primește în seara acestei zile un mesaj trimis de la Tokio Ambasadei Japoniei din Washington. Mesajul este cifrat cu cel mai secret cod nipon, pe care însă serviciul de informații al Marinei militare americane l-a spart de ceva timp. Roosevelt află astfel că ambasadorul japonez urma să îl anunțe că țara sa întrerupe relațiile cu Statele Unite. „Asta înseamnă război“, exclamă el ridicând privirea de pe foaie. Apoi face un lucru foarte straniu pentru un președinte într-o astfel de situație. Adică nimic. În zorii zilei următoare are loc atacul-surpriză de la Pearl Harbor.

7

1633. Pe locul celei mai mari piețe din Londra, unde vreme de 300 de ani s-au vândut fructe, legume și flori, se ridică Covent Garden, inițial mănăstire a Benedictinilor. Teatrul ca atare se inaugurează în 1732, ca loc al unor reprezentații de pantomimă și operă. În timpul primului și al celui de al doilea război mondial va fi închis.

8

1980. În fața blocului Dakota din New York are loc o scenă terifiantă. John Lennon, liderul formației Beatles, este împușcat de un tânăr, cu cinci gloanțe, sub privirea soției sale, Yoko Ono, care îi ia capul în brațe și urlă îngrozită după ajutor. În acest timp asasinul, Mark David Chapman, răsfoiește liniștit o carte: *De veghe în lanul de secară*.

10

1905. „Îți aduci aminte că acum câțiva ani mi-ai dăruit o stofă rusească foarte frumoasă – scrie de la Cotroceni principesa Maria mamei sale, ducesa de Saxa Coburg-Gotha, legat de decorația dormitorului celtic – de nuanță nici aurie, nici argintie, nici gri, nici albastră, ci toate aceste culori la un loc, reunite într-un fel de nuanță opal. Am păstrat-o mereu cu mare grijă, considerând-o prea frumoasă ca să-mi fac din ea vreo rochie sau vreo haină care, cu felul meu de viață «furat», nu-aș fi avut poate niciodată ocazia s-o port. Deci, acum am făcut din ea o cuvertură splendidă. În felul acesta nu va fi nici ruptă, nici mototolită și astfel se pune în valoare textura în toată frumusețea ei, pentru că se poate admira cea mai mare parte din ea. Patul a fost sculptat frumos, în atelierul unchiului, deci se asortează cu cuvertura.“

16

1809. După 13 ani de căsnicie, „incomparabila“ Josefine, cum îi spune Napoleon, consimte să divorțeze de împărat. Nu va înceta să corespundă cu el nici după această dată, pentru că cei doi s-au iubit. L-a cunoscut pe viitorul împărat când era doar general și au folosit acte false pentru a masca diferența de vârstă: soția, cu șase ani mai mare, s-a „întinerit“ cu patru ani, în vreme ce soțul s-a „îmbătrânit“ cu un an și jumătate. La început ea ușuratică și el gelos, apoi el infidel și ea acaparatoare, relația lor îl face pe împărat să se gândească tot mai mult la a-și repudia soția. Mai ales că nici nu-i dăruiește copii.

26

1887. În mica localitate americană San Antonio, din statul New Mexico, se naște Conrad Nicholson Hilton, viitorul om de afaceri și creatorul unuia dintre cele mai mari lanțuri de hoteluri din lume. Începe prin a-și ajuta tatăl să transforme casa familiei într-un han pentru comis-voiajori. În 1915 este deja patronul unui mare magazin, ceea ce nu-l va împiedica să plece în Franța, ca sublocotenent în timpul războiului. După moartea tatălui, în 1918, găsește că industria hotelieră este foarte profitabilă și cumpără și alte hoteluri pretutindeni în America. Corporația ce-i va purta numele se formează în 1946, urmată de Compania Internațională Hilton. Din 1954, an când cumpără și lanțul de hoteluri Statler, își extinde activitatea în domeniul bancar (cărți de credit) și în închirieri de mașini. În 1966, Conrad Hilton (decedat în 3 ianuarie 1979) lasă conducerea companiei fiului său Barron.

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, BUNICUL MEU...

Continuăm prezentarea interviului realizat de colaboratoarea noastră cu Mândra Gheorghiu. Pătrundem astfel, pentru prima oară, în intimitatea puterii, la cel mai înalt nivel, văzută cu ochii unui copil.

– Din cele ce-mi povestești, ar reieși că primul lider comunist al României n-a dus o viață particulară de invidiat. Nu și fiica sa, actrița Lica Gheorghiu, care ajunsese să confunde ceea ce s-a numit proprietate socialistă cu proprietatea familiei sale. Cum o recepta Gheorghiu-Dej ca actriță? Chiar credea în talentul ei?

– Ce țin eu minte... știți care era pasiunea lui? *Apus de soare* a lui Delavrancea. Vedeam că plângea la piesa asta, atât era de impresionat. Probabil că atunci se identifica el cu Ștefan cel Mare. Vedeți că și personajul disimula mult... se prefăcea că doarme să-i asculte pe ceilalți... Dacă țin eu minte, că n-am mai văzut piesa de atunci. Și pe mine m-a impresionat foarte mult.

– Dar cum a ajuns mama dumneavoastră la o asemenea opțiune profesională?

– Uite, ca să râdeți, am jucat și eu un rol în ultimul ei film. Adică s-a turnat și premiara a fost după ce a murit bunicul. Se chema *Procesul*

alb, făcut după *Șoseaua Nordului*. Acesta a fost ultimul ei film, cred că a fost regizat de Mihnea Gheorghiu. Cu Draga Olteanu a jucat. Premieră a fost prin aprilie-mai 1965. Gata, se terminase cu noi! [Râde îndelung]. Nimeni nu ne-a mai chemat, nimeni nu s-a mai uitat la noi. Dar eu m-am uitat bine la mine și mi-am dat seama cât de penibilă sunt!

– Dar cu atâția lingușitori prin jur!

– Asta vroiam să vă spun, când am amintit de „rolul” meu. Cum putea ajunge actriță? Cineva i-a propus. Ca să-i facă ei plăcere, ca să-i facă bunicului plăcere. Că și eu am ajuns să joc în filmul ăsta tot la propunerea lor. A lui Mihnea Gheorghiu și nu mai știu cui. Dar erau pe lângă maică-mea tot timpul. „Hai că vrem să facem «Cireșarii», s-o lansăm, nu vrei s-o pui?”... Și maică-mea nu m-a lăsat, a zis nu... Vă dați seama că și mie mi-au dat o căruță de bani pentru cinci apariții în filmul acela, *Procesul alb*. Dar mi-a luat

mama toți banii, nu credeți?... Da, așa era... Și bunicul ne-a lăsat câte un cec de 40.000 sau nu știu cât... la nepoți. Dar și pe ăia ni i-a tocat. Prea era disperată după bani... Și de aceea și pe mătușa mea a cam ostracizat-o. I-a zis: „tu, dragă, tu ai plecat, mie mi se cuvine tot de la tata, că eu am stat cu tata”. Era disperată să nu cumva să se întoarcă la bunicul în casă. Și ea chiar a dorit puțin asta, înainte să moară bunicul. Se despărțise de Cezar Grigoriu și atunci a făcut iarăși maică-mea scandal. După ce amărâtul ăsta de-abia se mai ținea pe picioare. „Dacă vine asta în casă, iau copiii și plec!” Disperare mare!... Să nu cumva să-i vină sora. Și mătușa, bineînțeles, că n-a venit, a stat în casa ei, nu s-a pus problema de a revendica ceva după moartea bunicului... Dar maică-mea a luat absolut tot...

– Dar ce putea să ia? Că nu erau atunci casele în proprietatea conducătorilor comuniști! Mobila?

– Cum să vă spun? Totuși, un conducător, nefăcând nimic

în acest sens, se cam umple de bani. Primește atâtea cadouri de la șefii de state, de la mai nu știu cine, încât este rezolvat pentru câteva vieți... Astea nu erau furțișaguri, dar le avea. I-a dat președintele Indoneziei, Sukharno, niște mobilier de santal, de mirosea de te ametea, avea tot felul de lucruri frumoase, de artă, unicate. Un ceas ce valora cam 2.000 de dolari primit de la Tito, cred. Câte și mai câte. Ea a luat totul... Acolo unde-o fi acum, nu mai merge însă să cumperi și să răscumperi nimic.

- Ea intrase din acea condiție de paria - cum fusese în copilărie, din cauza activităților comuniste ale tatălui - într-o lume ce întrecea visul. Nu avea repere pentru ea, iar cei din jur o ajutau din plin...

- Dar dumneavoastră ați fi acceptat așa ceva? Trebuie să ai conștiința faptului că dacă binele, avutul ce-l ai, dacă ar fi al tău sau îl ai moștenire, poți să faci ce vrei. Dar așa?

- Cred că a fost profund nefericită după moartea tatălui ei...

- Da, pentru că în mod foarte subiectiv ea se credea undeva... mult peste ceilalți. Aveam discuții pe această temă. Pentru că, la urma urmei, înțeleg să suferi când ai făcut ceva și ai pierdut, dar dacă nu făcuseși nimic... Ea și-a pierdut poziția, dar fusese o poziție creată prin altcineva. Asta era foarte urât. Îi spuneam: „De ce nu încerci să-ți faci și tu poziția ta, de ce nu încerci să fii tu un nume?”

- Moartea Licăi Gheorghiu a fost un eveniment monden al acelor timpuri...

- A murit în 1987 și a fost depusă la mănăstirea Cașin. A trebuit s-o ținem patru zile, pentru că asta a cerut lumea. Primește un telefon la un moment dat și mă întreabă cineva: „când o aduceți la noi?” E, și cât eram eu de supărată... mi s-a părut așa! „La dumneavoastră unde?” - zic. Vorbiți din lumea asta sau din lumea cealaltă? Zice: „Nu, la noi la Sfânta Vineri.” Și zic: „păi, o să fie înmormântarea pe 19 martie”. Tot în 19, murise bunicul. Nu vă spun că au trimis aștia o mașină de a plecat în trombă, să nu fie convoi, că nu se suporta ideea asta. În momentul în care au introdus-o pe mama în groapă a început o... A fost un aranjament al ceferiștilor, că pe acolo, pe la cimitirul Sfânta Vineri, trec liniile ferate. Toate locomotivele au început să șuie. M-a bufnit un plâns și mi-am adus aminte că fac așa pentru că fusese bunicul ceferist. Și au dat drumul la sirene să sune în semn că sunt alături de familia noastră. Foarte impresionant.

- După '90 au apărut tot felul de istorii scrise cu mai mult sau mai puțin talent despre viața și moartea „prințesei roșii”. Scriitorii se informaseră de la surse de mână a doua sau a treia din lumea puterii, așa că e greu să discerni zvonul de adevăr. Avusese cancer, nu?

- Mama? A omorât-o soțul. A fost bolnavă de cancer, dar patru ani de zile n-a lăsat-o să se ducă să se interneze. I-a zis că dacă se duce, o omoară Ceaușescu. I-a dat verdictul de cancer la rect un doctor și soțul i-a spus: „La Elias, vrei să te omoare Ceaușescu? Păi, asta urmărește.” După trei luni de zile a adus-o pe coafeza ei la ea în casă. El toată viața a dorit să scape de ea. După ce a murit bunicul, s-a mutat în locul lui. Bunicul stătea în capul mesei și toată familia mânca la noi. După ce a murit bunicul, la două zile, Rădoi s-a mutat în capul mesei, și-a pus scobitoarea în gură, că așa-i plăcea bunicului. Ținea tot timpul o scobitoare în gură... Așa a devenit Rădoi un personaj important. De fapt, acesta i-a fost, undeva, în intimitatea lui, visul. Să scape de maică-mea, pe care o mai și bătea... Dar asta a fost opțiunea ei. Nu poți să-l urăști pe el pentru că o bate pe ea, care suportă - înseamnă că-i place. Au venit niște doc-

Împreună cu Emil Bodnăraș, la defilarea militară de la 23 august 1951

31 octombrie 1948: inaugurarea liniei Bumbăști-Livezeni

tori, care i-au spus că trebuie să se opereze. Din momentul acela nău știu ce discuții au avut ei, că ea nu avea voie să ne mai lase în casă. A slăbit vreo 40 kg. Nu pot să vă spun cum arăta. Era cadaverică, avea hemoglobina 4, s-a rugat un doctor de ei, a spus: „domnule Rădoi, cum puteți să stați cu ea în casă, așa?”... Avea perforat peretele dintre vagin și rect, mâncat de cancer, așa au adu-s-o, în final, la spital. Și nici n-a mai vrut s-o lase să se ducă de-acolo, acasă. El și-a aranjat altceva. V-am spus, după vreo trei luni, în casă s-a mutat coafeza ei, pe care o chema Lica. Aveau același nume. Și nu ne-a mai primit pe noi. Asta e. Eu am fost atât de marcată de moartea ei... Că noi mințim până la un moment dat. Minciuna e limitată la niște granițe terestre. Și omul ăsta, Rădoi, a trăit bine mersi. A murit acum un an sau doi. Ne-a dat afară din casă pe copii și și-a însușit tot. Printre care și amintirile de familie. Am și o poză cu bunicul, am poză cu mama. Jurnalul de la școală, scrisori de la iubiți, din tinerețe. Am fost

disperată să plec de la mama și când am plecat, am uitat amintirile astea. Mă doare inima când mă gândesc la ele și când mă gândesc la ea...

– Cum s-a îmbolnăvit bunicul?

– Boala i s-a descoperit prin cineva din garda lui de corp. Cineva din garda de corp i-a dat telefon maică-mii, care era în Suedia, se plimba, bine mersi și i-a spus: „vezi că șefu” e rău, scuipă sânge mult și nu putem noi să-i spunem să se ducă la doctor“. Iar maică-mea: „Exagerați!”

– Versiunea lui Bărlădeanu era că i se ascunsese fiicei boala tatălui. Ceaușescu luase decizia să nu fie informată nici măcar mama dumneavoastră că Dej e bolnav.

– Dar stăteam în casă cu el!

– Era înainte de a participa la ultima ședință a Tratatului de la Varșovia, din ianuarie 1965?

– După. Toți spun că venise bolnav de acolo. I-a ținut în frig... El credea că acolo a răcit.

– Există și o ipoteză – desigur, neprobată – a cancerului declanșat prin iradiere...

– Ce coincidențe sunt în lumea asta! Apropo de iradiat sau neiradiat, el a avut un om de încredere în garda de corp, foarte apropiat, era mult mai tânăr decât el, care a murit la o distanță foarte scurtă de bunicul meu. A murit – la 48-50 de ani – de un cancer la creier galopant... Răvășilă îl chema. Eu m-am mutat în viața mea din casă-n casă. Acum un an am cumpărat un apartament mic, cu două camere, cam pe aici prin zonă, și vreau să vă spun că era apartamentul familiei Răvășilă... Nu mi-a venit să cred. Zic, cum naiba, în tot blocul ăsta și-n tot Bucureștiul și în toată România asta s-a nimerit chiar apartamentul doamnei Răvășilă să-l iau eu?... Revenind la 1965, au fost alegerile acelea din martie. Îi era foarte rău, dar n-a vrut să intre în spital. L-au pus în pat, au chemat niște doctori din Franța, ăștia au zis că trebuia chemați mai devreme...

– Dar cum se poate? Vedeți, pentru un șef este un personal medical desemnat să-i facă niște controale periodice. Cum s-a sustras acestor controale? Când ministrul Sănătății a fost informat că e bolnav, el era deja în metastază. Cum e cu puțință? Nu accepta el controalele medicale?

– El se mai ducea la doctor, dar nu cred că și făcea controale medicale periodice. Ori nu i se spunea... Cel care-l păzea a intrat în panică în momentul în care l-a văzut scuipând sânge. Și a sunat,

pentru că el nu vroia să cheme pe nimeni și nici nu avea... eu vă spun cum s-au derulat toate. Eu sunt un om important doar pentru că m-am născut, dar nu sunt importantă pentru istorie. Și nici n-aș vrea, văzând ce s-a întâmplat cu amărățul ăsta, cu fraierul ăsta, care mai bine-și vedea de viața lui...

– Care fraier?

– Fraierul ăsta despre care vorbim. Cât ne-au putut înjura, cât de urât s-au putut purta oamenii cu noi după aceea! Când eram în clasa a III-a, după ce a murit bunicul, oameni pe care i-am văzut în casa noastră cât a trăit bunicul, din secunda în care a murit, n-am mai văzut pe nimeni! Dar el a crezut greșit.

– Ce anume?

– Nu s-a orientat în relațiile cu ei și până la urmă l-au trădat toți. Așa că ei ziceau că dacă nu se întâmplă ceva, trebuie să facem noi ceva, să scăpăm de el. Cam așa s-a pus problema...

– Cine a spus asta?

– Toți, toți! Când era muribund, i-a chemat și a avut o discuție cu ei. Și între altele, i-a rugat să aibă grijă de familie. Și ei au depus un jurământ, așa un din ăla, angajament din propria inițiativă... textele lor. Textele lor, după care au fugit de noi. Rădoi era ministru, dar cu o zi înainte de a muri bunicul, l-au avansat vicepreședinte al guvernului României.

– Din ce rațiuni?

– Din lașitate. Ca să aibă de unde lovi. Și la primul congres, ca și acum s-au trezit că nu mai suportă anumite titulaturi...

– Dar veneau să-l vadă când el era bolnav?

– Veneau, venea tot Biroul Politic, vă dați seama... De atunci nu mi-a mai plăcut nici unul, pentru că au fost niște oameni pe care i-am cunoscut, copil fiind, după care, în secunda în care a murit bunicul... Atunci mi-am imaginat lumea ca pe ceva trist. Nu trist că a murit bunicul, ci ceva trist cu oamenii dimprejur, care trăiau. Nu m-a mai salutat nimeni când m-am dus la școală, mă credeți?

– Aveați abia nouă ani...

– Îmi dau și acum lacrimile când mă gândesc... Atunci a fost primul meu șoc cu oamenii.

– Până atunci păruseră să vă adore toți...

– Da, fetele, nepoatele lui Chivu Stoica, veneau în curte la noi, se pupau, bunicul cu Chivu... Când am revenit la școală, nimeni nu m-a mai cunoscut. Erau copii care-mi spuneau că „nu-mi dă voie mama să vorbesc cu tine, nu-mi dă voie tata“... La fel s-a întâmplat cu mama. Prietena ei

Mitzura Argezi a rupt-o imediat cu ea. Mitzura Argezi, prietenă la cataramă cu maică-mea, după ce a murit bunicul a venit la mama și i-a zis: „uite, dragă, eu nu mai vreau să fiu prietenă cu tine pentru că mi-e frică“. Nu la multă vreme după moartea bunicului, a sărit Zaharia Stancu: „S-a terminat cu criminalul cu mâinile pătate de sânge!“ Era vorba de condamnarea lui Pătrășcanu, deși atunci când se făcuse, nimeni, absolut nimeni, nu a avut curajul să pună vreo întrebare, nimeni n-a sărit...

– În Arhivele S.R.I. am citit despre „Operațiunea Îmbogățirea“, de care se ocupa un număr impresionant de securiști. Misiunea lor era recuperarea bunurilor din patrimoniul statului ajunse ilicit în posesia Licăi Gheorghiu. Bănuiesc că respectiva operațiune începuse imediat după moartea lui Dej...

– Așa a fost. Ea mai împrumuta de la tezaur câte o bijuterie, două, să mai apară cu ceva nou. Și le făcea uitate pe

La Uzinele textile „Moldova“, Botoșani

Felicitându-l pe academicianul I.C. Parhon la împlinirea vârstei de 75 ani

acasă. Cadourile sunt cadouri, dar asta... Așa că au venit oamenii cu o listă de bunuri împrumutate. Foarte frumos s-au purtat și i-au zis: „vă rugăm să dați bijuteriile înapoi“. A făcut o criză! Acolo își făcea rolurile perfect! A leșinat, ne-a chemat și pe noi să asistăm cum o exploatează Ceaușescu... A trebuit să le dea, că era evaluarea făcută și până nu le-a dat a stat mașina după noi. Dar nu i-au luat nici un cadou. Era o nebunie ca o femeie obișnuită să-ți pui coroană, când și regina Angliei o ia din Turm pentru o festivitate și o duce înapoi după aceea.

– Ce coroană luase?

– O diademă, își făcuse ea. Pe aceea nu a luat-o de la tezaur, dar a purtat-o. Copil fiind, simțeam că mi-ar fi fost rușine să port așa ceva... Să știți că senzația mea nu este că Ceaușescu, neapărat, a dictat să se facă anumite lucruri, cât lumea a înțeles că e bine să se poarte așa. Asta este paradoxal. Să nu credeți că pe Ceaușescu îl interesa. Ceaușescu a primit-o pe mama, dar maică-mea fusese împinsă de Rădoi, de soț, să se ducă la el. „Du-te și cere-ți pensie, că te-ai îngrășat, că ești bolnavă...“ Trebuie tra-

tată în Elveția de obezitate, dar tratamentele sunt scumpe, așa că să-i fie numit soțul ambasadur în Elveția. Vă dați seama că Ceaușescu nici n-a mai discutat. „Da, da, da...“ și gata. Din momentul acela s-a terminat orice. Eu zic că e normal și faptul că pe ea au scos-o din casă de acolo. Aia nu era o casă. A lăsat-o să-și ia ce vrea ea. Nu i-a zis nimeni nimic. Acestea mi s-au părut normale. Mai puțin faptul că din momentul când a murit bunicul, eu am început să am numai 8 la purtare. Pentru ce? Nu se știe. Am fost ultimul copil făcut U.T.C.-ist din toată seria mea, chestie care iar era o tâmpenie.

– Și mama dumneavoastră a primit pensie până la urmă?

– Nu, am avut noi pensie. Ne-a dat Ceaușescu nouă pensie, pe care a tocat-o maică-mea. Am avut toți trei copiii ei o pensie, care era dată printr-un decret al lui Ceaușescu; 2.300 lei pe lună.

– Fiecare copil al Licăi Gheorghiu? Dar în ce calitate?

– Decret de ajutor până la 18 ani, dar dacă făceai și facultatea se prelungea la 25 de ani.

– Pensia dumneavoastră era cât un salariu foarte mare pentru acel timp!

– Și toți banii i-a luat mama! Ce părere aveți? Tot de la toți. „Păi, zicea, dragă, dar tu din ce trăiești?“ Noi dădeam 7.000 de lei aproape în casă.

– Vă înțeleg că n-o iubiți...

– A, nu, nu, nu mai e vorba de asta. Eu n-am înțeles-o de ce n-a vrut să mă ajute cu nimic toată viața. Stăteam într-o mansardă în casa mamei. Ea avea jumătate de casă la etaj. N-aveam acces la baie, făceam baie la subsol, femeia de serviciu, alți patru chiriași și noi, copiii. Eram opt persoane care făceam baie la subsol, în aceeași cameră. Șapte ani am trăit așa.

– După ce a murit bunicul, ați luat viața ca și cum n-ar fi existat...

– Nu s-a putut ca și cum n-ar fi existat. A fost mai greu. Poate dacă ești mai mare, ai alt indice de maturitate în judecata asupra celorlalți. Dacă ești copil, te marchează mai tare. Eu, v-am spus, am avut un șoc îngrozitor, pentru că n-am înțeles, la început, de ce? De ce nu mă mai salută nimeni, de ce nu mă mai invită nimeni? Toată viața am avut problema asta. Mi-am câștigat foarte greu prieteni, le era frică, n-o agreau pe mama și toată lumea stătea în spate și vorbea de chestia asta. Unora li se interzicea. Am avut prieteni care au spus-o. A fost la un moment dat, în politica română, un personaj. Miu Dobrescu. Fusesse prim-secretar pe la Iași, a venit aici cu o funcție politică și fata lui a devenit colegă de clasă cu mine, printr-a X-a. Noi ne-am simpatizat, era foarte deșteaptă. Dar n-aveam voie să intru în casa lor sau dacă intram, intram totdeauna când nu era el. Colega mea a trecut peste orice

și a spus: „mie-mi place de ea din toată clasa asta, din toată școala, vreau să-i fiu prietenă”. Maică-sa săraca, care s-a sinucis – întâmplător le știu istoria, pentru că fiind foarte bună prietenă cu fata, am păstrat legătura – stătea și vorbea la șemineu. Avea o culegere de spiciuri de-a-le lui Ceaușescu și le citea spre șemineu. Era convinsă că acolo sunt microfoanele... și simula că vorbește cu fetele. „Dragă Doina, precum bine a spus tovarășul Ceaușescu...”

– Acestea au fost singurele contacte pe care le-ai mai avut cu nomenclatura?

– Singurul om care părea să nu fugă de numele lui Dej a fost Apostol. A încercat la un moment dat un fel de conspirație cu Bărlădeanu, ceva împotriva lui Ceaușescu. Îmi amintesc că venea Bărlădeanu pâș-pâș pe la maică-mea, printr-o aleiută, și tot vorbeau. Nu știu despre ce vorbeau. Deci n-am avut acces la nomenclatură. La Nicu Ceaușescu am fost în disperare. L-am rugat să mă ajute să mă mut și eu într-o casă. M-am dus la el cu un an înainte să moară maică-mea. Eram de la 18 ani în casa aia nenorocită. Din câte știu, toți cei care-au fost la el au fost ajutați. Îl ajutase și pe ăla care a băgat cuțitul în el. Tocmai aceia, se pare, au început să-l judece mai tare. I-am spus: „orice s-ar întâmpla, îți rămân datele, dar n-aș vrea să ajungi să-ți fac vreun serviciu”. S-a întâmplat când a ieșit de la închisoare... A venit la mine să-l ajut.

– Cu ce?

– Să-i dau mașina. Dar n-aveam. Aveam pe cineva cu o mașină și i-am împrumutat-o... Era slab și avea cămășile largi, părea idiotizat, vor-

bea incoerent. Trecuse printr-un mare șoc. Și orice om ar fi fost la fel, văzându-și părinții la televizor cum i-a văzut el.

– Ce ați făcut după facultate?

– M-au repartizat juriscult la C.A.P. Tutova. Dar eu m-am dus muncitoare la A.P.A.C.A. După un an aproape, m-am dus în audiență la mama unui vecin, deoarece aflasem de un post de juriscult la Magazinul „Unirea”. Murise un jurist de nu știu când și, nu știu de ce, nu era angajat cineva acolo. Erau două posturi de jurist și de patru ani nu lucra decât un singur om. La un moment dat, femeia ce mă ajutase îi spune tatălui meu vitreg: „Domnul Rădoi, felicitări pentru fiica dumneavoastră!” Și el a zis: „Care din ele?” „Jurista...” „Eu eram pentru ei rușinea familiei, nu le spusesem că lucrez în meseria mea, am vrut să le văd reacția. Când el s-a mirat pentru ce, femeia a avut alt șoc, că nu știu de mine. Îi ziceam mamei: „tu consideri că am fost rușinea familiei că am lucrat muncitor necalificat, dar bunăstarea ta se ține tot de la un

muncitor; ar fi trebuit să îi mândră de mine, cam așa e corect, nu?” Asta e viața...

– Frații dumneavoastră ce-au devenit?

– Îmi pare rău, dar să nu vorbim despre ei! E ca un blestem.

– Sunteți măritată?

– Nuuu!... Am fost căsătorită la un moment dat, mă rog, la dorința intensă a maică-mii. Nu am rezistat... Mie nu-mi place matricea cuplului, pe care-l văd, la modul general, cu bărbați veșnic plictisiți sau nervoși. Am un copil, păstrez legătura cu tatăl. Sunt o femeie cu viața normală a unei femei libere și, datorită copilului meu, un om fericit.

– Ați trăit și momentul neobișnuit de a trebui să vă îngrijiți de alt mormânt pentru bunicul dumneavoastră, scos din locul inițial de veci. Cum a fost?

– Pe mine nu m-a deranjat că l-au luat de acolo. Bineînțeles că am suportat eu toate alea. Eu și cu mătușă-mea Tanți i-am făcut crucea lui amărâtă ăsta: Este la Bellu și acolo e și mătușă-mea, săraca, îngropată.

Încet-încet, cultul personalității capătă contur

Ea a murit acum vreo doi ani. Tot eu am înmormântat-o. Doar eu fac parastase pentru cei din familia noastră.

– Oamenii sunt fascinați de cei care au succes, de cei bogați și de cei aflați la putere. Și implicit, de cei care se află în apropierea sau intimitatea lor. După cele relatate de dumneavoastră, nu-i un noroc să ai asemenea strămoși.

– Nu!... În esență, trebuie să-ți respecti dacă ai făcut ceva util în viața lor, dar tu trebuie

să-ți duci viața de om normal. M-a preocupat și pe mine personalitatea bunicului și mi-am zis: „cum o fi fost el ca om?” Eram prea mică să-mi fac o părere despre el când trăia. Și cu toate acestea, cred că era un om foarte inteligent. A fost foarte abil, pentru că a dus o politică de ușoară ridicare a economiei pe picioare proprii. E greu ca un om politic să fie considerat o personalitate, să nu fie contestat. A fi factor de decizie în raport cu atâția oameni, după părerea mea, e foarte periculos, pentru că nu

poți să-i mulțumești pe toți și vrând-nevrând faci rău. El a prins și o conjunctură tare nefericită. Puțini de acum sau de pe vremea lui Ceaușescu s-ar fi înghesuit la politică și chiar pe funcția aceea, în acele momente. Trăind în aceeași casă cu el, cu mama, cât eram eu de mică, mi-am pus întrebarea: „cine dracu l-a pus pe ăsta, acolo?” Să mă ierte Dumnezeu!

**Interviu realizat de
Lavinia BETEA**

Școala de vară de la Mănăstirea Cozia

Pe malul drept al Oltului, la nord de Călimănești, ascunsă între meri și pruni, se află mănăstirea Cozia. Ctitorie a lui Mircea cel Bătrân din 1387-1388, mănăstirea și-a creat, de-a lungul celor peste 600 de ani, o tradiție culturală grăitoare, din care amintim imnurile religioase ale monahului Filothei (logofăt al lui Mircea cel Bătrân) consacrate sub numele de *Pripeale*. Aici, cu binecuvântarea părintelui stareț, arhimandrit Vartolomeu Androni, sub îndrumarea științifică a prof. univ. dr. Dan Horia Mazilu, decanul Facultății de Litere a Universității din București, se desfășoară cursurile Școlii de vară medievală. Începând din anul 2000, în perioada 20-31 august, 10-15 studenți de la Facultatea de Filologie bucușteană se străduiesc să se familiarizeze cu transcrierea textelor românești vechi (redactate cu alfabet chirilic). Acestea aparțin vestitului edificiu religios, care deține două biblioteci, dintre care cea de carte veche conservă peste 600 de tipărituri, provenite din tipografia Episcopiei de Râmnic, de la Snagov, Buzău ș.a.

Iată unul dintre motivele pentru care locașul de cult vâlcean a fost ales ca spațiu de desfășurare a unui astfel de proiect cultural. Lui i se adaugă tradiția seculară a școlii de copişti, precum și prezența admirabilelor monumente de arhitectură și artă medievală din complexul mănăstiresc: Biserica Sfânta Treime, care păstrează în pronaos pictura din secolul XIV, iar în naos și pridvor decorația din

1706-1707, datorată zugravilor din Școala de la Hurezi (aflați sub protecția domnitorului Constantin Brâncoveanu), Biserica Bolniței cu hramul Sf. Ap. Petru și Pavel, zidită în timpul lui Radu Paisie (1541), zugrăvită doi ani mai târziu de David și Radoslav. În același perimetru se găsesc Paraclisul Adormirea Maicii Domnului din 1584, ctitorit de egumenul Amfilohie, pictat de Voicu din Pitești în anul 1835, și Paraclisul Duminica Tuturor Sfinților din 1711 (ctitor arhimandritul Ioan de la Hurezi).

Într-o atmosferă culturală prin excelență, studenții Facultății de Litere transcriu din cărți de cult (de tipul evangheliar, antologhion, octoih, cazanie, apostol, liturgier, triod etc.), tipărite în secolul XVIII: predoslovii, versuri la stemă închinată domnitorilor, epiloguri și, nu în ultimul rând, însemnări manuscrise găsite pe filele cărților. Câteva dintre aceste transcrieri au stat la baza unor studii și comunicări prezentate în ultimii patru ani, în perioada 24-27 septembrie, la Simpozionul „Antim Ivireanul” de la Râmnicu Vâlcea, organizat de Centrul Național de Studii Medievale „Antim Ivireanul”, Episcopia Râmnicului și Biblioteca Județeană.

Existența acestui proiect ne îndreptățește să credem că producțiile literare și religioase ale epocii vechi românești mai au șanse de a fi scoase din uitare și restituite circuitului cultural public.

**Silvia MARIN-
BARUTCIEFF**

Maestrul și discipolii săi, într-un foisor al mănăstirii Cozia

Istorie trăită

Am reprodus în numărul trecut câteva dintre însemnările doamnei Viorica Moisil (n. 1913), soția academicianului Grigore Moisil, dintr-o zi a lunii februarie 1985. Notății dintr-o lume necunoscută generațiilor tinere de azi și dintr-o viață trăită din greu de cei mai vârstnici. Privățiunile, nesiguranța, lipsurile de tot felul, umilințele deveniseră în acei ani inimaginabile.

Acum, la nici două decenii de la redactarea lor, consemnările doamnei Viorica Moisil au devenit pagini de istorie.

DEZNĂDEJDEA CRESCÂNDĂ A ACELOR ANI

VIORICA MOISIL

- Plinul la benzină în miez de noapte • Răcit la operație • Cu mașina de scris la Miliție • Absent de la expoziție – prezent la coadă pentru carne
- Aroma covrigilor de odinioară

Grigore Moisil (rândul întâi, primul din stânga) și Ion Barbu (rândul doi)

Ce voi mânca azi? Nu gătesc zilnic, dar când gătesc trebuie să pun întâi oala minune pe reșou până fierbe ce e înăuntru și apoi s-o trec la flăcăriuța de la cuptor. Peste 2-3 ore mâncarea e gata. Am cumpărat în toamnă cartofi, morcovi și pătrunjel dintr-un sat de la 30 km de București ca să am cartofi sănătoși la iarnă. Pentru acești cartofi am făcut două drumuri cu mașina.

La noi mersul cu mașina pune probleme. Se face economie de benzină pentru mașinile particulare. Cozi sunt zilnic la benzină, în special vinerea și sâmbăta. Uneori, cisterna de benzină nu este încă sosită și mașinile stau una după alta fără proprietari, care apar și ei – nu știu prin ce antene află – după sosirea benzinei. Se stă uneori 3-4 ore. În provincie, este repartizată o cotă lunară, la București pentru moment e „la liber“, cum se spune. Eu am constatat, după încercări variate, că marțea și miercuria seara, pe la 8, nu e coadă și o pornesc la acea oră, ceea ce îmi vine greu. Nu prea ies seara din casă și trebuie să mă îmbrac, ceea ce mi-e neplăcut. Dar n-am încotro dacă vreau să folosesc mașina în oraș, cât de cât.

Pentru excursii nu o mai pot folosi, cum făceam înainte. Trebuie plecat de-acasă cu benzina pentru tot drumul, dus și întors. În canistarele pe care n-ai voie să le umpli la benzinărie, ci doar să deșerti din rezervorul mașinii în ele, nu poți lua decât maximum 60 de litri, care nu ajung pentru un drum de o săptămână sau două, cât durau minunatele plimbări făcute an de an prin toate colțurile departate ale țării.

Să revin la cartofi. În primul sat de lângă București am aflat că toți țărani sunt plecați la câmp. Am încercat în al doilea. Cartofi erau, dar nimeni care să ți-i vândă. Am aflat că țărani nu pot fi găsiți decât sâmbăta după-amiază și

duminica. A doua oară am izbutit, mergând într-o sâmbătă după-masă. Acum totul a înghețat. Au fost puși într-o ladă căptușită cu plastic și ziare pe balcon, așezați cu grijă, acoperiți cu perne. Anul trecut au rezistat. Iarna asta nu.

Deci ies pe terasă. Și asta cere un efort. Am două uși duble. Toate interstițiile sunt baricadate cu fâșii groase de plastic ca să nu intre în casă zăpada care pătrunde când e vânt. Pune bocancii, haina, scoate plasticile, ia cartofii, morcovii, mai azvârle mei pentru gugustiuci, pune plasticurile la loc, baricadează tot.

Să mă grăbesc. Timpul trece. Astăzi trebuie să mă duc la piață să-mi iau lapte, sana și ce-oi mai nimeri. Nu cumperi ce vrei, ci ce găsești. Ieri am avut o zi bună. La „Premial“ am găsit un pachet de oase de vacă cu zarzavat pentru supă. Era puțin bled și câțiva morcovi, ardei verzi, gogoșari înghețați. Cum carne de vacă n-am mai văzut de mult, practic nu se mai vinde decât porc, mai ales gras, am fost încântată. Dacă păstrezi osul și morcovul și completezi cu zarzavatul pus de tine, poți face o supă minunată pe câteva zile. Nu era coadă la aceste pachete. La coadă nu stau decât rareori. Fiind singură, iau numai ce e fără coadă.

De aseară carnea s-a dezghețat. O pun în oala minune pe reșou. La prânz o să am ceva cald și bun pentru vremea asta. Până să fiarbă, să intru în casă să dau telefoanele zilnice. Chem regulat pe sora mea și două prietene. Suntem toți pensionari, suportăm greu frigul și fiecare are alte metehne ale vârstei, nu mortale, dar dureroase. Foarte des în aceste conversații aflu de morți mai mult sau mai puțin normale. Anul ăsta au murit doi scriitori asfixiați de gaz, Grigore Hagiu și Ion Masoff. Au dormit cu gazul aprins, gazul s-a stins între timp și ei nu s-au mai sculat. Sunt și multe decese din boli de inimă.

Dar mai sunt și multe boli în jur și nu ale unor oameni în vârstă, ca mine. M. R. are doar 59 de ani, e bărbatul unei foste eleve a lui Grigri [Grigore Moisil]. Cancer la colon. Exame, radiografii, internare pentru depistare și diagnostic. Se hotărăște operația, dar e trimis acasă să vină zilnic la raze timp de 3 săptămâni. Locuiau anul trecut în plin centrul orașului, spre ghinionul lor în perimetrul unde va fi construit noul centru civic. Au fost mutați rapid foarte departe, la piața Titan. Nu au încă telefon, nici

nu se știe când îl vor avea și între casa lor și Spitalul Fundeni e o distanță enormă.

După 3 săptămâni de raze, a urmat o lună de odihnă acasă, apoi după Anul Nou operația. S-a internat, dar prima săptămână chirurgul n-a venit la spital, fiind în serviciu comandat la Predeal. A doua săptămână, când doctorul a venit, M. R. răcise din cauza frigului din spital. A fost trimis acasă să se vindece de răceală. Fiind și acasă la fel de frig, nu s-a vindecat nici acasă. Peste 2 săptămâni a fost chemat nevindecat la spital, i s-au administrat purgativele și calmantele dinaintea operației, dar a doua zi doctorul era ocupat cu sesiunea Marii Adunări Naționale, care s-a ținut timp de două zile. Apoi fiind sâmbătă s-a mai amânat până luni 11 februarie, când, în sfârșit, a fost operat. Pentru moment e bine, dar are un sughiț datorat anesteziei făcută altfel decât de obicei din cauza răcelii. Sughiț care poate dura, se pare, și un an. Eu sper că nu.

Mai e și S. D., 64 ani. Congestie cerebrală și un băiat de 28 de ani care are o boală a frigului. Prima oară când aud de așa ceva. Se manifestă cu oboseală mare și tulburări psihice. Se pare că se vindecă, nu știu cum și în cât timp.

Să pun la muai și câteva rufe zilnice. Nu mai pot spăla la mașină. Ar trebui s-o umplu cu 5-6 cratițe de apă fierbinte și până s-ar încălzi una, s-ar răci cea din mașină.

Mă întorc în bucătărie. Am uitat să-mi aduc radioul din dormitor în bucătărie. Am unul mic, care stă de obicei în bucătărie, dar de două luni nu există baterii pentru el. Am auzit că zilele trecute ar fi venit un transport, la care s-a făcut coadă de un ceas și jumătate. La așa ceva nu stau. Dau drumul la muzică pe unde găsesc ceva să-mi placă sau dacă e vreo piesă de teatru.

Afară e ger, dar a apărut soarele. Întră pe geam și mă încălzește. Ce binefacere. Dar asta înseamnă că e și târziu. Timpul trece vertiginos. Aoleu! Și astăzi am o treabă neobișnuită. Trebuie să bat la mașină două pagini fără calc cu claviatura mașinii mele de scris și s-o depun la Miliție. De anul trecut s-a luat această măsură și s-a specificat că în fiecare an se va revizui în lunile ianuarie și februarie. Acum un an a trebuit să depun întâi o cerere la Miliție, apoi a sosit o imprimată care-mi specifica ziua în care să merg la circumscripția mea cu mașina. Acolo, într-o sală mizeră, am bătut toate literele și semnele, adică cele 4 claviaturi ale mașinii, în două

exemplare după un model: 1) literele mici de 2 ori. 2) literele mari de 2 ori. 3) literele mici urmate de h. 4) literele mari urmate de H. 5) literele mici urmate de spațiu. 6) literele mari urmate de spațiu. 7) copia unui text cu litere mici. 8) copia aceleiași text cu litere mari. Textul de 6 rânduri se referea la greutățile ce au întâmpinat țările în curs de dezvoltare la plățirea dobânzilor exagerate cerute de țările capitaliste.

Anul ăsta, probabil din cauza frigului, am fost scutită de a merge cu mașina la Miliție. Am găsit doar sub ușă ieri modelul paginii de bătut, la care era adăugat cu cerneală: „Bătut în 2 exemplare“. Azi o scriu și mâine o s-o duc. Să nu uit să iau cu mine un timbru fiscal de 3 sau 6 lei, anul trecut, neștiind că e necesar, a trebuit să merg la un debit să cumpăr și m-am cărat dus și întors cu mașina după mine. Noroc că e portabilă!

In ce zi suntem astăzi? Să rup foaia la calendar. Of, Doamne. Iar am uitat că anul acesta n-au fost de vânzare calendare. Nu mă pot dezbăra de automatismul acesta zilnic al rușii foi. L-am practicat de o viață și acum de fiecare dată îmi dau seama că nu e acolo la locul lui pe perete și am o mică enervare. (Calendarele au apărut în luna mai. Comerț de stat!)

Dar să mă uit la ziar, la care sunt abonată și pe care l-am ridicat din cutia de scrisori de la parterul casei. Azi a sosit devreme. Uneori în loc să vină la prima oră, vine pe la 13, asta în zilele când se întâmplă evenimente mai importante în viața „Conducătorului“ nostru.

De fapt, viața noastră e legată strâns de a lui. Când trece pe stradă, zilnic dimineața la 8.30

Breaza, septembrie 1963: Grigore Moisil (x) și Caius Iacob (xx)

De la stânga la dreapta: Călina Muscan, Călina Ralea, Emanoil Petruț, Gogu Rădulescu, Grigore Moisil, Harry Brauner

și la prânz, circulația pe traseul prezidențial e total întreruptă. Durează puțin. Mai greu e când primește un oaspete de seamă. Atunci cortejiile sunt la ore neregulate și circulația e oprită mult mai mult. Totul e oprit, uneori un ceas, două. Dacă e vreo recepție la Ministerul de Externe, atunci nici pe jos n-ai voie să treci prin fața lui. Trebuie să ocolești toată Piața Victoriei și să ieși pe Șoseaua Kiseleff sau prin spatele ministerului și să te strecoari prin străduțele din Parcul Jianu. Milițienii și agenții sunt la distanța de 50 m unul de altul, intercalați. Anul trecut, am numărat de la mine, din Piața Romană, până la Televiziune, unde merg zilnic pe jos la plimbare, 75 de oameni.

Dar să revin la ziar. Și el e consacrat în întregime primului fiu al țării. Discursuri, poze, articole omagiale, laude, versuri despre și pentru el, pe care le găsești de altfel și în toate revistele. Eu citesc morții, o îndeletnicire cam lugubră, dar instructivă.

Iarna asta, datorită ziarului, am realizat numărul mare de decedați între cei de 50-60 de ani și în special al multor doctori. Viața lor este stresată mai mult decât a celorlalți muritori. Răspunderii din totdeauna a medicilor i se adaugă lipsa de personal ajutător, lipsa locurilor în spitale, a medicamentelor celor mai elementare, vată, alcool, aspirină. În schimb, responsabilitatea crește.

Ei sunt vinovați de decese oamenilor, de creșterea avorturilor, de refuzul femeilor de a face copii. Și când îndrăznesc la vreo ședință la un nivel înalt să arate adevăratele cauze care le provoacă, sunt sau retrogradați, sau trimiși în

provincie. Adevărații medici suferă neputând ajuta oamenii, dar s-a născut și o nouă categorie de medici care aleg această meserie pentru banii pe care îi pot câștiga de pe urma ei.

E momentul totuși să mă duc după târguiești și să iau și pâine. Nu mai am deloc. Mă plictisește plecatul de-acasă dimineața. De obicei, până la prânz stau acasă și după-masa ies. Uneori însă sunt lucruri de cumpărat pe care nu le mai găsești după-masa.

O pornesc pe stradă. E o iarnă grea, foarte lungă. A început în decembrie, dar frigul mare cu viscol a sosit abia la începutul lui ianuarie. Atunci s-au adunat nămeți mari, s-au curățat doar străzile străbătute de autobuze, troleibuze și tramvaie. Mașinile particulare au rămas îngropate acolo unde s-au aflat și un decret le-a interzis circulația.

Omătul căzut s-a mai curățat oarecum de pe la mijlocul trotuarelor de către echipe de funcționari scoși din producție, dar dezghețându-se într-o săptămână mai caldă a înghețat din nou, rapid. Sub zăpada proaspătă a rămas un strat de gheață. În unele dimineți a fost un adevărat chin ieșitul pe stradă. Eu mi-am pus peste bocanci ciorapi scurți de bumbac și așa am putut merge. Spitalul de urgență s-a umplut de picioare, mâini, capete sparte. Astăzi e o zi din astea. Cu pași mărunți, evitând porțiunile de gheață pe care unii copii le-au transformat în dungi lucioase, lungi de 2-3 m, ajung la pâine. Nu e departe de casă. Înăuntru, trei persoane. Semn rău. Înseamnă că pâinea e veche, tare ca piatră. Plec mai departe. Mai am două centre de pâine în apropiere. Încerc și acolo. La al doilea, în sfârșit, văd o coadă care iese din magazin, dar e și mașina în față. Abia descarcă. Înseamnă că durează.

Să merg la lapte, tot o să fac coadă, măcar să mă câștig din timpul descărcării. La lapte numai 6-7 persoane. Minunat. Mă întorc la pâine. Coada merge repede. A început să se servească. În 20 minute cred că izbutesc. În genere, pâinea e cam proastă. Uneori de nemâncat. Astăzi e bună. Se mai întâmplă și așa. Depinde și de fabrica de unde vine. Niciodată, totuși, n-am mâncat pâine mai multă ca anul ăsta. Sunt mai prost hrănită ca înainte când mâncam multă carne. Acum se procură atât de greu și costă atât de scump încât faci mereu

economie și cu toate astea simți nevoia să ai în casă o rezervă de un kilogram, două. Acum pentru piperniciții de pui sunt cozi în Piața Amzei de 150-200 persoane. Ca și la ouă, uneori. Atunci, în acel spațiu al pieței, se încolăcesc cozile ca niște șerpi negri ce se târăsc lent și tu care treci pe lângă ele ești cutremurat de mila acestor oameni, dintre care mulți bătrâni, care stau așteptând să sosească marfa și să „se dea“, noul termen pentru „a vinde“.

Ce-o mai fi prin piață? Tot sunt aici, poate găsesc ceva de care mă voi putea folosi zilele următoare. Trec pe la tarabele țăranilor. Mare sărăcie! Niște pere mai mult stricate, țelină înghețată, morcovi la care așteaptă la coadă vreo 20 persoane, câteva grămezi de usturoi și de felurite fructe uscate. Pe frigul ăsta, țăranii nu pot veni. S-a redus numărul autobuzelor. Unele s-au suspendat cu totul. Lăptăreasa lui L., care venea în fiecare duminică cu brânză și smântână, a lipsit timp de trei săptămâni. Când a reapărut, a povestit că satul lor, situat la 9 km de București, nu mai are autobuz și că bărbatul ei face în fiecare zi 18 km pe jos pentru a merge la lucru. A mai pomenit de numărul neobișnuit de mare al morților din sat anul ăsta, în special al bătrânilor. Frigul, poate foamea. Cine știe?

În Piața Amzei sunt câteva magazine mari care vând alimente de primă necesitate. Un Gostat de păsări și ouă, o măcelărie, un Premial cu meluzii și brânzeturi, un magazin de pește. În fața lor se formează cozi care așteaptă marfa. Obida e atunci când după câteva ore – nu e o exagerare – nu mai ajunge marfa până la tine. Atunci îți vine în prima clipă să te omori de furie, dar te stăpânești și cel mai adesea te așezi la altă coadă pentru altceva. Graficianul Vasile Kazar îmi povestea anul trecut că s-a așezat joi d. a. la coadă și, făcând schimb cu nevasta, au stat în așteptarea celor două pachete de 1 kg de carne la care au avut dreptul până sâmbătă dimineața. Lipsise vineri de la sala de expoziții unde expunea gravuri și Lena și cu mine ne întrebam ce s-o fi întâmplat de nu vine. Credeam că e bolnav.

Pachetul de carne de porc cu oase multe, de 1 kg, costă 37 de lei în măcelării. Eu îl cumpăr cu 70 prin a treia mână (noroc că am vândut casa de la Breaza ca să-mi pot permite să dau acest preț).

X are niște cunoscuți pensionari care locuiesc lângă o măcelărie și văd când se descarcă marfa. Stau la rând la coadă și astfel își mai rotunjesc pensia care nu le ajunge pe scumpețea de azi. Cerere mare, ofertă puțină, deci orice se procură, ca în timp de război, se scumpește. Prin „orice“, trebuie înțelese alimente de bază ca făină, ulei, zahăr, mălai, griș, orez. Zahărul și uleiul sunt cartelate: 1 kg ulei de persoană și 1.500 kg zahăr lunar. Dacă vrei să faci în casă prăjituri, dulceață, sirop, cum fac eu, trebuie să cumperi la suprapreț.

Untul se aduce zilnic, dar în cantități atât de mici încât lumea se așază la coadă cu două ceasuri înainte de ora aproximativă a sosirii camionului. Cum pensionarii sunt cei care dispun de timp, ei sunt acei care se așază la aceste cozi. Un prieten al meu, C., îmi aduce și mie unt de la cozile lui zilnice. Pentru unii din acești vârstnici, cozile devin o rațiune de a exista.

Fac un imens serviciu și au satisfacția de a realiza ceva cu efortul respectiv depășit. Apoi devine între ei o emulație: „Știi ce am găsit astăzi? Fantastic! Am luat Ness. Numai cu un ceas și jumătate de coadă! Baftă mare. Am văzut mașina când mergeam după cartofi și mi-am luat iute rând.“

Făina o capăt ba de la unul ba de la altul, în genere de la o cumnată a mea care face o „comandă telefonică“, la așa zisele „Case de comenzi“ specializate în vânzarea numai a alimentelor comandate prin telefon și aduse acasă. Se pot comanda alimente care depășesc suma de 300 lei, dar o comandă conține 2 kg de carne și alte rarități, ca brânză telemea, cașcaval, ciocolată, cacao, ness, făină, mălai, griș. Dar ca să îți se acorde lucrurile dorite, ești obligat să înghiți tot felul de conserve și alte alimente

C. Moisil, primul din stânga, sărbătorit la 80 de ani

nevandabile. Prețul comenzii se mărește, nu știu ce conține pachetul până nu vine mașina acasă.

Cumnata mea are o casă de 5 persoane. Lucrează la Politehnică, nu are timp de stat la cozi, bărbatul ei la fel. Mama ei, bătrână, e imobilizată în pat (ruperea colului femurului). Cei 2 copii sunt la școală. E obligată să folosească acest sistem care o costă însă enorm.

Cu telefonul casei de comenzi se ivește o nouă complicație: e permanent ocupat. Trebuie să stai două ore și să faci permanent numărul ca, uneori, să-ți răspundă. Și atunci, ingeniozitatea oamenilor a descoperit sisteme de a suplini lipsa telefonului normal: 1) dacă ai prietene printre telefonistele de la telefoane, ele intervin în circuit; 2) te înțelegi cu șoferul camionului, toate mijloacele fiind legate de cadouri sau cel mai des bani. În felul acesta este sigur că rația de alimente îți sosește acasă, iar lucrurile de care n-ai nevoie le plasezi la rândul tău prietenilor sau rudelor.

Mai există în Piața Amzei și un magazin de delicatese în fața căruia se formează cozi. Acolo uneori se aduce Ness și cum în ultimii ani moda cafelei e precumpănitoare și în România, se stă și la acest magazin ore în șir pentru un borcan de Ness. Cozile au devenit parte integrantă a vieții de azi. Variaza doar lungimea lor. Coadă la debitul de țigări, la ziare, la flori, la limonadă, la cofetărie, la poștă, la telefon, la farmacie, la magazine de tot felul. Ba, mai mult. Iarna se face coadă la slujba mortuară de la capelele din cimitir. Am fost săptămâna trecută la înmormântarea lui Gică P. la Bellu. În capelă, de jur împrejur, erau plasate opt sicrie și am așteptat să se termine slujba altui decedat să ne vină nouă rândul.

Încet, pășind cu grijă, mă înapoiez spre casă. În colț dau de ultima coadă, la covrigi; sunt la mare căutare, astăzi, dar nu seamănă deloc cu cei ai copilăriei mele, care erau mai uscați și acoperiți de susan. Susanul a dispărut, e din import. Amintirea gustului lor bun nu e o iluzie. Acum doi ani, când Emil [Condurachi] mi-a adus niște covrigi din Grecia, erau ca cei de odinioară.

Iarna asta am avut o emoție sfâșietoare în piață. Mă întorceam de la muzică. O dată pe săptămână, luna, ne adunăm 12 femei în vârstă și cântăm împreună muzică religioasă pentru cele 5 slujbe anuale ce se țin la Biserica Italiană.

În acest cor cânt de peste 17 ani. Nu sunt credincioasă, cânt pentru plăcerea de a cânta această muzică pe care o iubesc: Bach, Händel, Scarlatti, Vivaldi cu acompaniament de orgă. Y, organizatoarea, catolică practicantă, italiancă de origine, e cea care cântă la pian, celelalte sunt foste cântărețe din corul Radio, unele foste soliste la operă sau operetă, cu voci de bună calitate. Veneam de la o asemenea repetiție și eram senină: muzica, întâlnirea cu acest colectiv care de-a lungul anilor mi-a devenit apropiat. Se înnoptase. Drumul spre casă îl fac întotdeauna pe jos.

În seara aceea în apropierea Pieței Amzei am văzut niște luminițe sub acoperișul halei. Apropiindu-mă, mi-am dat seama că ce vedeam era pâlpâirea unor lumânări așezate de țărani pe tejghelele ce mai conțineau bruma de marfă. Economia de energie electrică pe care o trăim a făcut să dispară lumina pe străzi. E greu de suportat și periculos. Nu vezi unde calci, aluneci, ți se face frică, în cele din urmă, te deprimă. Dar durerea acestui întuneric am resimțit-o abia la apariția acestor flăcărui plâpânde și tremurătoare, lângă acești oameni care păreau că priveghează moartea lumii dispărute.

Fără voia mea, am început să plâng. Deznădejdea crescândă a acestor ultimi ani, asociată cu îmbătrânirea corpului, scăderea memoriei, a văzului, a auzului, cu infirmitățile inerente înaintării în vârstă, și cel mai des ascunse celorlalți, s-a cristalizat în licărul acestor umile lumânări. ■

Vânzătoare din iarna anilor '80

VISUL REGAL AL PRINCIPELUI RÁKÓCZI

GABRIEL VIRGIL RUSU

În anul 1648, la început de brumărel, Gheorghe Rákóczi cel Bătrân (1630-1648) se săvârșea din viață, răpus de o boală necrutătoare. Fiul său, Gheorghe Rákóczi II, n-a întâmpinat nici o piedică, din partea unei nobilimi pacificate și loiale casei princiare, în a-și urma la tron părintele. Europa nu-și revenise încă din ororile Războiului de 30 de ani (1618-1648), iar existența Transilvaniei, principat înconjurat de state epuizate, nu era amenințată de nimeni.

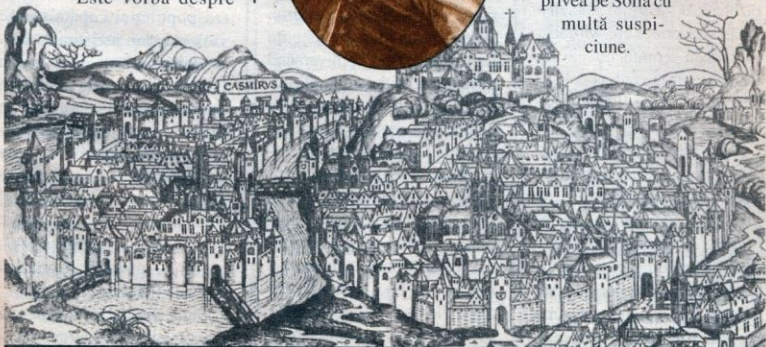
Tânărul principe (avea 28 de ani) duse o viață liniștită. Crescut într-un mediu familial religios și ținut departe de orice contact cu viața exterioară, el nu știa mai nimic despre politica țărilor occidentale sau meseria armelor, lacune pe care n-a reușit niciodată să le elimine în totalitate și care i-au atras în cele din urmă sfârșitul. Istoricul László Makkai era de părere că „dacă ar fi fost dotat cu mai multă imaginație și cu mai mult temperament, ar fi fost fără îndoială unul dintre martirii protestantismului. Dar nu i-a fost dat să se bucure de gloria unui Gustav Adolf”.

Este vorba despre

regele Suediei (1611-1632), care asigurase hegemonia țării sale în nordul Europei, participând, în afara războaielor cu Danemarca, Rusia și Polonia, la multe bătălii contra Habsburgilor, în cadrul Războiului de 30 de ani, murind chiar pe câmpul de luptă, la Lützen, în 1632.

Gheorghe Rákóczi II (1648-1660) se căsătorise în anul 1643, după o scurtă logodnă, cu Sofia Báthory, moștenitoarea averii și descendentă a prestigioasei familii ardelene care a dat tronului de la Alba-Iulia nu mai puțin de cinci principii și Poloniei un rege. Astfel, deși tatăl său ar fi preferat o alianță matrimonială cu o casă occidentală, tânărul vlăstar persistase în hotărârea de a uni cele două dinastii. Mireasa, inițial catolică ferventă, se convertise la protestantism, însă această renunțare nu i se părea bătrânului principe a fi fost foarte sinceră și de aceea o privea pe Sofia cu multă suspiciune.

Gheorghe Rákóczi (în medalion) și orașul Cracovia

Cu gândul la coroana polonă

Extrem de activ în bazinul carpato-dunărean, unde, profitând de moderația Porții, reușește să-și impună proprii candidați pe tronurile Moldovei și Țării Românești, principele decide să se implice în politica europeană. Conștient că Transilvania dobândise în timpul Războiului de 30 de ani un prestigiu deosebit, consfințit de pacea westfalică, Rákóczi se amestecă în treburile interne ale regatului polon, măcinat pe atunci de un puternic *intestinum belli*.

Piotr S. Wandycz, vorbind despre „criza secolului XVII” în istoria Europei, descrie o lume poloneză și în general un spațiu central-răsăritean în care teama de un pericol iminent și chiar de un destin amenințator era o stare de fapt cotidiană. Politicienii, predicatorii ori scriitorii vremii dădeau frâu liber disperării atunci când vorbeau despre războaie, dezastre sociale, dislocări economice etc. Moralștii vedeau semnul mâniei lui Dumnezeu în răscoala populației ucrainene (1648-1654) împotriva aristocrației polone.

Toate aceste temeri erau perfect îndreptățite, deoarece, potrivit unor contemporani, „nu mai exista altă țară în care să fie atâtă dezordine și samavolnicie! Regele nu guvernează, pentru că nu i se permite, iar Seimul nu-și poate exercita puterea, fiind mereu întrerupt. Armata nu există, deoarece ni-

meni nu vrea să plătească impozitele; supunere nu există, căci aceasta grevează libertatea. Nu mai e dreptate, fiindcă n-are cine executa sentințele pe care le calcă în picioare cel mai tare. Republica e ca o bucată de postav de care trag toți, în toate părțile.”

Bogdan Hmelnițki, conducătorul luptei de eliberare a cazacilor

„Potopul”, definiție plastică a crizei polone de la mijlocul secolului XVII formulată de romancierul Henryk Sienkiewicz, s-a dezlănțuit cu furie, amenințând însăși existența statalității Poloniei. Guvernând dincolo de cataractele Niprului, fiind greu de controlat de autoritățile centrale, hatmanul Bogdan Hmelnițki ridică steagul luptei de eliberare a cazacilor și se declară vasalul Moscovei, care invadează estul Lituaniei, ocupând orașul Vilnius. Invocând ca pretext un conflict diplomatic mai vechi, Suedia atacă din nord Polonia (1655), iar oștile polone mobilizate cu îneceteala la Ujście și conduse

neprofesionist de Krzysztof Opaliński, voievodul Poznańiei, se grăbesc să capituleze după primele confruntări.

Pe frontal din est situația devenea dramatică. Pus să apere Rzeczpospolita în fața armatelor suedeze și moscovite cotoritoare, lipsit de întăriri și in-

capabil să încheie un armistițiu, Janus Radziwiłł, marele hatman al Lituaniei, denunță uniunea polono-lituaniană (realizată la Lublin în 1569) și decide să se unească cu Suedia victorioasă. Gestul lui Radziwiłł, un nobil ambițios care, protestant fiind, era mai apropiat de statul suedez luteran, a sporit și mai mult confuzia și a anulat pentru moment orice formă de rezistență. În fața acestui dezastru politico-militar regele polon Ioan Cazimir se refugiază în Silezia, iar țara cade pradă anarhiei.

Însă rapidă și facilă înaintare suedeză s-a dovedit a fi efemeră, trupele mercenare dedându-se la jafuri și prădăciuni de neînchipuit. Indignarea populației capătă forme violente, iar rezistența anti-suedeză, în care eroul Ștefan Czarniecki a avut un rol extrem de important, s-a împletit cu cea religioasă, astfel încât regele suedez Carol Gustav (1654-1660) caută cu disperare aliați. Gheorghe Rákóczi al Transilvaniei pare dispus să intre în joc, dar pentru că ezită, regele îi promite tronul și coroana Poloniei.

Subapreciind capacitatea de reacție a Porții suzerane, confruntate la rândul-i cu o puter-

nică criză internă, și ignorând intrigile Habsburgilor, ce nu vedeau deloc cu ochi buni alianța ardeleano-suedeză și creșterea puterii lui Carol Gustav, Rákóczi II, în consens cu nobilii consiliului princiar, decide să implice Transilvania în război.

Spre pământul făgăduinței

La vestea că Rákóczi pregătește o campanie militară în Polonia pentru cucerirea demnității suverene și dobândirea coroanei regale, purtată pe creștet cu mândrie, doar cu câteva decenii în urmă, de înaintașul său Ștefan Báthory, o mulțime de oameni liberi din principat, dar și de la granița Ungariei regale, din Nyírség sau Debrețin, s-au strâns în tabăra organizată pe malul apei Beregjó, nu departe de Oradea. Entuziasmul era atât de mare, scrie cronicarul Ioan Szalárdi, încât „...fiecare recrut simțea în buzunar diploma indigenatului polonez, completată cu o scrisoare de donație“, în vreme ce regatul polonez era perceput ca un adevărat tărâm al făgăduinței.

Gheorghe Rákóczi II, „...îmbrăcat sumptuos, purtând o manta căptușită cu blană scumpă de samur și având pe cap un calpac tot de samur, pe care era prins în față un giuvaier minunat cu o pană mică ridicată în sus“, însoțit de garda personală, trecu în pasul calului prin fața oștilor frumoase orânduite pe platoul din fața cetății Gherla, una dintre reședințele sale preferate.

Aproape că nu exista familie ardeleană de rang înalt care să nu-și fi trimis cel puțin un reprezentant în campania ce se dorea a fi una triumfală. Pentru ei ceruse Gheorghe Rákóczi emisarilor ardeleni din Constantinopol procurarea prețioaselor piei de tigru și pan-

Ioan Kemény

teră, iar banierile nobiliare erau făcute din mătase scumpă, aurite și elegant brodate. Nu lipseau nici carele încărcate cu lăzi pline de giuvaerice și bani, arme de foc și praf de pușcă, toate adunate cu mari cheltuieli, ce au ruinat vistieria țării.

Erau însă aceste eforturi îndeeajuns pentru a garanta succesul unei campanii atât de dificile?

Potrivit tratatului de alianță transilvano-suedez, la data de 6 ianuarie 1657, „...o oaste frumousă împodobită și nemaivăzută în Ardeal“ se puse în mișcare precum un șarpe uriaș, de-a lungul Someșului, spre Chioar și Hust, iar de acolo mai departe, către ținuturile stăpânite de leși, peste munții cei înzăpeziți.

Primele mile parcurse prin Polonia au fost anevoioase, „câci frigul groaznic care bântuie în mod obișnuit prin ianuarie în acele părți și care bântuia și atunci, s-a prefăcut într-o ploaie atât de mare, încât principele, care merse în recunoaștere ceva mai înainte

cu o parte a armatei, a fost despărțit de restul oastei și nu a mai putut nici el ajunge până la ea, nici ea la el; în cele din urmă, după mari pierderi de oameni și vite, armata a izbutit să ajungă din nou la principe“, relatează Conrad Iacob Hildebrandt, un martor al acelor evenimente. Zelul exagerat al lui Rákóczi, care, dincolo de promovarea exemplului personal menit a ridica moralul trupelor, s-a aventurat într-o misiune de recunoaștere în teritorii inamice, era să-l coste viața.

Pentru recuperarea lui au

fost necesare, potrivit izvoarelor, importante sacrificii.

Ținta ardelenilor, sprijiniți de corpuri de oaste din Moldova și Țara Românească, la care s-au adăugat și cei 2.000 de auxiliari cazaci conduși personal de hatmanul Bogdan Hmelnițki, era Cracovia, care, potrivit tratatului urma să-i fie concedată principelui Rákóczi de către suedezi. Marșul până la fosta capitală a Poloniei a fost într-adevăr un triumf, pigmentat însă cu tâlhării, pe care cronicile maghiare le pun în spinarea cazacilor. Sursele poloneze vorbesc și ele despre distrugerii și cruzimi. Hildebrandt îi reproșează lui Rákóczi faptul că „nu a impus disciplina care

se cerea în război și nu a dispus pedepsirea criminalilor”.

Ravagiile trupelor aliate au provocat indignarea populației. Rákóczi nu a întâlnit decât ostilitate. Chiar partizanii săi din regatul-tintă, câțiva nobili polonezi care îl invitaseră anterior să ocupe tronul și îl asiguraseră în repetate rânduri de fidelitatea lor, nu mai vedeau în principele ardelean, care îi asalta în fruntea unei oștiri, decât un dușman.

Pentru el, prima etapă a războiului trecuse cu bine. Avea toate motivele să fie încrezător, mai ales că aliații pusese ră mâna și pe Varșovia. Dar evenimentele se precipită. La instigarea Casei de Habsburg, Danemarca îl atacă în nord pe Carol Gustav, producând o complicație ce va duce la năruirea proiectelor poloneze ale coaliției. Deschiderea unui nou front îl determină pe regele suedez să părăsească Polonia, nu înainte de a-l sfătui și pe Rákóczi să facă același lucru, indicându-i chiar și un traseu de întoarcere lipsit de primejdii. Probabil că principele ardelean nici n-a dorit să audă de vreo eventuală retragere, pentru că el venise aici spre a se încorona. De aceea ignoră sfaturile aliatului său, ca și ordinul Porții de a se întoarce în Transilvania. S-a mulțumit să trimită un mesager la Constantinopol și a continuat lupta. Însă nobilimea poloneză, de obicei foarte divizată, a reușit să se unească și să

formeze un adevărat front de rezistență.

O retragere dezastruoasă

Rákóczi, rămas fără aportul principalilor aliați, se hotără să părăsească Varșovia și să se îndrepte spre baza sa din Cracovia, încrezător în iluzorii ajutoare din țară. Garnizoanele cetăților transilvane erau mult diminuate, iar principatul începea să resimtă efortul economic depus pentru susținerea campaniei. În aceste condiții, principele dispune plecarea spre patrie, „dând ordin colonelului său scoțian Gaudy la Brzescie să plece de îndată cu oamenii săi spre Moldova”.

Ceea ce a urmat este un roman. Reîntoarcerea s-a dovedit a fi extrem de anevoioasă și dramatică: oamenii n-aveau hrană, echipamentul le era într-o stare jalnică, ei înșiși fiind epuizați și descurajați. Merseseră în Polonia pentru a se îmbogăți, iar

acum rămăceau pe căi necunoscute într-o țară ruinată și ostilă, oricând în primejdie de a-și pierde viața. Cronicarul Szalárdi relatează că, traversând Vistula, o mare parte din căruțele care transportau alimente și echipament au căzut în apă, astfel încât oștenii au rămas fără nimic „... și cum pământurile au fost incendiate, devastate, jefuite fără milă la prima lor trecere, n-au mai primit nicăieri de mâncare, așa că foamea a început să-i chinuie puternic”.

Însă necazurile abia începuseră. Din sursa citată mai sus aflăm că „răspândindu-se curând un zvon în armata transilvană cu privire la marșul de atac al tătarilor, s-a iscat o rebeliune și ungurii nu au mai vrut să continue marșul mai departe cu «celelalte trupe», cu toate că principele a potolit-o printr-o cuvântare inimoasă, și cei mai mulți l-au urmat, însă numai ungurii. Câteva mii de unguri și români dezertând și fugind, au ajuns în patria lor fără nici o

pierdere mergând prin Moldova”. Serdarul Grigore Hăbășescu, conducătorul contingentelor moldovene, îi scria la data de 4 iulie 1657 domnitorului Gheorghe Ștefan: „Întrucât principele amână de la o zi la alta plata soldei noastre lunare... traversând Vistula, 500 de oameni au fugit, iată-ne fără ei.”

La toate acestea s-au mai adăugat și atacurile necontenite ale polonezilor. Iată ce consemnează în acest sens Hildebrandt: „... Czar-

Husar și haiduc

niecki a avut prilejul să atace pe cazaci și pe unguri pe la spate și să-i hărțuiască mereu, astfel că 1.000 de cazaci au rămas pierduți. În sfârșit, au atacat pe unguri pe la spate, ca și cum polonii ar fi vrut să ofere principelui o bătălie, iar când principele s-a pregătit să le reziste, ungurii nu au vrut să intre în luptă, pretextând oboseala cailor lor." În fine, desprinderea blocului militar cazac și abandonarea aliaților în plin teritoriu inamic vor crea serioase probleme în tabăra ardelenilor și a aliaților moldo-munteni.

Acesta este momentul în care, conștient de eșecul întreprinderii sale, Rákóczi cere rezistenței poloneze pacea, la data de 22 iulie 1657, în apro-

piere de Czarni Ostrov. Documentul reprezenta în fapt o capitulare, din moment ce principele ardelean se angaja să plătească o despăgubire de război de 1,2 milioane de florini, o sumă imensă pentru acea vreme, urmând să se îndrepte spre Transilvania pe un itinerar stabilit de polonezi. Or, calea ce trebuia urmată de oștile învinse era una a pierzaniei, deoarece îi ducea pe ardeleni direct în brațele sângeroșilor tătari crâmleni instigați de Poartă.

Înceleștarea a fost dramatică. Oamenii epuizați și înfometați luptau cu înverșunare și făceau eforturi supraomenești pentru a rezista. Aflat în fruntea combatanților, generalul Ioan Kemény scria mai târziu în memoriile: „Lipseau fitilele, pedes-

trașii își făceau obuze din proptile haine, umplându-le fie cu zale de lanțuri, fie cu bucăți de cositor; nicăieri nu mai era praf de pușcă, iar cavalerii nu mai aveau nici o lance." Într-un final, ceea ce a mai rămas din mândra oaste transilvană se predă, împreună cu numeroși nobili, prizonierii fiind duși în lanțuri spre stepele nord-pontice.

Când plecase, cu tot fastul și măreția, spre Reczpospolita devastată, Rákóczi nu visase că se va întoarce pe ascuns în țară, părăsindu-și oștirea, înfruntând pericole nebănuite și apărând doar de o mică gardă personală, în vreme ce floarea nobilimii ardeleni și soldații ce l-au urmat cu credință în țări străine cunoșteau tragedia și rușinea robiei tătare. ■

Eveniment

Noiembrie aniversar la un liceu bucureștean

Mai multe generații de profesori și elevi, solidare între ele prin mândria apartenenței la Liceul „Aurel Vlaicu”, au serbat în ziua de 20 noiembrie, 80 de ani de viață (1923-2003) a acestei prestigioase școli.

Istoricul școlii și-a găsit reflectarea în cuvântul rostit de către directorul prof.dr. Ioan Țoca, care, în colaborare cu director adjunct prof. Eugenia Mihăilescu și secondanți de colectiv de profesori au urmat exemplul entuziast al înaintașilor, îmbogățind zestrea liceului cu moderne și performante activități didactice.

Primarul sectorului 1, Vasile Gherasim, a subliniat rodnică activitate desfășurată în această unitate școlară, oferind în semn de prețuire sprijin substanțial pentru renovarea și dotarea școlii.

Din partea Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului inspectorul prof. Vasile Molan a remarcat drumul ascendent al primului liceu feroviar din țară, de la înființare până în prezent.

Cu nostalgia anilor care au trecut și cu satisfacția de fost absolvent al liceului, academicianul Alexandru Boboc a fost în cuvânt de suflet, întreținându-se cordial și cu pictorul Vasile Celmare.

Participarea mea în triplă calitate, de fostă absolventă, de profesoară de română pe o perioadă de aproape patru decenii și de fiică a istoricului

dr. docent George Potra (fost profesor al liceului) mi-a redeschis în memorie regretul că aparțin unei generații frustrate, căreia i s-a prezentat deformat originea poporului și a limbii române, căreia i s-a interzis accesul la opera lui T. Maiorescu, E. Lovinescu, O. Goga și L. Blaga.

La acest lăcaș de cultură s-au afirmat ca profesori de elită: Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Sterie Diamandi, Lucia Protopescus (fiica savantului Dimitrie Caracostea) și mulți alții.

În cariera mea didactică investițiile sufletești au fost pe deplin recompensate de realizările unor foști elevi pe care i-am îndrumat și cu care mă mândresc: Cornel Burileanu și Socaciu Doina Corina – cadre universitare la Politehnică, Cornel Ciuperescu – actor, medic primar Aurelia Constantin ca și alții, și alții.

Actuala generație de elevi ne certifică speranța că, prin șansele ce i se deschid, va potența interesul pentru cunoaștere în toate domeniile, asanând prostia, minciuna și impostura.

Elogiu colegial tuturor profesorilor acestui liceu, care își păstrează un statut propriu și inconfundabil în peisajul școlilor din Capitală.

Prof. Viorica SANDU

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În România anului 1953 – aflăm din *Catalogul ziarelor și revistelor ce apar în R.P.R.* – se tipăreau 7 ziare centrale, 11 publicații social-politice, 15 pentru copii și tineret, 4 pentru sate, 21 literare, 19 reviste tehnico-științifice și de specialitate, 4 editate de A.R.L.U.S., două militare, 5 de învățământ, 20 ale Academiei R.P.R., 3 economice, financiare și juridice, 4 sportive, 8 medicale, două ale cooperăției meșteșugărești și un program de cooperare.

Din *Lista abonaților telefonici*, constatăm că funcționau 37 raioane și secții și 4 posturi de miliție (la Chitila, Glina-Cățelu, Dobroiești și Măgurele). Erau 12 edituri, 59 librării, 17 muzee, un parc amenajat, două patiserii, 45 policlinici, 43 restaurante, 42 spitale, 4 stadioane, 11 stații C.F.R., 11 teatre. Mai existau 12 centre programare „Combustibilul”, cu 4 rampe și 28 depozite, 10 comisariate militare. Reținem și câteva denumiri de cooperative meșteșugărești (funcționau 27): Aerotermica, Aquila Sport, Avântul îmbrăcăminții, Boiangii muncitori, Colectivul progresist (încălțăminte), Coșarul, Deșteptătorul (a invalizilor), Flacăra socialistă, Fotografia românească, Frângerii, Gloria Socialistă, Litera Nouă, Livada (agrotehnică), Menghina, Munca Orbilor, Munca pentru popor, Muncitorii descărcă-

tori, Tehnica dogăriei, Tâmplarii progresiști, Unirea cofetarilor.

Dintre firmele particulare care funcționau în Capitala de acum cinci decenii amintim: Amicii ochilor, Dărămarea Grand Rapid (construcții), Dralco (pictură), Foto Bilinski, Foto Robert Trister Fani, Helvetia Dicran Canenian, Hess (fabrică de cântare), Labor Verea P. (copiat acte și foto).

Presa acestor luni este „monopolizată” de campania pentru alegerile de deputați în Sfaturile Populare. Zi după zi, apar relatări privind realizările regimului, prezentări de deputați, întâlniri ale acestora cu alegătorii, reportaje triumfale de pe șantierele țării, despre rezultatele din agricultură. *România Liberă* și alte ziare publică pe pagini întregi recomandări privind modalitatea de votare. Nu erau propuși decât candidații Frontului Democrației

Populare (format din P.M.R. și reprezentanți ai sindicatelor, organizațiilor de tineret ș.a.), câte unul pentru fiecare loc. Practic, votarea era un simplu act formal, alegătorul neavând posibilitatea opțiunii.

Existau trei tipuri de buletine de vot: cu „dungă roșie” pentru Sfatul Popular al orașului București și pentru Sfaturile Populare regionale; cu „dungă galbenă” pentru cele raionale și cu „dungă albastră” pentru cele comu-

nale. „Pentru a vota candidatul F.D.P. – scrie *Scânteia* din 11 decembrie – alegătorul lasă neatins numele acestuia, care se găsește înscris în fiecare buletin de vot. Apoi împăturește în patru buletinele, unul câte unul, cu ștampila de control afară.” Se excludea eventualitatea ca alegătorul să „taie” numele candidaților F.D.P.

Alegerile au loc la 20 decembrie. Scrutinul desemnează deputați în 18 Sfat-uri Populare regionale (9.819.899 alegători), Sfatul Popular al Capitalei și pentru cele 8 raioane ale orașului, 183 Sfat-uri Populare raionale (8.515.818 alegători), 161 Sfat-uri Populare orașenești (2.313.917 alegători) și 4.088 Sfat-uri Populare comunale (7.504.748 alegători).

În comunicatul dat publicității la 23 decembrie se arată că au fost aleși 135.220 deputați, toți candidați F.D.P. Dintre aceștia, 42,95% sunt membri de partid; 24,67% femei; 86,93% români. Un număr de 57 candidați „n-au fost aleși deoarece n-au întrunit cel puțin jumătate plus unu din totalul voturilor exprimate”. În 19 circumscripții alegerile au fost anulate, iar în alte 7, scrutinul nu a putut avea loc.

Nu toți românii puteau participa la alegeri: cei deținuți în temnițele comuniste sau cei refugiați în munți, unde luptau contra regimului. Un astfel de grup de luptători anticomuniști („Banda Gavrilă”; *Magazin istoric*, nr. 5/2002) acționa în zona Brașovului, pe atunci regiunea Ștalin. Un ordin semnat de generalii Gh. Pintilie și I. Vințe, miniștri adjuncți ai M.A.I., dispunea, la 4 noiembrie 1953, concen-

„Muncitoarea frunțasă Elena Sprâncă din la Fabrica de Medicamente nr. 1 din Capitală lucrând la mașina rotativă de comprimat pastile vitamina B1. Ea și-a îndeplinit angajamentul luat în cinstea alegerilor de deputați în Sfatul Popular, depășindu-și norma cu 75%” (foto din revista *Flacăra*)

trarea unor importante forțe ale regionalei M.A.I. Ștalin pentru neutralizarea grupului: Batalionul securitate orașul Ștalin, întărit cu încă un pluton; Batalionul securitate orașul Drăgășani, plus o companie de pușcași; o companie din Batalionul de securitate Turnu Măgurele; Batalionul de securitate Orăștie; Batalioanele de securitate din Orăștie, Florești, Tecuci, Oradea; un număr de 50 câini serviciu (Documentul este reprodus în

volumul „Bande, bandiți și eroi.” *Grupurile de rezistență și Securitatea. 1948-1968*, Editura Enciclopedică 2003).

Erau la modă desele schimburi de vizite între delegații de oameni politici, intelectuali, muncitori, țărani, tineri ș.a. din România și U.R.S.S. Aveau loc atât în cadrul tradiționalei „Luni a culturii U.R.S.S. în România” (octombrie-noiembrie în fiecare an), cât și cu prilejul unor vizite de studii, documentare, concedii de odihnă, schimburi de experiență etc.

Un episod dintr-o astfel de călătorie la Moscova relatează poetul Dan Deșliu: „Am primit diurnele, plus o sumă considerabilă

«supliment» din partea conducerii superioare. Am ieșit la cumpărături și, fiind în grup, am târăit la un moment dat, nu mai știu din care magazin, ceea ce aveau mai de soi și ce ne era nouă mai de folos, niște servietă de piele (autentică) de o culoare deschisă, spre gălbui. E lesne de înțeles efectul pe care-l producea asupra numeroșilor pietoni trecerea pe bulevardul Gorki a patru inși – eu, Bogza, [Mihail] Davidoglu și [Nestor] Ignat – prevăzuți

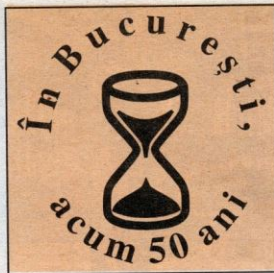
Moda 1953 pentru copii la Fabrica de Confecții „Gh. Gheorghiu-Dej” (Apaca)

cu același tip de servietă foarte bătătoare la ochi.

Și cum mergeam astfel, în dorul lelii, nu mai știu încotro, poate spre statuia lui Maiaovski sau spre casa-muzeu a aceluiași, din ce în ce mai stânjeniti de prețioasele achiziții, cineva zice brusc: «Dar unde-i Geo Bogza?» Alarmă, s-a rătăcit Turnul Eiffel în miezul Moscovei! Cu atât mai alarmant, cu cât bagajul de rusă al respectivului se reducea la niște vocabule insignifiante (da, ia, harașo), bașca unele repere geografice (Maskva, Național, Kremlin), încât eram îndreptățiți să ne întrebăm cum se va descurca să ne regăsească.

Am fixat un punct de întâlnire, termen 15 minute, și am pornit în căutarea marelui dispărut. Gloria mi-a revenit mie: i-am observat, printr-o șansă unică, impunătoare siluetă, prin vitrina unui magazin de pompe funebre de pe strada ușor în pantă, dacă mai țin bine minte, și perpendiculară pe Gorki, pe care se afla – cred că se află tot acolo – faimosul teatru de artă M.H.A.T. Nu mi-a venit să-mi cred ochilor. Totuși era el, incomparabilul Geo Bogza, care ce făcea acolo înconjurat de trei vânzători meduzați?

– Dragul meu Deșliu, mi-a spus cu acea lentoare binevoitoare cu care se adresează mai fiecăruia, ca și cum ar trebui să explice ceva extrem de simplu unui perfect imbecil, am aflat astăzi la recepție că tot ce sosește pe numele unui oaspete la hotel îi este trimis în cameră. Așa că m-am gândit, ce-ar fi să cumpăr un coșciug, chiar și o coroană, și să le trimit la Național pe numele lui Mihai Beniuc [secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., aflat și el în delegație] cu o inscripție simplă: «Societatea Scriitorilor Sovietici, recunoscătoare!»

Nu de alta, dar închipuie-ți figura lui când ar intra în cameră și ar găsi obiectul pe masa cea mare. Numai că ăștia cer prea mult și eu nu știu cum să mă tocmesc cu ei.” (în vol. Daniel Nicolescu, *Vremuri de tinichea. Convorbiri cu Dan Deșliu*, Ed. Eminescu 1998).

Prin decretul 490/1953 al prezidiului Marii Adunări Naționale – publicat la 27 noiembrie – se

micșorează impozitul asupra salariilor muncitorilor, tehnicienilor, inginerilor și funcționarilor și impozitul asupra veniturilor oamenilor de litere, arte și științe. Astfel, la un salariu de 400 lei (un ziar costa 0,20 lei) reducerea este de 27,4 la sută; la 1.000 lei – 21,2 la sută; la cel de 1.100 lei de 31,2 la sută. Prin aceste reduceri, se precizează în decret, fondul de salarii și veniturile vor crește cu circa 360 milioane lei.

Este dată publicității, de asemenea, o hotărâre a Consiliului de Miniștri privind aprobarea Deciziei nr. 4 a Consiliului Central al Sindicatelor din R.P.R. pentru acordarea drepturilor de pensie în cadrul Asigurărilor Sociale de Stat. Se stabilește cuantumul minim al pensiilor de bătrânețe: 150 lei pentru pensionarii domiciliți la orașe și 110 lei pentru cei din localitățile rurale.

Mamele primesc 75 lei lunar pentru fiecare copil până ce acesta împlinește vârsta de nouă luni, precum și 150 lei ajutor pentru procurarea rufăriei. Ajutorul de deces este de 500 lei în cazul decedării pensionarului sau al unui membru de familie în vârstă de peste zece ani și 300 lei pentru unul de până la zece ani.

Se redeschid cursurile de alfabetizare. „Sub soarele puterii populare – scrie *Viața Capitalei* din 1 noiembrie – neștiința de carte este pe punctul de a fi lichidată.”

În 1945, notează ziarul,

erau 4.223.451 de a-nalfabeți. Dintre aceștia, peste 3 milioane „au trecut până în prezent cursurile de alfabetizare”. În Capitală au fost alfabetizați aproape 1.000.000 neștiutori de carte, „iar în cursul anului școlar 1952-1953 au fost cuprinși peste 80.000

neștiutori de carte în regiunea București și 29.000 în Capitală, care au fost promovați în proporție de 90 la sută și respectiv 86 la sută”.

„Succesul în lupta pentru înlăturarea anal-fabetismului – notează *Contemporanul* din 13 noiembrie – depinde și de felul în care Ministerul Învățământului și Centrul de Librării și Difuzare a Cărții vor asigura difuzarea cât mai grabnică a tuturor materialelor necesare unei bune desfășurări a cursurilor. Este cu totul inadmisibil ca până la sfârșitul lunii octombrie a.c. să nu fi fost difuzate decât 50.000 manuale din necesarul pentru anul doi, deși au fost tipărite aproape 300.000 exemplare.”

Intre 21 și 24 decembrie au loc lucrările sesiunii anuale a Secțiunii Științelor Istorie, Filosofice și Economico-Juridice a Academiei R.P.R.

La „întocmirea lucrărilor de istorie – consemnează *Scântea* – au luat parte 70 de cercetători, dintre care peste 40 de tineri, care au prezentat pentru prima oară rezultatele cercetărilor de la tribuna Academiei R.P.R.”.

Tot în luna decembrie, în sălile Muzeului Național de Antichități (de pe actuala stradă Henri Coandă) este deschisă Expoziția Arheologică permanentă. Sunt prezentate descoperirile din ultimii cinci ani, „precum și numeroase reconstituiri, machete, hărți, fotografii, desene, texte”, precizează un comunicat al Agenției de Presă Agerpres.

Aparat de radio „Ural” cumpărat de un ofițer de marină din banii economisiți la C.E.C.

În 1953, la Filantropia funcționează Institutul de Fiziologie normală și patologică condus de acad. D. Danielopolu și Institutul Oncologic, „for medical de înaltă specialitate – notează *Scântea* din 1 noiembrie – cu sarcini deosebit de importante în combaterea profilactică și curativă a cancerului”. În același complex de clădiri (a căror construcție datează din 1813) se mai află Institutul O.R.L. și Spitalul unificat de femei, „organizat după experiența sovietică”, precizează același ziar.

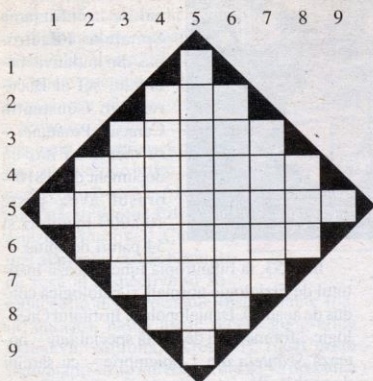
Expoziții. Muzeul de Artă a R.P.R. găzduiește Expoziția Anuală de Stat a Artelor Plastice, organizată de Ministerul Culturii. La deschidere (22 decembrie) vorbește Pavel Țugui, locțiitor al ministrului Culturii. Sunt expuse 930 lucrări (selectate din cele 3.000 prezentate juriului) de pictură, sculptură, grafică aparținând unor artiști din toate generațiile.

„Librăria noastră” nr. 1 organizează „Decada cărții”, expoziție-bazar cu peste 100 de titluri recent tipărite. Acad: Camil Petrescu, inaugurând „Decada”, constată: „De câțiva ani încoace, cartea a devenit un bun sfătuitor al poporului și cititorii își așteaptă darul cunoscut la sfârșitul unui an de muncă. Tiraje între 15.000-30.000 de exemplare dintr-o carte de proză literară au devenit normale ale cărții românești, iar tirajele de 50.000 exemplare sunt din ce în ce mai dese.” ■

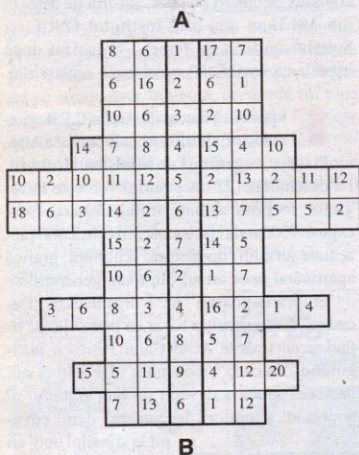
Camil Petrescu, la Casa Prieteniei Româno-Sovietice, discutând cu studenți ai Universității „C.I. Parhon”

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

ROMB ISTORIC

1) Unde! 2) Istoric român, muzeograf la Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca, cercetător al Daciei romane, consacându-și preocupările îndeosebi asupra artei provinciale (Constantin; n. 1938). 3) Bătut, lovit bine. 4) Regiune între Prut și Nistru în jurul cetății Haliciului (azi, în Ucraina), oferită drept garanție de regele Vladislav al poloniei lui Petru Mușat, domnul Moldovei, pentru un mare împrumut de bani. 5) Text scris sau tipărit, inscripție sau altă mărturie servind la recunoașterea unui fapt real, actual sau din trecut (pl.). 6) Impozit anual, plătit în trecut, de negustori și de liberi profesioniști. 7) Semnul sau locul în care se ocheste cu o armă de foc sau cu o săgeată. 8) Trasă de urechi, când coase. 9) Est.

ARITMOGRIF istoric

Înlocuind cifrele cu litere vei afla pe verticala A-B numele unui mare istoric român (1871-1940), care a scris 1.300 de cărți și broșuri și circa 20.000 de articole cu caracter istoric, literar sau politic. Din vasta sa operă amintim: *Istoria bisericii române*, 2 volume; *Istoria armatei române*, 2 volume; *Istoria comerțului românesc*; *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*; *Istoria Bucureștilor*; *Istoria românilor*, 10 volume etc. Pe rândurile orizontale vei descoperi numele a 12 mari istorici ai lumii.

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integralei din nr. 11/2003

G - S - ARA - R - VASLUI - ATE - LAUTAR - IS CARTE - UIMI - TA - RASTIT - BICI - GI - SA - A - IASI - BO - TC - NATURAL - RAC - AMARI - CALAN - ASAN - IU - AGRO - A - SONATA - VD - VALIZE - EH - CAREI - TIJA

Soluția jocului din p. 66

OPERE ACADEMICE (O-PE-RE/A-CA-DE/MIC-E)

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚI ANI!

Un gând de recunoștință însoțește tradiționala urare de sfârșit de an pe care o adresăm prietenilor generoși ai Fundației Culturale Magazin Istoric: familiile Monique și Dimitrie Sturdza, Filitti, Giurescu, domnul Grigore Popescu, director general al Institutului de Tehnică de Calcul.

Prietenilor noștri din C.N.I. „Coresi” S.A. care ne-au fost alături și în acest an cu aceeași înțelegere.

Mulțumiri pentru difuzorii particulari, Poșta Română și Rodipet S.A., prin intermediul cărora Magazin istoric poposește în casele cititorilor.

Sărbători ferice și un An Nou cât mai bun și dumneavoastră, celor care ne citiți și ne încurajați lună de lună să continuăm.

JURNAL

DE ADOLESCENT

Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă plastică din Lugoj, Muzeul Banatului și Opera Română din Timișoara, împreună cu Primăria municipiului Lugoj au organizat, la 14 august 2003, o serie de manifestări prilejuite de împlinirea a 100 de ani de la nașterea dirijorului și compozitorului bănățean Filaret Barbu (1903-1984).

Cu această ocazie a fost lansat volumul Filaret Barbu – jurnal de adolescent (1918-1920) ediție îngrijită de Dan Traian Demeter, Constantin C. Gomboș și Muzeul din Lugoj. Prefața volumului a fost semnată de fiul compozitorului, Gelu Barbu, cetățean de onoare al municipiului Lugoj. La festivități au participat și delegații din orașele cu care municipiul de pe Timiș este înfrățit în Ungaria, Franța, Germania și Republica Moldova.

POȘTA BLITZ... CONCURSULUI

Pe lângă răspunsul la concursul din luna septembrie 2003, domnul ANDREI SZÉKELY, din Deva, ne trimite o scrisoare din care cităm:

Apreciez foarte mult revista *Magazin istoric* și efortul ce se depune pentru diversificarea tematicii

și pentru răspândirea cunoștințelor despre istorie în rândul cititorilor. Doresc să vă semnalez apariția în zona noastră, a Daciei Felix (Hunedoara), a unor dezbateri în diferite publicații despre continuitatea poporului român, despre rolul Imperiului roman în formarea statului român și multe alte „aprecieri” care combat istoria învățată de noi. Dar istoria merge înainte, apar noi dovezi, date etc.

Doresc să vă propun să introduceți în tematica revistei, pe care o consider în drept să dezbătă aceste probleme, materiale pe baza ultimelor descoperiri științifice, documente.

Vom ține cont de propunerile dumneavoastră și în măsura în care vom avea materiale cu informații noi despre aceste subiecte, le vom publica în numerele viitoare.

Doamna MARIA BASARĂM, din Buzău, ne scrie: Când primesc *Magazin istoric* îl citesc pe nerăsuflăte și în această perioadă trăiesc în altă lume decât cea care mă înconjoară. În felul acesta pot trece mai ușor peste greutățile zilnice ale tranziției.

Și domnul MIHAI VARGA, din Cadea, jud. Bihor, ne transmite: În ce mă privește, vă pot spune că trăiesc într-un sat unde pe timp de iarnă viața parcă se oprește în loc. Iar fără să citesc revista

Magazin istoric cred că nici nu aș putea exista. Este pentru mine ca pâinea caldă, întotdeauna bună.

DONAȚIE

Domnul inginer NICOLAE NICOLAE, din Caransebeș, ne scrie: Întreaga colecție a revistei, de la apariție, în anul 1967, și până în anul 2000, am donat-o unui grup de prieteni basarabeni, membri ai teatrului „Satiricus” din Chișinău.

CERERI ȘI OFERTE

NICOLAE GODESCU, localitatea Masloc, nr. 113, jud. Timiș, tel. 0256 23 12 15, oferă numerele: 11/1974; 1/1975; 10/1976; 10/1977; 2, 6/1980; 7/1981; 3/1983; 2, 4, 7-12/1984; 1985; 1, 3-12/1986; 2-12/1987; 4, 5, 7-12/1988; 1-11/1989; 1-5, 7-12/1990; 1-11/1991; 1992; 1-11/1993; colecția completă 1994-2001; 1-11/2002.

NICOLAE CIUBOTARU, Piatra Neamț, Piața M. Kogălniceanu, nr. 8, bl. 13, sc. B, ap. 16, cod 610023, solicită colecția din anii 1993, 1995, 1996 și numerele: 1-5/1999; 5-12/2000; 5/2001.

MARIA LUNGU, Timișoara, str. Titan, nr. 6, sc. A, ap. 5, oferă colecția 1967-1995.

ION NIȚESCU, Câmpulung, Bd. Ion Mihalache, nr. 73, jud. Argeș, tel. 0248 51 08 16, oferă colecția completă.

SUMARUL SUMARELOR, 2003

Istoria României

Veche

Noviodunum-Isaccea	- Bauman V.H.	4(433)	57-60
Biserica rupestră de lângă Soroca	- Ghimpu V.	8(437)	56-58
Castrul militar Germisara	{ - Pescaru A.		
	- Pescaru E.	7(436)	55-56
Roșia Montană - Alburnus Maior	- Zirra V.V.	11(440)	15-19

Medie

Curtea domnească de la Bacău	- Artimon Al.	7(436)	66-69
Minunile icoanelor Maicii Domnului	- Barbu V.	7(436)	11-14
Cinci secole de tipar românesc	- Căndea V.	2(431)	5-7
Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare: prieteni sau dușmani?	- Cărciumaru R.	12(441)	23-26
Refugiați români în Polonia	- Czamanska I.	{ 9(438)	{ 17-22
		10(439)	47-52
Turban, giubea, caftan, ceacșiri	- Ene C.	9(438)	88-89
Boboteaza la Curtea Domnească din Iași	- Iftimi S.	1(430)	10-13
În lumea calicilor	- Livadă-Cadeschi L.	11(440)	27-30
În Mirăuții Evdochiei de Kiev	- Matei M.D.	3(432)	20-25
Trecerea regelui Carol XII al Suediei prin Țara Românească	- Nicolin Th.	7(436)	76-78
Cetatea Oradea	- Noane D.	9(438)	42-46
Națiunea medievală?	- Pop I.A.	1(430)	5-9
Vinuri, rachiuri în Țările Române	- Teodorescu M.A.	7(436)	92-93
Dracula într-o frescă din Palatul Medici?	- Valdes M.	4(433)	10-14
Alaiuri domnești	{ - Zănescu I.		
	- Ene C.	{ 5(434)	{ 61-64
		6(435)	41-44

Modernă

1907. Răscoală sau complot?	- Caragea A.	1(430)	14-18
Carol I, regele Româno-Bulgariei	- Caragea A.	11(440)	43-46
Lazăr Brâncoveanu, moștenitorul impostor	- Cernovodeanu P.	11(440)	39-42
Însemnări inedite din 1899	- Cuza A.C.	6(435)	9
România acum 100 de ani	- Filitti G.	{ 1(430)	{ 37-40
		3(432)	37-40
		5(434)	29-32
		7(436)	37-40
		9(438)	57-60
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	- Filitti G.	{ 2(431)	{ 27-32
		4(433)	26-30
		6(435)	36-40
		8(437)	44-47
		10(439)	25-28
		12(441)	59-62
Liga culturală și oamenii ei	- Florescu R.A.	12(441)	7-10
De la entuziasm la decepție (mișcarea socialistă)	- Gorovei A.	{ 1(430)	{ 19-24
		2(431)	41-45
Un pic românul Prezios	- Ionescu A.S.	4(433)	61-62
Terasa Oteteșeanu	- Ioniță M.	10(439)	38-41
1880. O adunare generală a ASTREI	- Mureșanu C.	4(433)	15-19
Bălcescu și proiectul unei confederații dunărene	- Păunescu Cr.	5(434)	23-26
Sprîjin pentru românii de la Sud de Dunăre	- Petre M.	9(438)	66-68
Haiducul Rózsa Sándor	- Rusu G.	6(435)	76-78
Visul regal al principelui Rákóczi	- Rusu G.	12(441)	79-83
Castelul Bran dăruit reginei Maria	- Schnell K.E.	12(441)	11-14

Emanuil Gojdu	- Sigmirean C.	2(431)	57-61
Un negru american spion al Puterilor Centrale	- Spânu A.A.	4(433)	46-48
„Eroica” lui Brahms și doamna lui Vasile Lupu	- Stoica St.	8(437)	48-49
Războaiele balcanice, ca o răscruce	- Traikov V.	12(441)	33-37
Artiști călători prin Țările Române	- Zănescu I.	9(438)	31-32, 55
Teatrul de la „Cișmeaua roșie”	- Zănescu I.		
	- Ene C.	12(441)	43-46
Ion Fălcoianu	- Zănescu I.		
	- Popescu A.B.	8(437)	19-21
Elena Bibescu	- Zeletin C.D.	1(430)	46-50
Josefina Sturza	- Zeletin C.D.	10(439)	57-61

Contemporană

Dictatura la români	- Alexandrescu S.	1(430)	33-35
		2(431)	33-36
		3(432)	33-35
		4(433)	33-37, 42
		5(434)	33-36
		6(435)	33-35
		7(436)	33-36
		8(437)	33-36
Refugiați polonezi la Constanța	- Anghel Fl.	3(432)	30-32
Scrisoare din Basarabia	- Baban I.	11(440)	79-80
Sovromurile	- Banu Fl.	2(431)	75-78
Nicolae Ceaușescu și proiectul „Lăstun”	- Banu Fl.	6(435)	85-87
Sovrompește	- Banu Fl.	8(437)	79-81
Nicolae Malaxa	- Bastoreală L.	7(436)	51-54
Cazul Vasile Motrescu	- Bărbulescu Th.		
	- Țăranu L.	5(434)	77-80
Mai avem nevoie de istorie?	- Bercea M.	6(435)	89
Iuliu Maniu	- Berindei D.	7(436)	58-60
Gh. Gheorghiu-Dej - scrisoare din închisoare	- Betea L.	7(436)	15-20
Dr. Ștefan Issărescu (1906-2002)	- Brezianu A.	2(431)	8-10
Elena Brătianu pe Frontul de Vest	- Brezianu A.	7(436)	27-30
Ecouri la nr. 10, 12/2002 (M. Roller; relațiile româno-chineze)	- Budura R.I.	2(431)	62-64
Cazul Decei și doamna X	- Calafeteanu I.	7(436)	5-10
Povestea unor acte mici	- Câlția S.	1(430)	58
		3(432)	73
		5(434)	76
		7(436)	57
		9(438)	51
		11(440)	70
O colonie elvețiană în sudul Basarabiei	- Chinezu Cl.	9(438)	69-73
1922. Serbările încoronării la Alba Iulia	- Ciubotaru Șt.	12(441)	15-18
Meglenoromânii ieri și azi	- Coman V.	10(439)	16-18
Documente românești la Hoover Institution	- Cosovanu L.	1(430)	52
		2(431)	92-93
		3(432)	86-89
		4(433)	63-64
		5(434)	91-92
		6(435)	67-69
		7(436)	61-63
		8(437)	66-68
		9(438)	76-77
		10(439)	88-89
		11(440)	67-69
		12(441)	22
Saint-Saëns îi scrie lui Ion Theodorian	- Dimitriu O.L.	4(433)	53
Lt.com. Constantin Pogonat	- Dumitrescu Șt.	2(431)	36
Alphonse Dupront, un mare prieten al României	- Dumitrescu-Buşulenga Z.	10(439)	9-12
4-19 iulie 1941. Țigancă - drama de pe Prut	- Duțu Al.	2(431)	18-22

Memorii de război	{ - Gârbea T. - Gârbea D.	{ 4(433) 5(434) 6(435) 7(436) 11(440)	{ 38-42 56-60 55-59 87-91 78, 80
Dr. Petru Groza îi scrie lui C.C. Giurescu	- Groza L.	8(437)	9-15
România 1964-1968. Autoexcludere din Pactul de la Varșovia?	- Ionescu M.E.	6(435)	62-64
O incredibilă întâmplare aeriană - aterizare fără pilot	- Iordache C.	11(440)	75-77
Carol Anastasescu - pilotul torță	- Ispas S.	3(432)	5-8
Focul luminii	- Ispas S.	10(439)	33-37
Disputa bradului cu teiul și plopul	- Jugurică C.	{ 9(438) 10(439)	{ 28-30 73-76
București - urbanism „cutremurat“	- Jurcă N.	8(437)	75-78
De ce s-a sinucis Killinger?	- Kirîțescu C.	3(432)	9-15
Amintiri din studenția berlineză	- Lăcustă I.	{ 2(431) 4(433) 6(435) 8(437) 10(439) 12(441)	{ 88-91 90-93 90-93 90-93 90-93 84-87
În București, acum 50 ani			
Trei conducători ai comunității evreiești din 1935-1945	- Leibovici-Laiș Ș.	10(439)	77-79
Milan Hodža și România	- Lukăc P.	4(433)	5-9
De pe frontul de Est	- Mach D.	5(434)	93
Din Bucovina în Kazahstan	- Macrin G.	2(431)	23-26
Când se va rezolva problema locuințelor în România?	- Matei D.	7(436)	64
Personalități care au schimbat lumea (vol. I, II)	- Matei D.	{ 3(432) 10(439)	{ 36 52
1985. Deznădejdea crescândă a acelor ani	- Moisil V.	{ 11(440) 12(441)	{ 23-26 73-78
Ion Vulcănescu îi scrie lui N. Ceaușescu	- Moldovan S.V.	11(440)	11-14
Ultimele zile ale lui József Beck	{ - Moldoveanu M. - Ștefan M.	{ 3(432) 6(435)	{ 26-29 10-13
Amintiri din Cernăuți	- Moroșan C.	9(438)	47-50
Constantin Daicoviciu, denunț proletar	- Nastasă L.	3(432)	45-48
Washington-Beijing, via București	- Nicolaescu M.	{ 4(433) 6(435)	{ 81-84 5-8
1940-1941. În Basarabia ocupată	- Nitreanu N.P.	6(435)	14-17
Diplomatul Corneliu Bogdan	- Nițulescu C.	{ 7(436) 2(431)	{ 41-46 46-51
Ceangăii din Moldova	- Nouzille J.	9(438)	5-8
Ateneul Român restaurat	- Olteanu P.	10(439)	44-46
Divizia 2 munte în Caucaz	- Otu P.	3(432)	57-59
Amintiri despre Al. Sahia	- Pandrea P.	6(435)	44-46
Politica, viciu național?	- Pandrea P.	4(433)	49-52
Diplomația crucii contra secerii și ciocanului	- Păușan Cr.	3(432)	90-91
Accademia di Romania - 80 ani	- Păunescu Cr.	9(438)	13-16
Stalin rezolvă personal problemele românești	- Pokivailova T.A.	8(437)	31-32
Fotograful Iosif Berman	- Popescu I.	8(437)	5-8
Românii din Banatul sârbesc	- Popi G.I.	9(438)	68
Documente inedite pe Internet	- Postelnicu M.	5(434)	13-17
2.000 de documente Titulescu inedite	- Potra G.G.	{ 6(435) 7(436) 8(437) 5(434)	{ 21-23 48-50 69-71 5-9
Românii suspecti în ochii Aliaților	- Preda D.	2(431)	71-74
Teatrul TV în direct	- Radnev M.	5(434)	10-12
Florin Manoliu - „drept între popoare“	- Radnev M.	7(436)	23-26
Constantin Brâncuși, Peggy Guggenheim și Veneția	- Radnev M.	11(440)	71-74
Constantin Brâncuși și Man Ray	- Radnev M.	11(440)	31-32
Iarna 1928-1929. Cronică în imagini	- Săvulescu M.C.	3(432)	66-72
Doctorul N. Lupu	- Scurtu I.		

Transnistria, geopolitică și geostrategie	- Serebrian O.	9(438)	33-37
Evadarea marelui Smigly-Ridz din România	- Spânu A.A.	9(438)	23-27
Ceașescu și războiul din Vietnam	- Stănescu-Stanciu Th.	8(437)	42-43
Auschwitz-ul de la Aiud	- Șiperco A.	7(436)	21-22
Al. Voitin-Voitinoviici despre Iuliu Maniu la procesul lui I. Antonescu	- Ștefan M.	9(438)	74-75
Procesul din Dealul Spirei	- Tănase St.	{ 10(439) 11(440)	{ 5-8,15 51-54
Relațiile cehoslovaco-române după Marele Război	- Teichman M.	1(430)	25-28
În lată, vin colindătorii	- Ț. Patriarhul Teoctist	12(441)	5-6
Predarea holocaustului în secolul XXI	- Theodorescu R.	9(438)	4
Cum a părăsit Carol II România	- Țurlea P.	2(431)	11-15
În culisele vizitei lui Bodnăraș în R.P.D. Coreeană	- Urian I.	8(437)	16-18
Conacul de la Mănești	- Văcărescu-Callimachi A.M.	{ 9(438) 10(439)	{ 38-41 29-32
Soarta lui Vasile Lupu la Orhei	- Vechiu N.D.	12(441)	19
Bucureștii, așa cum mi-i amintesc	- Vilas-Boas da Mota A.	8(437)	37-39
La Galați, pogromuri de jehude	- Wexler T.	2(431)	16-17
Rabinul Moses Rosen nu știa cine l-a salvat	- Wexler T.	5(434)	51-55
Dr. Wilhelm Filderman, un anticomunist	- Wexler T.	8(437)	59-63
Sinagogi dispărute	- Wexler T.	10(439)	42-43
Vroia Carol II să evacueze rezerva de aur?	- Wexler T.	11(440)	19
Dem.I. Dobrescu și Al.G. Donescu	- Zănescu I.	{ - Ene C.	{ - 3(432)
Concursul istoria mea - Eustory	-	3(432)	82-83
Premiile F.C.M.I., ediția 2001	-	6(435)	52
Memoria exilului românesc	-	11(440)	88
Simpozionul de istorie și civilizație bancară	-		93
„Cristian Popișteanu”: Primul deceniu al reformei bancare din România	- Mugur Isărescu; Mihai Bogza; Valentin Lazea; Bogdan Baltazar; Petre Bunescu; Ilie Mihai; Elena Petculescu; Eleftherios Ioannou; Ștefan Petre Kirson; George Mucibabici; Radu Crăciun; Mișu Negrițoiu; Cecilia Iliescu; Ecaterina Tomescu; Radu Negrea	1(430)	67-95

Istorie Universală

Veche

Templul clopotului rege	- Budura A.E.	3(432)	84-85
Cenzura în Roma imperială	- Ceaușescu Gh.	2(431)	37-39
Despre... vecinii zgomotoși	- Seneca	11(440)	66
Son-Dok, întâia suverană coreeană	- Urian E.	11(440)	90-92

Medie

Machu Picchu	- Bacall Al.	5(434)	39-43
Seniorii din Sipan (Peru)	- Bacall Al.	11(440)	33-38
Iubirea în spațiul germanic	- Bergmann R.	2(431)	83-87
Tiananmen - Poarta Liniștii Cerești	- Budura A.E.	10(439)	62-64
Veneția - mândra stăpână a mărilor	- Caragea A.	5(434)	87-90
Teama de turc	- Coles P.	5(434)	20-22
Atentatul de la Sinigaglia	- Falcan D.	10(439)	84-87
Spania sau Spaniile	- Ionescu V.	{ 3(432) 4(433)	{ 53-56 43-45
O inginerie financiară în Europa secolului XVI	- Lumperdean I.	6(435)	18-20
29 mai 1453. Ultimul împărat bizantin	- Sphrantzes G.	5(434)	18-20
În țara kimonoșilor saboții au 400 de ani	- Stănescu-Stanciu Th.	8(437)	72-74
Povestea unei cești de cafea	- Vădeanu A.	8(437)	29-30
Beduini interziși	- Văluțeanu U.	9(438)	78
Contele Ugolino, trădătorul trădat?	-	8(437)	82-85

Modernă

Minte de copil	– Alfieri V.	9(438)	56
Frații Wright – cuceritorii cerului	– Avram V.	12(441)	50-54
Povestea navei „Lady Julian“	– Bergmann R.	6(435)	79-82
Amiralul englez al țarinei Ekaterina II	– Cernovodanu P.	4(433)	66-70
Mareșalul Ney	– Conrad M.	8(437)	51-55
Ferdinand al Bulgariei	– Davier Al.	{ 11(440)	{ 47-50
		{ 12(441)	{ 38-42
Un husar cinstit: Lasalle	– Dumitru A.	4(433)	77-80
Legende de întemeierii Peterburgului	– Dunaeva A.	5(434)	71-74
Diete alimentare în secolul XVIII	– Franklin B.	8(437)	64, 83
Bătălia de la Göktepe	– Gundogdiev O.	5(434)	66-69
Europeana doamnă de Staël	– Pavel A.	6(435)	60-61
Roz și gri în viața lui Verlaine	– Stănescu-Stanciu Th.	9(438)	52-55
La bine și la rău în Scoția	–	7(436)	79-83
Povestea uitată a soldaților de plumb	–	9(438)	92-93

Contemporană

Noua migrație germană	– Bergmann R.	9(438)	90-91
Biblioteca Națională a Franței	– Breazu M.	6(435)	24-28
Mongolia, între Gînghis Han și City Bank	– Budișteanu Al.	12(441)	55-58
Everest sau Qomolangma?	– Budura A.E.	5(434)	85-86
Revolta la Novocerkassk	– Buga V.	11(440)	59-63
Infernul celor 88 de zile	– Cabannes H.	2(431)	66-70
Afganistanul, etern teren de luptă	– Căpușan A.	3(432)	77-81
Anatoli Dobrinin. Amintiri de diplomat	– Dolghin Fl.	{ 1(430)	{ 29-32
		{ 2(431)	{ 52-56
		{ 3(432)	{ 41-44
		{ 4(433)	{ 71-75
		{ 5(434)	{ 81-84, 93
		{ 6(435)	{ 71-75
		{ 7(436)	{ 73-75
		{ 8(437)	{ 87-89
		{ 9(438)	{ 80-81
Aplanarea crizei cubaneze	– Feklisov Al.	9(438)	80-81
Antisemitismul în statul fascist italian	– Grasso V.	6(435)	51-54
Undeva între Germania și Cehoslovacia	– Hruška J.	11(440)	85-89
Tartaria	– Melnicu M.	1(430)	41-45
Războiul din Vietnam oglindit în presă	– Mercier Ch.	8(437)	40-43
Europa lui Coudenhove-Kalergi	– Nicolae M.N.	5(434)	27-28
Deportarea tătarilor-crimeeni	– Omer S.	{ 9(438)	{ 61-63
		{ 10(439)	{ 67-72
Intrigi în culisele cabinetului Hoover	– Panait O.	7(436)	84-86
James Burnham – primul teoretician al			
Războiului Rece	– Pop A.	11(440)	55-58
Wilhelm Höfl – spionul istoric	– Popescu Al.	3(432)	49-51
Arheologi americani în Turkmenistan	– Porojan M.	9(438)	79
Ce se va ști despre noi peste 20.000 ani?	– Sencovici Cr.	6(435)	29-31
Nürnberg	– Stănescu R.	4(433)	85-88
Reclama – sufletul comerțului	– Stănescu-Stanciu Th.	{ 1(430)	{ 53-57
		{ 2(431)	{ 79-82
Misiunea „Kama“	– Ștefănescu Al. V.	9(438)	82-87
Printul von Starhemberg	– Terzer P.	7(436)	70-72
Mustafa Kemal Atatürk, părintele Turciei moderne	– Thobie J.	12(441)	27-32
„Sovietizarea“ Europei de Răsărit	– Volokitina T.A.	{ 3(432)	{ 61-64
		{ 4(433)	{ 54-56
Din spumoasa istorie a șampaniei	–	1(430)	59-67
Milenii, secole și o lună într-o pagină	–	1(430)-12(441)	65
Bizonia	–	7(436)	31-32
Din Germania lui Hitler	–	10(439)	80-83
Istoria unor frontiere controversate	–	11(440)	81-84
Istoria globalizării	–	12(441)	47-49

Cuvinte din bătrâni

Calea înăuririi pașnice	- Eminescu M.	1(430)	4
Privilegiul de a învăța românește	- Halippa P.	6(435)	4
Noile așezări	- Iorga N.	7(436)	4
Prietenie, aș vrea să te cânt...	- Istrati P.	4(433)	4
Familia europeană	- Ortega y Gasset J.	3(432)	4
Inteligența politicii externe	- Popișteanu C.	2(431)	4
Balkanii	- Popișteanu C.	12(441)	4
Impresii din București	- Pușcariu S.	5(434)	4
Din pragul casei	- Russo Al.	8(437)	4
Fericit pentru a plăti impozite	- Voltaire	11(440)	4
Să nu stăm nepăsători	- Xenopol A.D.	10(439)	4

Interviurile noastre

Mândra Gheorghiu: Gheorghe Gheorghiu-Dej, bunicul meu	- Beta L.	{ 11(440) 12(441)	{ 5-10 66-72
Libuše Valentová: Havel – retragere în aplauze	- Cristea R.C.	5(434)	37-38
Dr. Maria Kargalova: Despre istoria Europei	- Dolghin Fl.	3(432)	74-75
Prof. Jacques Thobie: „Diversitatea este țaria Europei“	- Dolghin Fl.	10(439)	13-15
Acad. Gabriel Ștrempel: Biblioteca Academiei	- Lăcustă I.	3(432)	16-19
Române în mileniul trei	- Lăcustă I.	{ 4(433) 5(434) 6(435)	{ 20-25 44-49 47-50
Micaela Ghițescu: „N-am mai avut speranță“	- Lăcustă I.	8(437)	22-28
Ovidiu Maitec: Călător prin cenușă	- Lăcustă I.	10(439)	19-24
Iolanda Balaș: Olimpiadă pierdută, olimpiade câștigate	- Matei D.	9(438)	9-12
Stephan Roman: Istoricul secolului XXI nu trebuie să mai fie partizan	- Matei D.	10(439)	53-56
Dr. Corneliu Mihail Lungu: Arhivele – păstrătoarele cărților de identitate ale unui neam	- Omer S.	11(440)	20-22
Eugen Nicolae: Orhei – orașul hanului Abdallah			

Eveniment

Meiji la Muzeul Național de Artă	- Brad C.	4(433)	31-32
Mână birjar... prin Bucureștii de odinioară	- Caramela R.	3(432)	76
Câmpina 500	- Cratochvil S.D.	1(430)	36
Ingrata istorie integrată	- Dungaci S.	6(435)	83-84
Concursul Istoria mea – Eustory. Ediția a III-a	- Geambașu M.	8(437)	86
Al XVI-lea Congres internațional de bronzuri antice	- I.L.	7(436)	72
Acasă la străbunii noștri	- Ioniță M.	2(431)	40
Tic-tac în simpozion	- Maksutovici G.	8(437)	8
Școala de vară de la mănăstirea Cozia	- Marin-Barutchieff S.	12(441)	72
Istoricii militari se întâlnesc la București	- Otu P.	2(431)	93
Tratatul de la Elysée	- Păușan Cr.	5(434)	50, 60
Expoziție permanentă „Casa de Economii și			
Consemnațiuni 140 ani de existență“	- Petre Kirson Șt.	6(435)	32
Marea Neagră – în seminar	- Sălăvăstru I.	4(433)	14
Bărăgan 1951-1956. Deportare în vremuri de pace	- Sălăvăstru I.	5(434)	75
Simpozion internațional la Institutul Goethe	- Sălăvăstru I.	7(436)	32
Mediaș – pagini de istorie	- Sencovici Cr.	3(432)	93
Preziosi la București	- Ștefan M.	8(437)	86
Colecția de sticlărie venețiană	- Zaccagnini M.	3(432)	92
Cetății, orașe și oamenii lor	- Zănescu I.		
	- Ene C.	1(430)	63
Românii din Balcani – școli și biserici	- Zbucăa Gh.	12(441)	63
Iuliu Maniu 50	-	3(432)	36
Nicolae Titulescu. Opere complete	-	12(441)	20-21

CONTENTS (Romanian History) C. Popișteanu Romania and the Balkans • **The Patriarch Teoctist**

Christmas carols • **R.A. Florescu** The Cultural League and Romania's unity • **K.E. Schnell** Bran Castle – a gift for Queen Mary • **Șt. Ciubotaru** 1922. The festivities of the Coronation • **N. Titulescu** Writings • **L. Cosovanu** Romanian documents at Hoover Institution (XXVI) • **R. Cărciumaru** Vlad the Impaler and Stephen the Great – friends or enemies? • **I. Zănescu, C. Ene** 1818. The first Romanian theatre owned by princess Ralu • **G. Filitti** Once upon a time we used to send letters • **M. Gheorghiu** Gh. Gheorghiu-Dej, my grandfather... (II) • **V. Moisil** The history I lived (II) • **G.V. Rusu** The unsuccessful campaign of Gheorghe Rákóczi II in Poland • **I. Lăcustă** In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C. Popișteanu La Roumanie et les Balkans • **Le Patriarche Teoctist**

Cantiques de Noël • **R.A. Florescu** La Ligue Culturelle et l'unité de la Roumanie • **K.E. Schnell** Le Château Bran – un cadeau pour la reine Marie • **Șt. Ciubotaru** 1922. Les fêtes du couronnement • **N. Titulescu** Œuvres complètes • **L. Cosovanu** Documents roumains à Hoover Institution (XXVI) • **R. Cărciumaru** Vlad l'Empaleur et Etienne le Grand – amis ou ennemis? • **I. Zănescu, C. Ene** 1818. Le premier théâtre roumain: celui de la princesse Ralu • **G. Filitti** Lettres d'autrefois • **M. Gheorghiu** Gh. Gheorghiu-Dej, mon grand-père... (II) • **V. Moisil** L'histoire vécue (II) • **G.V. Rusu** La campagne échouée de Gheorghe Rákóczi II en Pologne • **I. Lăcustă** À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Попиштану Румыния и Балканы • **Патриарх Теоктист**

Рождественские коляды • **Р.А.Флореску** Культурная Лига и воссоединение Румынии • **К.Е. Шнелл** Замок Бран, подарок полученный королевой Марии • **Шт. Чуботару** 1922. Празднества увенчания • **Н. Титulesку** – Полные сочинения • **Л. Косовану** Румынские документы в Институте Гувера (XXVI) • **Р. Кырчумару** Влад Цепеш и Штефан Великий: друзья или враги? • **И. Зэнеску, К. Ене** 1818. Первый румынский театр принадлежал княгине Ралу • **Дж. Филитти** Письма былых времён • **М. Георгиу** Г. Георгиу-Деж, мой дедушка (II) • **В. Моисил** История, мною пережитая (II) • **Г.В. Русу** Неудачный поход Георге Ракоци на Польшу • **И. Лăкустă** В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) C. Popișteanu Rumänien und der Balkan • **Patriarch Teoctist**

Weihnachtslieder • **R.A. Florescu** Die Kulturelle Liga und Rumäniens Einheit • **K.E. Schnell** Das Schloß Bran – Geschenk für Königin Maria • **Șt. Ciubotaru** 1922. Die Krönungsfeiern • **N. Titulescu** Sämtliche Werke • **L. Cosovanu** Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XXVI) • **R. Cărciumaru** Vlad Țepeș und Ștefan der Große – Freunde oder Feinde? • **I. Zănescu, C. Ene** 1818. Das erste rumänische Theater: jenes der Prinzessin Ralu • **G. Filitti** Briefe aus anderer Zeit • **M. Gheorghiu** Gh. Gheorghiu-Dej, mein Großvater... (II) • **V. Moisil** Erlebte Geschichte (II) • **G.V. Rusu** Der mißlungene Feldzug Georg Rákóczi's II. in Polen • **I. Lăcustă** In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) C. Popișteanu Rumania y los Balcanos • **El Patriarca Teoctist** Villancicos

de Navidad • **R.A. Florescu** La Liga Cultural y la unidad de Rumania • **K.E. Schnell** El castillio Bran – un regalo para la reina Maria • **Șt. Ciubotaru** 1922. Las fiestas de la Coronación • **N. Titulescu** Obras completas • **L. Cosovanu** Documentos rumanos en Hoover Institution (XXVI) • **R. Cărciumaru** Vlad el Empalador y Esteban el Grande – amigos o enemigos? • **I. Zănescu, C. Ene** 1818. El primer teatro rumano: el de la princesa Ralu • **G. Filitti** Cartas de antaño • **M. Gheorghiu** Gh. Gheorghiu-Dej, mi abuelo... (II) • **V. Moisil** Historia vivida (II) • **G.V. Rusu** La campaña fracasada de Gheorghe Rákóczi II en Polonia • **I. Lăcustă** En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

Tiraj: 24.500 ex.; Editat cu sprijinul Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului

ISSN 0541-881X

Lei 18 000

